

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE SURİYELİ SİĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLİĞİ:
İSTANBUL'DA BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NIHAT KİREÇDAĞ

KOCAELİ 2021

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE SURİYELİ SİĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLİĞİ:
İSTANBUL'DA BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NIHAT KİREÇDAĞ

Doç. Dr. BETÜL URHAN ÇELİK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:07.07.2021/16

KOCAELİ 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
EKLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ÇOCUĞUN TANIMLANMASI VE GÖÇ BAĞLAMINDA ÇOCUK İŞÇİLİĞİ	4
1.1 ÇOCUK TANIMI	4
1.1.1 Çocuk İstismarı ve Türleri	6
1.2 ÇOCUK EMEĞİ VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ	8
1.2.1 Çocuk Emeği ve Çocuk İşçiliği Arasındaki Farklılıklar.....	8
1.2.2 Çocuk Emeği ve Çocuk İşçiliğinin Tarihçesi	10
1.2.3 Çocuk İşçiliğine İlişkin Güncel ve Nicel Veriler.....	15
1.2.4 Günümüzde Çocuk İşçiliğinin Temel Nedenleri	15
1.2.4.1 Yoksulluk	15
1.2.4.2 Kültürel Etmenler	16
1.2.4.3 Eğitim	16
1.2.4.4 İşverenlerin Talebi.....	16
1.2.4.5 Göç	17
1.3 GÖÇ VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ	17
1.3.1 Göçle İlişkili Hukuki Statüler	18
1.3.1.1 Göçmen	18
1.3.1.1.1 Sığınmacı	19
1.3.1.1.2 Mülteci	20
1.3.2 Göçmen Çocuk İşçi.....	22
1.3.2.1 Geçmişten Günümüze Göçmen Çocuk İşçiliği	22
1.3.2.2 Günümüzde Sığınmacı Çocuk İşçiliğinin Genel Durumu ve Nedenleri	24
1.3.2.3 Günümüzde Sığınmacı Çocuk İşçiliğini Sonlandırmaya Yönelik Girişimler/ Politikalar.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

2.SURİYELİ SİĞINMACILAR VE TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLER	35
---	-----------

2.1 BAŞKA ÜLKELERE GÖÇ EDEN SURİYELİ SİĞİNMACILAR.....	35
2.1.1 Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Sığınmacılar.....	36
2.1.1.1 Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Statüsü	36
2.1.1.2 Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sayısı ve Demografik Özellikleri.....	37
2.1.1.3 Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Çalışma Koşulları	41
2.2 TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞİNMACI ÇOCUK İŞÇİLER VE EMEK PİYASASI	42
2.2.1 Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Çalışma Nedenleri ve Çalıştırıldıkları Sektörler	43
2.3 TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞİNMACI ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİ ORTADAN KALDIRMAYA YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER VE BAZI SOSYAL PROGRAMLAR	48
2.3.1 Ulusal Mevzuat	48
2.3.1.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.....	48
2.3.1.2 4857 Sayılı İş Kanunu	49
2.3.1.3 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu	51
2.3.1.4 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu	51
2.3.2 Uluslararası Mevzuat	52
2.3.2.1 Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	52
2.3.2.2 138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmesi.....	53
2.3.2.3 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi	54
2.3.3 Türkiye'deki Ulusal ve Uluslararası Bazı Kurum ve Kuruluşların Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiliğini Ortadan Kaldırmaya Yönelik Programları.....	55
2.3.3.1 Çocuk İşçiliği ile Ulusal Mücadele Programı (2017-2023)	56
2.3.3.2 Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ)	57
2.3.3.3 Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF).....	59
2.3.3.4 Diğer Sivil Toplum Kuruluşları	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRKİYE'DE SURİYELİ SİĞİNMACI ÇOCUK İŞÇİLİĞİ: İSTANBUL'DA BİR ALAN ARAŞTIRMASI.....

63

3.1 ALAN ARAŞTIRMASINA İLİŞKİN BİLGİLER.....	63
3.1.1 Alan Araştırmasının Önemi	63
3.1.2 Alan Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	64
3.1.3 Alan Araştırmasının Sayıltıları	64
3.1.4 Alan Araştırmasının Etik Kurul İzni ve Soru Formu.....	64
3.1.5 Alan Araştırması Evreninin Belirlenmesi ve Örneklem Seçimi	65
3.1.6 Alan Araştırmasının Yöntemi	66
3.1.7 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	66
3.2 ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI VE ANALİZİ	67
3.2.1 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Demografik Özellikleri.....	67
3.2.1.1 Suriyeli sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımları	67
3.2.1.2 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Türkiye'ye Göç Süreçleri ve Hane Halkı Bilgileri	68

3.2.1.3 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Eğitim Durumları	70
3.2.2 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Emek Piyasası.....	74
3.2.2.1 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaptıkları İşler	75
3.2.2.2 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Emek Piyasasına Dahil Olma Süreci	76
3.2.2.3 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Ücretleri	79
3.2.2.4 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin İş Yerinde Geçirdikleri Süre ve Dinlenme Zamanları.....	81
3.2.2.5 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Sağlığı ve Güvenliği	84
3.2.2.6 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin İşe Yönelik Tutumları	87
3.2.3 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Sosyal Faaliyetleri	88
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	109

ÖZET

Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle milyonlarca Suriyeli başka ülkelere göç etmiştir. Bu göç sürecine refakatli veya refakatsiz bir şekilde dahil olan Suriyeli sığınmacı çocuklar, göç sürecinden en çok etkilenen ve en savunmasız grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ne şekilde olursa olsun bu göç sürecinde çocukların yaşamış oldukları travmalara ek olarak bir başka ülkede çalışmak zorunda kalmaları bu savunmasızlık durumunu daha da derinleştirmektedir. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin Uluslararası Çalışma Örgütü’nün tanımladığı en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği türlerinden; insan ticareti, zorla sokakta çalıştırma, çeteler tarafından organize dilencilik faaliyetlerine zorlama gibi işlerde çalıştırıldıkları bazı medya haberlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır

Bu çalışma, Türkiye emek piyasasında önemli bir yere sahip Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin; eğitim durumlarını, çalışma geçmişlerini, emek piyasasındaki çalışma koşullarını, çalışmaya iten nedenleri, yaptıkları işten dolayı karşı karşıya kaldıkları riskleri, sorunları ve gelecek beklentilerini konu edinmektedir. Konu kapsamında olan bu sorunların, çocuklar üzerindeki etkilerinin tespit edilebilmesi amacıyla Suriyeli sığınmacıların en yoğun yaşadığı kent olan İstanbul’da bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları gibi çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik mücadele eden öznelerin rollerini de tartışmaktadır.

Çocuk işçiliği olgusu, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere bedensel, ruhsal ve zihinsel kapasitelerinin üzerinde sorumluluklar yüklemekte ve onlara zarar vermektedir. Bu nedenle Suriyeli sığınmacı çocukların üstün yararı göz önünde bulundurularak, çalışma hayatından kaynaklı karşı karşıya kaldıkları risk ve sorunları tespit etmek; onların hayatına ve en önemlisi geleceklerine etki eden sorunlara karşı sosyal politika çerçevesinde çözüm önerileri sunmak bu tez çalışmasının temel amacını oluşturmaktadır. İşverenler tarafından emek arzında çok fazla tercih edilen Suriyeli sığınmacı çocukların sorunlarının tartışılması ve çözüm önerilerinde bulunması çalışmamızı önemli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Emek Piyasası, Çocuk İşçiliği, Göç, Türkiye

ABSTRACT

Due to the civil war in Syria, millions of Syrians left their country to seek asylum in other countries. Syrian refugee children, accompanied or unaccompanied appear to be the group that is most affected by the migration process and constitutes the most vulnerable group.

In addition to the traumas experienced by refugee children during this migration process, the necessity to work in another country further deepens this vulnerability. Syrian refugee child workers are among the worst forms of child labor as defined by the International Labor Organization; and it is frequently reported in the media that they are employed in jobs such as human trafficking, forced labor on the street, and forced into organized begging activities by gangs.

This study shows that Syrian refugee child workers, who have an important place in the Turkish labor market; it focuses on their educational status, their work history, working conditions in the labor market, the reasons that push them to work, the risks they face due to their work, their problems and their expectations from the future. In order to determine the effects of these problems on children, a field study was carried out in Istanbul, the city where Syrian refugees live most. It also discusses the roles of the subjects struggling to eliminate child labor, such as international organizations, non-governmental organizations, and state institutions.

The phenomenon of child labor imposes responsibilities on Syrian refugee child workers above their physical, mental and mental capacities and harms them. For this reason, considering the best interests of Syrian refugee children, to identify the risks and problems they face due to working conditions; the main purpose of this thesis is to offer solutions within the framework of social policy against the problems that affect their lives and, most importantly, their future. Examining the problems of Syrian refugee children, who are highly preferred by the employers in the labor market, and proposing solutions make our work important.

Keywords: Syria, Labor Market, Child Labor, Migration, Turkey

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB:	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASPİM:	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri
BM:	Birleşmiş Milletler
BMMYK:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CAOBISCO:	Avrupa Çikolata, Bisküvi ve Şekerleme Sanayi Kuruluşu
DGP:	Dünya Gıda Programı
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
EBA:	Eğitim Bilişim Ağı
ECHO:	Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü
ESSN:	Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı
GBM:	Geçici Barınma Merkezleri
GİGM:	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HEP:	Hızlandırılmış Eğitim Programı
IPEC:	Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Program
IPEC+:	Çocuk İşçiliğinin ve Zorunlu Çalışmanın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Programı
İŞKUR:	Türkiye İş Kurumu
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
SGDD-ASAM:	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
ŞEY:	Şartlı Eğitim Yardımı
UÇÖ:	Uluslararası Çalışma Örgütü
UGÖ:	Uluslararası Göç Örgütü
UMÖ:	Uluslararası Mülteci Örgütü
UNICEF:	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK:	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Savaştan Dolayı Suriyeli Sığınmacıların Göç Ettikleri Ülkeler ve Sayıları	35
Tablo 2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı	38
Tablo 3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin En Yoğun Yaşadıkları İlk 10 İl	39
Tablo 4: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	40
Tablo 5: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	68
Tablo 6: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Suriye’de Yaşadıkları İller ve Türkiye’de Yaşadıkları Süre.....	68
Tablo 7: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Hane Bilgileri ve Aile Üye Sayıları ...	70
Tablo 8: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Suriye’deki ve Türkiye’deki Eğitim Durumları.....	71
Tablo 9: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaptıkları İşler ve Aldıkları Ücret Tutarları	79
Tablo 10: Atölyelerde Çalışan Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Çalışma Süreleri ve Dinlenme Günleri	82

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Aydınlatılmış Onam Formu	109
Ek 2: Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurul İzni.....	110
Ek 3: Alan Araştırması Yarı Yapılandırılmış Soru Formu.....	112



GİRİŞ

Göç, bireyin veya bir topluluğun, süresi fark etmeksizin yapısı ve nedeni ne olursa olsun, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (Uluslararası Göç Örgütü [UGÖ], 2018: s.35). Bu nüfus hareketleri ulus sınırları içerisinde gerçekleştiği gibi bazen de sınırlar arası zorunlu nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir. Sınırları aşan zorunlu nüfus hareketleri çok eski dönemlerden beri toplumlara etki etmektedir. Milyonlarca insan yaşanan baskılar, çatışma ve yoksulluk gibi nedenlerle yer değiştirmek zorunda kalmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin 2020 yılında yayınladığı Küresel Eğilimler Raporu'na göre; zorunlu nedenler yüzünden zorla yerinden edilmiş kişi sayısının 79,5 milyonu geçtiği vurgulanmıştır. Son zamanlarda bir önceki yıllara kıyasla sayılarda bu denli keskin artış olmasının nedeni, başta Suriye olmak üzere iç çatışmaların yoğun yaşandığı ülkelerde siyasal ve ekonomik istikrarsızlık gösterilmektedir (Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği [BMMYK], 2020: s.2).

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle önemli ölçüde uluslararası zorunlu göç almaktadır. Bunun en temel nedenlerinden biri, zorla yerinden edilen bireylerin, Türkiye'yi sığınmak ya da Batı ülkelerine geçişte transit güzergâh olarak tercih etmesidir.

Türkiye'ye komşu olan Suriye'de, 2011 yılının mart ayında başlayan ve günümüze kadar devam eden silahlı çatışma, terör olayları, siyasal ve iktisadi istikrarsızlıklar gibi nedenler yüzünden 5,5 milyondan fazla insan Suriye'yi terk edip komşu ülkelere sığınmıştır (BMMYK, 2020: s.2). Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk kitlesel göç hareketleri başlamış ve milyonlarca sığınmacı¹ Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır.

Suriyeli sığınmacılar, sosyal hayatta karşılaştıkları birçok zorluğa rağmen Türkiye'de kendi yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla formel veya kayıt dışı bir

¹ Bu tez çalışmasında nitelendirdiğimiz ve sıkça kullanacağımız sığınmacı kavramı; başta sığınmacı ve mülteci statüsüne sahip bireyler olmak üzere zorla yerinden edilen diğer tüm göçmen gruplarını kapsamaktadır.

şekilde emek piyasasına dahil olmaktadır. Hane halkında çalışan Suriyeli sığınmacı yetişkinlerin kazandıkları ücretlerin evin geçimine katkısının yetersiz olduğu durumlarda, o haneye mensup çocukların da emek piyasasına dahil edildiği bilinmektedir. Bu etkenin yanı sıra; yetişkinlerin çocuklara kıyasla yüksek istihdam maliyetleri, yoksulluk ve yoksulluğu arttıran diğer etkenler, çocuk yaşta aileye bakma yükümlülüğü gibi birçok faktörün birleşik sonucu olarak Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler emek piyasasına dahil olmaktadır.

İşverene karşı savunmasız ve dezavantajlı grubu oluşturan Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler; tekstil imalat atölyeleri, araba tamirciliği, sanayi işleri, hazır giyim mağazaları, geri dönüşüm işçiliği, garsonluk, tezgahçılık, sokakta yapılan bazı işler, dilencilik, restoran gibi alanlarda çalıştırılmaktadırlar.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler, yetişkinlere veya Türk çocuk işçilerine kıyasla genellikle daha uysal, itaatkâr, kontrol edilmeleri daha kolay ve işverenin keyfi disiplinine karşı daha hassastırlar. Aynı zamanda sahip oldukları sığınmacı kimliklerinden dolayı yetişkinlerle veya Türk çocuklarla aynı işi yapıyor olsalar bile daha düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Bu yönleriyle, sömürüye daha açık bir emek arzını oluşturmaktadırlar. Bu tür suistimallerin gerçekleşmesinin altında yatan en temel nedenler; çocuk işçiliğine karşı uluslararası sözleşmelerin ve ulusal mevzuatın yeterince uygulanmaması ve iş yerlerinin denetlenmemesi olduğu düşünülmektedir.

Türkiye emek piyasasında farklı nedenlerle çalışan Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin eğitim durumları, iş geçmişleri, emek piyasasındaki çalışma koşulları ve etkileri, bu çocukları çalışmaya iten nedenleri, emek piyasasında karşı karşıya kaldıkları riskleri ve sorunları tartışmak ve sosyal politika çerçevesinde çözüm önerileri geliştirmek amacıyla üç bölümden oluşan bu çalışmamız yapılmıştır.

Birinci bölümde, tezimizin konusuyla yakından ilgili olan ve çalışmada yoğun bir şekilde kullanacağımız; çocuk, çocuk emeği, çocuk işçi, geçmişten bugüne çocuk işçiliğinin genel durumu tartışılacaktır. Ayrıca göç ve çocuk ilişkisi bağlamında göçmen çocuk ve sığınmacı çocukların genel durumu, göç etme nedenlerinin yanı sıra farklı ülkelerdeki göçmen ve sığınmacı çocuk işçiliğinin boyutları tartışılacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, dünyada ve Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların sayıları, demografik özellikleri ve Türkiye’ye göç etme nedenlerinden bahsedilecektir. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin Türkiye’deki genel durumları, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin yaptıkları işler ve çalışma hayatından kaynaklı karşı karşıya kaldıkları risk ve sorunlar tartışılacaktır. Bu bölümde ele aldığımız bir başka konu, Türkiye’nin sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadele kapsamında kabul ettiği uluslararası sözleşmeler, Türkiye’nin ulusal mevzuatı ile çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik programlar tartışılacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, İstanbul- Avcılar Yeşilkent Mahallesi’nde kartopu örneklem yöntemi ve nitel veri elde etme tekniği kullanılarak yaptığımız alan araştırmasına ilişkin bir tartışmanın hemen ardından alan araştırmasında elde ettiğimiz bulgular analiz edilecektir. Bunun sonucunda, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin emek piyasasındaki varlıklarını sonlandırmaya yönelik çözüm önerileri sosyal politika bağlamından sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 ÇOCUĞUN TANIMLANMASI VE GÖÇ BAĞLAMINDA ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

1.1 ÇOCUK TANIMI

Çocuk tanımı, toplumların tarihsel ve kültürel kimliklerinde saklıdır. Çocuk, kendi davranışlarının farkındalığını kazanıp bu davranışların sorumluluğunu alabilecek konuma gelene kadar, fiziksel ve zihinsel aynı zamanda ahlaki gelişimleri açısından yetişkin korumasına ihtiyacı olan birey şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle çocuk; olgunlaşmamış ve reşit sayılmayan küçük birey ya da ergenlik dönemine henüz gelmemiş birey olarak da tanımlanabilmektedir (Şahin, 2012: s. 103-104).

İnsan yaşamının doğal ve değişmeyen evrelerinden biri olan çocukluk, norm ve değerlere göre belirlenen sosyokültürel bir kavramdır. Başka bir ifadeyle çocukluk, sosyolojik ve tarihsel olgulardan bağımsız değildir. Bu nedenle çocukluk kavramını belli bir yaş aralığında ve sadece biyolojik anlamda tanımlamak yetersizdir (Güçlü, 2016: s. 5-6).

Tarihsel anlamda bakıldığında Antik Yunan döneminde ve Orta Çağ'da çocukluk kavramlarına rastlanmadığı, hatta çocukluk kavramının birçok tarihçi tarafından son 400 yıla ait ve Avrupa'da ortaya çıktığı savunulmaktadır (Plumb'dan aktaran Güçlü, 2016: s. 5).

Philippe Ariès, 1960 yılında yayınladığı “Centuries of Childhood: A Social History of Family Life” adlı kitabında çocukluk kavramının; 17. yüzyılda bebek ölümlerindeki azalma, Avrupa'daki eğitim sisteminin değişimi, sınıflar arasındaki belirgin tabakalaşma, ailenin daha geniş bir sosyal ilişkiler ağından kademeli olarak çekilmesi gibi nedenlerle ortaya çıktığını savunmaktadır. Ayrıca çocukluğun doğal bir fenomen değil, toplumun bir ürünü olduğunu ileri sürmektedir (Aries, 1960'dan

aktaran Ulanowicz, 2005: s.1). Çocukluk anlayışı, toplumu şekillendiren ekonomik, politik ve kültürel faktörlerden bağımsız olmadığı sosyal bilimlerde kabul görmektedir (Kılıç, 2018: s.20). Orta Çağ boyunca çocuklar, yetişkinlerle aynı görevlere ve becerilere sahip ‘mini yetişkinler’ şeklinde görülmüştür. Buna dayanılarak çocuklar, hemen her yetişkin gibi etkinliklere katılmış ve çalıştırılmışlardır (Aries, 1960’dan aktaran Ulanowicz, 2005: s.2).

Çocukluğa bakış açısı, kültürel ve ekonomik değişimler başta olmak üzere yaşam tarzları ve yetişkin beklentilerinin farklılaşması gibi değişimlerden etkilenmiştir. Özellikle eğitime bakış açısının değişmesi ve bazı toplumlarda zorunlu bir hâl alması, çocuk işçiliğini düzenleyen yasalar ile çocuk koruma bağlamında ebeveynlere sorumluluklar yükleyen yasaların ortaya çıkması gibi temel faktörler çocukluğa bakış açısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Çocukluk anlayışına yönelik bu tutum, çocukların yetişkinler tarafından eğitilmesini savunmuş; fakat bu eğitimi erkek çocuklarıyla sınırlı tutmuştur. Ayrıca, eğitim hakkına ilk erişen çocuklar, burjuva ailelerin erkek çocukları olmuştur. Burjuvazi dışında kalan ailelerin çocukları, yoksul olmalarından dolayı ‘çocuk’ olarak görülmemiştir. Yoksul ailelerin çocukları yeni kurulan fabrikalarda, madenlerde, çiftliklerde, yeni tip dokuma tezgahlarında tehlikeli ve kötü koşullar altında çalıştırılmaları devam etmiştir (Kılıç, 2018: s.21-23).

1850’li yıllara gelindiğinde ise, ebeveyn veya aile desteğinden yoksun çocuklara ilişkin bir dizi yasal gelişme yaşanmıştır. Çocukların hangi yaştan itibaren ne kadar sürelerle ve ne tip işlerde çalışacakları yasalarla belirlenmiştir. Ayrıca çocuk yaştaki bireylerin okula gitmeleri teşvik edilmiş; bazı toplumlarda zorunlu hale getirilmiştir. Bu gelişmeler, çocukların sosyal bir gruba mensup ve korunmaya muhtaç bireyler olarak tanınmasını hızlandırmıştır (Kılıç, 2018: s.23).

20. yüzyılda çocuk tanımına ve haklarına ilişkin uluslararası standartlar önemli ölçüde gelişmiştir. Milletler Cemiyeti tarafından 1924 yılında, Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi’nin kabul edilmesiyle çocuk tanımı ve çocuğa yönelik haklar uluslararası standartlara kavuşmuştur (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 2020). Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi, çocukları, ekonomik sömürü başta olmak üzere her türlü korumaya muhtaç bireyler olarak tanımıştır. Bu gelişmeyle birlikte

çocuk tanımı ve çocuk korumaya ilişkin standartlaşmanın uluslararası boyuttaki ilk adımı atılmıştır.

1989 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, “...on sekiz yaşına kadar olan her insanı” çocuk şeklinde tanımlamıştır (BMGK, 1989). Sözleşme, on sekiz yaşına kadar olan her bireyi, zihinsel ve bedensel anlamda gelişimini tamamlayamamış olmasından dolayı özel korumaya ihtiyacı olduğu savunmuştur.

Bu sözleşmede yer alan çocuk tanımı, bazı sosyologlar tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, sözleşmenin çocuk tanımını yaparken Avrupa'nın hâkim kültürünü esas alarak yaptığı, Kıta Avrupası dışındaki farklı toplumların özelliklerini dikkate almadığı; evrensel ve bireysel bir çocuğu varsaydığı şeklinde olmuştur (Stephens, 1995'ten aktaran Güçlü, 2016: s. 7).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, farklı eleştirilere rağmen ülkeler tarafından en geniş çapta kabul gören sözleşmedir. Bu nedenle ülkelerin tamamına yakını kendi hukuki metinlerinde çocuk tanımını yaparken bu sözleşmede yer alan 18 yaş altını referans almaktadır. Başka bir ifadeyle bu sözleşme, çocuk ve çocukluk algısı üzerine evrensel bir tanımlama getirmiştir. Bu nedenle çocuklarla ilgili politikalar üretilirken bu sözleşme esas alınmaktadır.

Bu çalışma bağlamında tanımladığımız çocuk kavramı, bu sözleşmeyi referans almaktadır. Dolayısıyla bu tez çalışmasında kullanılan çocuk kavramı, on sekiz yaşına kadar olan bireyleri kapsamaktadır.

1.1.1 Çocuk İstismarı ve Türleri

Çocuk istismarı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından “sorumluluk, güven veya güç ilişkisi bağlamında çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine veya onuruna fiilî ya da potansiyel bir zarara neden olarak fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmâl veya ihmalkâr muamele yahut ticarî veya diğer sömürünün her tür biçimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [DSÖ], 1999: s.15). Çocuğun sağlığını bilişsel, duygusal, fiziki ve psikososyal yönden etkileyen bu

davranışlar dizisi yetişkin bireyler tarafından bilerek veya bilmeyerek gerçekleşebilmektedir. Sosyal etkileri kaçınılmaz olan çocuk istismarı, bazen çocukların hayatlarında telafisi olmayan sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Aksoy vd, 1999: s.1). Çocuk istismarı sorununun altında yatan nedenlerin başında; gelenek ve görenekler, ebeveynlerin eğitim durumu, maddi ve manevi yoksunluk, işsizlik, aile içi sorunlar gibi birçok neden gelmektedir. Çocuk istismarı türlerini fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismar olmak üzere dört farklı kategoride sıralamak mümkündür (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], 2017: s.12-13).

İlki, fiziksel istismar türüdür. Tespiti en kolay istismar türlerinin başında gelmektedir. Çocuğun bedenine zarar verecek her türlü davranış bu istismar türüne girmektedir. Fiziksel istismar; çocuğa dayak atma, vurma, çocuğu ısırma, sarsma vb. davranışlardır. Bu istismar türü çocuğun bedeninde geçici yaralanmalara neden olabildiği gibi bazen ölümle de sonuçlanabilmektedir (AÇSHB, 2017: s.12-13).

İkincisi, duygusal istismardır. "Çocuğun ruh sağlığı ve gelişimi üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratan, fiziksel olmayan tüm olumsuz eylemler biçimi" şeklinde tanımlanabilir. Bu eylemler genellikle çocuğun hareketlerini aşağılama, küçümseme, çocuğun hareketleriyle alay etme; çocuğu komik duruma düşürme, tehdit etme, korkutma, hor görme, sürekli suçlama, sürekli eleştirme; çocuğa karşı ayrımcılık uygulama, çocuğa küfür etme, onu reddetmekle tehdit etme veya doğrudan reddetme şeklindeki davranışlarla karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik istismar olarak adlandırılan bu istismar türü bir çocuğun kendine değer verme duygusuna yani özgüven duygusuna zarar vermektedir (AÇSHB, 2017: s.12-13).

İstismar türlerinin bir diğeri, cinsel istismardır. Bir çocuğun rızası olup olmamasından tamamen bağımsız olarak, algılayamadığı ya da gelişimsel olarak hazır olmadığı bir cinsel eyleme maruz bırakıldığı istismar biçimidir. Cinsel istismar, "Bir çocuk ve bir yetişkin arasında ya da bir çocuk ile başka bir çocuk arasında güven, güç ya da sorumluluk ilişkisi içinde, diğeri kişinin cinsel ihtiyaçlarını tatmin etmek ya da karşılamak üzere yapılan aktivite" şeklinde ifade edilmektedir (DSÖ, 1999: s.15). Çocuğa yönelik gerçekleşen bu istismar türü tespit edilmesi en güç olan istismar türüdür. Çocuğun ailesi tarafından reddedilme korkusu, kendisini istismar eden tarafından farklı yöntemlerle kandırılması, çocuğun kendini suçlaması, kendisini

istismar edenin yakın çevresinden olması durumunda onu koruma isteği, yaşı gereği çocuğun istismar davranışını algılayamaması, herhangi bir engellilik durumundan dolayı istismarı ifade edememesi veya anlatamamasıdır. Bu durum cinsel istismarın tespitini zorlaştırmaktadır (AÇSHB, 2017: s.12-13).

İstismar türlerinin bir diğeriye ekonomik istismardır. Konumuzla yakından ilgili olan bu istismar türü diğeri istismar türlerinin risklerini barındırmaktadır. Çocuğun yaşına ve fiziki yeterliliğine bakılmaksızın; ebeveynleri tarafından gelir getirisi olan veya olmayan işlerde farklı şekillerde emeğinin kullanılarak istismar edilmesidir. Çocuğa yönelik bu istismar türü geçmişte olduğu gibi günümüzde de çok yoğun bir şekilde özellikle emek piyasasında görölmektedir.

Çocukların çalışması, onları okula devam etme fırsatından mahrum bırakmakta veya okuldan erken yaşta ayrılmasına neden olmaktadır. Çalışma çocukların akranlarıyla vakit geçirip, gelişimleri için oyun ve eğlence fırsatlarına sahip olmasını engellemekte ve onların fiziksel ve zihinsel gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Dünyanın birçok yerinde endişe vermeye devam eden çocuğun ekonomik istismarı özellikle ‘Çocuk Emeği’ ve ‘Çocuk İşçiliği’ şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1.2 ÇOCUK EMEĞİ VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Günümüzde, dünyanın önemli sorunlarından biri olarak görölen çocuk emeği, medyada, bilimsel araştırmalarda ve raporlarda çocuk işçiliğiyle yaygın bir şekilde karıştırılmaktadır. Bu karışıklığın giderilmesi adına ‘Çocuk Emeği’ ile ‘Çocuk İşçiliği’ arasındaki farklılığın ortaya koyulması gerekmektedir.

1.2.1 Çocuk Emeği ve Çocuk İşçiliği Arasındaki Farklılıklar

Literatürde çocuğun çalışmasını nitelendirmek amacıyla kullanılan çocuk emeği kavramı, çocuk işçiliği kavramından daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Çocuk emeğini nitelendirmek amacıyla çocuk işçi veya çocuk işçiliği kavramları birçok çalışmada biçim ve anlam yönünden uygun olmayan bir şekilde kullanılmaktadır. Çocuk emeği ve çocuk işçiliği kavramları, birbirinden farklı kavramlar olmasına

karşın, çocuk işçiliği kavramının genel olarak çocuk emeği kavramını da kapsayacak şekilde kullanıldığı görülmektedir (Kapar, 2019: s.2463).

Çocuk emeği, “Çocuğu çocukluk çağından yani çoğu kez çocukları, çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyelinden, saygınlığından ve insanlık onurundan mahrum bırakan ayrıca sağlığına, eğitimine, fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ya da sosyal gelişimine zararlı olarak çocuk tarafından ifa edilen her türlü iş” şeklinde tanımlanmaktadır (UGÖ, 2019: s.18; Uluslararası Çalışma Örgütü [UÇÖ], 2020).

Çocuk işçiliği kavramı ise, emek piyasasında işverene bağlı ve belli ücret karşılığında istihdam edilen çocukları açıklayan statüsel bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Çocuk işçiliği, kısmen çocuk emeği içinde yer alan, dar kapsamlı özel bir çalışma biçimi olan, çocuğun belli bir ücret karşılığında çalışmasını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle çocuk işçiliği, kapitalist çalışma ilişkilerine özgü olup, ücret karşılığında işverene bağlı olarak çalışmayı içermektedir (Kapar, 2019: s.2463).

Her iki tanımdan hareketle çocuk emeği, ücret karşılığında yapılan çocuk işçiliğini kapsadığı gibi çocuklar tarafından yapılan ve ücret karşılığı olmayan diğer çalışma türlerini de kapsamaktadır. Bu yönüyle çocuk işçiliğinden daha kapsayıcı bir yönü vardır.

Çocuk emeğinin, çocuk işçiliği olarak değerlendirilebilmesi için bazı kriterler söz konusudur. Bu kriterleri “çocuğun yaşı, yapılan işin türü ve süresi, hangi koşullarda ne amaçla yapıldığı” şeklinde sıralamak mümkündür. Başka bir ifadeyle, çocuğun yaptığı iş, bir ücret karşılığında ve işverene bağlı gerçekleşiyorsa, uluslararası sözleşmeler ve ulusal yasaları ihlal ediyorsa, çocukların zihinsel, fiziksel, sosyal ve ahlaki gelişimlerini olumsuz yönde etkiliyorsa, çocukların okula gitmesini engelliyor veya okul performanslarını olumsuz yönde etkiliyorsa çocuk işçiliği bağlamında değerlendirilmektedir (Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu, 2008: s. 1).

UÇÖ, çocuk işçiliği tanımından farklı olarak, 182 sayılı sözleşmesinin 3. maddesinde, bazı işleri “en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği” şeklinde tanımlamıştır. UÇÖ, “Kölelik veya kölelik benzeri uygulamaların bütün biçimleri; fuhuş, pornografik

yapımlar veya performanslar için çocukların temin edilmesi veya sunulması; özellikle uyuşturucu üretimi ve ticareti amacıyla yasadışı faaliyetler için çocukların temin edilmesi veya sunulması; işin doğası veya gerçekleştiği koşullar yüzünden çocuğun sağlığı, güvenliği veya ahlakına zarar vermesi ihtimali bulunan diğer tüm işleri” en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği olarak sıralamıştır (UÇÖ, 1999).

Bu işler, doğası gereği güvenli değildir. Bazıları ahlaki olmayışının yanı sıra yasa dışı işlerdir. Dolayısıyla, bu işlerin koşullarına veya güvenlik tedbirlerine bakılmaksızın özellikle ‘on sekiz yaşın altındaki çocuklar için’ uygun olmadığı anlamına gelmektedir.

1.2.2 Çocuk Emegi ve Çocuk İşçiliğinin Tarihçesi

Çocuk emeğinin kullanımı, geçmişten bugüne yoğun bir şekilde tercih edilmiştir. Bu tercihler, beraberinde büyük sosyal sorunları da getirmiştir. Tarihte yaşanan toplumsal dönüşümler, üretim tekniklerindeki değişimler çocuk emeğine olan talebi her zaman etkilemiştir.

Sanayi Devrimi öncesi İngiltere’de, çocukların küçük bedenlere sahip olmalarından dolayı çocuk emeğinin en çok tercih edildiği alanlardan birisi baca temizleme işleri olmuştur. Dar bacalara yetişkinler giremediğinden 4-7 yaş aralığındaki çocuklar iplerle bacaların içine sarkıtılarak çalıştırılmıştır. Bu tehlikeli ve kötü koşullar altında çalıştırılan çocukların ciğerleri kısa sürede iflas ettiğinden bu işi yapan çocukların çoğu yirmili yaşlarda ölmüştür (Küçük, 2019). Çocuk emeği kullanımı aslında Sanayi Devrimi öncesinde de birçok alanda tercih edilmiştir.

18. yüzyıl öncesi üretim tekniklerinde yavaş ama etkisi büyük değişimler meydana gelmiştir. Bu değişim süreci beraberinde Sanayi Devrimi olarak adlandırılan olguyu beraberinde getirmiştir. Değişen üretim teknikleri sonucunda İngiltere’de ortaya çıktığı kabul edilen Sanayi Devrimi farklı zaman ve hızlarda Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, İsviçre, İtalya olmak üzere Avrupa’nın birçok ülkesine yayılmıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa’nın geri kalanına ve başta ABD ile Japonya olmak üzere dünyanın diğer bölgelerine yayılmıştır (Dennis, 2004: s. 590). Bu sanayileşme yayılımıyla birlikte işçileşme süreci başlamış ve buna paralel çocuk emeği

kapsamında değerlendirilen çocuk işçiliğinde de önemli artışlar yaşanmıştır. Bir başka ifadeyle Sanayi Devrimi, önceden de çalışma hayatında tercih edilen çocuk emeği talebini arttırmıştır. Ayrıca bu artış çocuk emeği kullanımının formunu da değiştirmiştir. Yani işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte çocuk emeği kapsamının büyük bir bölümünü belli bir işverene bağlı ve belli bir ücret karşılığında fabrikalarda istihdam edilen çocuk işçiler oluşturmaya başlamıştır.

İngiltere’de özellikle Victoria Dönemi çocuk işçilerin acımasız, sağlıksız ve ağır koşullarda çalıştırıldığı dönem olmuştur. Bu dönemde çocuk işçiler çoğu zaman tehlikeli ve ölümcül koşullar altında kömür madeninde, baca temizleme işlerinde, tarım işlerinde çok uzun saatler çalıştırılmıştır. 1788 yılında yapılan bir araştırmada, İngiltere ve İskoçya’da 143 pamuk dokuma fabrikasında çalışan işçilerin üçte ikisi 18 yaş altı çocuklardan; 1810 yılında pamuk dokuma fabrikalarında çalışanların beşte biri 13 yaşından küçük çocuklardan oluştuğu tespit edilmiştir (UK Parliament, 2021).

Sanayi Devrimi’nin ilk etkilerinin 1800’lü yıllarda kendini gösterdiği Belçika’da, endüstriyel gelişmelerin yarattığı baskılar, çocuklar dahil tüm aile üyelerinin üretime katılmasına neden olmuştur. Çocuklar halat yapımı, pamuk ve keten üretimi, metal işleme, evlerde dokuma tezgahlarında, deri işleme ve dokuma sepet üretimi gibi kırsal alanda ve zanaat atölyelerinde yoğun bir şekilde tercih edilmiştir. Sanayileşmeden önemli ölçüde etkilenen hasır, şapka, sandalye ve sepet üretimi alanlarında altı yedi yaş aralığındaki çocuklar uzun saatler boyunca ve yetişkin çalışan ücretlerinin üçte biri oranında bir ücretle çalıştırılmışlardır. Belçika’da hemen her sektörde de çocukların son derece sağlıksız çalışma koşullarında çalıştıkları bilinmektedir. Bu durumu örneklendirmek gerekirse; kibrit üretim fabrikalarında beş yaşından küçük çocuklar çalıştırılmıştır. Bu çocukların sağlıkları yaptıkları iş nedeniyle kemiklerine zarar veren fosfor maddesi yüzünden olumsuz yönde etkilenmiştir. Tütün işleme atölyelerinde tütün tozundan kaynaklanan ciddi göğüs ağrıları çocuklarda görülmüştür. Kömür ocaklarında çalışan çocuklar toza – özellikle kömür tozuna- maruz kaldıkları için akciğer hastalıkları görülmeye başlamıştır (De Herdt, 1996: s. 23-39).

19. yüzyılın başında, Almanya ve Fransa’da da benzer gelişmeler yaşanmıştır (Dennis, 2004: s. 594). İki ülkenin sanayileşme süreçleri İngiltere’den farklı bir seyir izlemişse de, çocuk işçilerin kötü çalışma koşulları ve çok düşük ücret düzeyleri açısından çarpıcı benzerlikler söz konusudur.

Almanya’da, özellikle Ruhr ve Rhein sanayi havzalarında 4 yaşındaki çocuklar günde 12- 14 saat aralığında çalıştırılmıştır. 1802 yılında Achen’de bulunan bir çivi fabrikasında çalışan 250 işçiden 225’nin çocuk işçi olduğu raporlanmıştır. Yapılan bir başka araştırma, 1898 yılında Almanya’da sanayi ve ticarete 14 yaşın altında 544 bin 283 çocuğun istihdam edildiğini ortaya koymuştur (Çöpöğlü, 1998: s. 60). Kötü koşullarda çalıştırılan çocuklar hem psikolojik hem fiziksel anlamda etkilenmişlerdir. Bu durum bir general tarafından hükümete raporlanmıştır. Bu raporda; çocukların çok küçük yaşta çalışmasından kaynaklı fabrikalarda istihdam edilen erkek çocukların sadece % 45’inin askerliğe elverişli olduğu ve geri kalanının bedensel ve zihinsel anlamda olumsuz etkilendiği için askerlik yapmaya elverişsiz olduğu belirtilmiştir (Kutlu, 2017).

Sanayileşme sürecinin yoğun yaşandığı bir başka ülke Fransa’dır. Fransa’da, sanayileşen diğer kıta ülkelerinde olduğu gibi 4-6 yaş aralığındaki çocukların tekstil fabrikalarında, bobin taşıma işlerinde, iplik bağlama işlerinde, üretim atölyelerinde, madenlerde -özellikle yetişkinlerin giremediği tünellerde- kömür çıkarma işlerinde 15-16 saat kadar çalıştırıldığı saptanmıştır (S. Demir, 2012: s. 22; F. Demir, 2012: s. 542). Görüldüğü üzere sanayileşme aşamasında Fransa’da da çocuk işçiler yoğun bir şekilde ve kötü koşullar altında istihdam edilmişlerdir.

İsviçre’de, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, 7-8 yaş aralığındaki çocukların çoğu günde 16 saat pamuk fabrikalarında kötü koşullar altında istihdam edilmiştir. Yine İsviçre’de, ‘Boşanan ailenin çocukları, yoksul ailelerin çocukları, yetim veya öksüz çocuklar, anne veya babası cezaevine giren çocuklar, suça sürüklenmiş çocuklar’ şartlarını taşıyan ve Verdingkinder (sözleşmeli çocuk işçi) olarak ifade edilen bu çocuklar tespit edildikten sonra; kilise ve Çiftçiler Birliği aracılığıyla çiftliklerde çalıştırılmışlardır (Türkkol, 2016: s. 32).

Verdingkinder adı verilen bu çocuk işçilerin, diğer çocuklardan ayırt edilebilmesi için ayakkabı giymeleri yasaklanmıştır. Çıplak ayaklarla çiftliklerde; inşaat, hayvan bakımı, ürün ekimi, ev işlerini yapma, eşya taşıma gibi işlerde çalıştırılan bu çocuklar fiziksel şiddet ve cinsel istismara maruz kalmışlardır (Türkkol, 2016: s. 32). Bu şekilde zorla çalıştırılan ve en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğine örnek teşkil eden bu çocuk hakları ihlali 1790 yılından 1960’lı yıllara kadar devam etmiştir (Türkkol, 2016: s. 35).

Hollanda da sanayileşme sürecinde çocuk emeğini yoğun bir şekilde kullanan ülkeler arasındadır. Henüz tam sanayileşme sürecinin yaşanmadığı dönemde, Leiden şehrinde, sadece tekstil endüstrisinde 8,500 çocuk işçi tespit edilmiştir. Tilburg şehrinde sanayi sektöründe tüm çalışanların % 90'ından fazlasını çocuklar oluşturmuştur. Benzer bir tablo, Delft ve Zwolle şehirlerinde de görülmüş; Delft'de çalışanların % 70'i, Zwolle'de çalışanların % 85'i hem okula giden çocuk işçilerden oluşmuştur (Meerkerk ve Schmidt, 2008: s.721). Bu şehirlerde çocukların geneli 6 yaşından sonra çalışma hayatına dahil olsalar da, istihdam edilme yaşının bazen 2-3 yaşına kadar düştüğü görülmektedir. Örneğin, Zwolle tekstil endüstrisinde 2-3 yaş aralığındaki çocuklar düğme yapımında tercih edilmiştir. Gouda 'da 8-10 yaş aralığındaki çocuk dilencililiğinin önüne geçebilmek için otoritesi sorgulanmayan din adamları tarafından çocukların çoğu günde 13 saat çalışacakları sanayi işlerine teşvik edilmişlerdir (Meerkerk ve Schmidt, 2008: s.721).

İtalya, kendi sanayileşme sürecinde gelişen sektörlerde ve madenlerde çocuk emeği kullanımını tercih eden bir başka Avrupa ülkesi olmuştur. İtalya'nın güneyinde Sicilya ve Palermo bölgesinde kükürt madenlerinde -özellikle erkek çocuklar- küçük yaşlarda maden işçilerinin yardımcısı olarak çalıştırılmışlardır (Kutney, 2013: s. 46). İtalya özelinde yapılan çalışmaya göre; 1881 yılında 10-14 yaş arası bütün çocuklar arasında çalışan çocuk işçilerin oranı % 84 olduğu tespit edilmiştir (Ospina ve Roser, 2016). 1910 yılında İtalya'da yapılan bir başka gözlem araştırmasına göre 6-7 yaş aralığında çocuk işçilerin, kükürt madenlerinde kazma ve ağır yük taşıma işlerinde madenlerden çıkan zehirli gaz ve sıcaklığa rağmen çalıştırıldığı; bu sağlıksız çalışma ortamı nedeniyle birçok çocuğun zatürre ve tüberküloz hastalığına yakalandığı tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların makarna üretimi, metal alet yapımı, mandolin yapımı, tekne yapımı ve karo üretimi gibi işlerde çalıştırıldığı rapor edilmiştir (Verso, 2008).

Sanayileşme dalgası Avrupa kıtasından sonra ABD ve Japonya'da da etkilerini göstermiştir.

Japonya'da fabrikalaşma süreci hız kazanmış ve bu fabrikalarda çocuklar yoğun bir şekilde istihdam edilmiştir (De Herdt, 1996: s. 77). Çocuk işçiliğine ilişkin Japonya'da yapılan araştırmalar analiz edildiğinde; 1899 yılında fabrikalarda istihdam edilen toplam işçilerin % 19'unu 14 yaş altı çocuk işçiler oluşturmuştur (De Herdt, 1996: s. 77). Japonya'da 1909 yılında 650.000 fabrika işçisinden 140.000'inin 18

yaşından, 45.000'inin ise 14 yaşından küçük olduğu tespit edilmiştir (Tuna, 1968'den aktaran Çöpoğlu, 1998: s. 62).

1800'lü yıllara kadar tarım toplumu olan ABD'de, yaygın olan üretim tarzı tarıma dayalı olduğundan çocuklar tavuk besleme, ekin ekme, çitleri tamir etme işlerinde çalışmış, çiftçi yardımcısı veya başka ailelerin yanında hizmetçi olarak istihdam edilmiştir (Library of Congress, 2020).

19. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra ABD'de sanayileşme süreci hız kazanmıştır. Bu sürece paralel makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla daha fazla iş daha az karmaşık hale geldiğinden, çocukların daha fazla çalıştırılması söz konusu olmuştur (ABD Çalışma Bürosu İstatistikleri, 2017: s. 1). Üretim makinalarının kullanımı çok özel beceriler gerektirmediğinden daha fazla çocuk işçi istihdam edilmeye başlanmıştır (ABD Çalışma Bürosu İstatistikleri, 2017: s. 2). 1820'li yıllara gelindiğinde New England bölgesi başta olmak üzere ABD'de, işverenlerin çocuk işçi tercihleri sayısında dramatik artışlar yaşanmış ve bu bölge de çalışanların % 40'nı özellikle tekstil atölyelerinde çalışan çocuklar oluşturmuştur (Dennis, 2004: s. 594; ABD Çalışma Bürosu İstatistikleri, 2017: s. 3).

ABD'nin çocuk işçiliği tarihini incelediğimizde çocuklar, tekstil fabrikaları dışında; cam şişe üretim fabrikalarında, madenlerde, kurye hizmetlerinde, ayakkabı boyama, gazete satma gibi sokak işlerinde, ev atölyelerinde yapılan üretimlerde, tarım işlerinde, bazen de yasadışı faaliyetler yürütülen işler başta olmak üzere diğer birçok alanda çalıştırılmıştır. (ABD Çalışma Bürosu İstatistikleri, 2017: s. 3).

Çocuk emeğinin kullanımı, tarihte çok farklı şekillerde ve yoğun bir şekilde tercih edilmiştir. Çocukların gelişimlerini ve hayatlarını olumsuz yönde etkileyen bu ekonomik istismar türü Sanayi Devrimi'yle birlikte hız kazanmıştır. Ayrıca bu endüstriyel devrim, çalışma ilişkilerini dönüştürmesiyle birlikte 'işçi' sınıfını ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeyle birlikte kapitalist çalışma ilişkileri bağlamında tanımlanan 'Çocuk işçi' kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Çocuk işçiler, sanayileşme atağında bulunan birçok ülkede belli bir ücret karşılığında, onlara zihinsel veya fiziksel açıdan zarar veren veya tehlikeli durumlara maruz bırakan bazen de ölümlerine neden olan işlerde çalıştırılmışlardır.

1.2.3 Çocuk İşçiliğine İlişkin Güncel ve Nicel Veriler

Çok yönlü bir problem olan çocuk işçiliği, günümüzde de ülkelerin önemli problemlerinden biridir. Çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi hedefiyle birçok ülke ve kuruluş tarafından kurulan; sekretarya görevi UÇÖ tarafından üstlenilen Alliance 8.7 İttifakı'nın 2016 yılına ait verileri incelendiğinde; dünyada 5-17 yaş aralığında 218 milyon çocuğun çalışma hayatına dahil olduğu ve bu çocukların 151,6 milyonunun doğrudan çocuk işçiliğine maruz kaldığı raporlanmıştır (UÇÖ, 2017: s. 23). Ücret karşılığında istihdam edilen bu çocukların 72,5 milyonunun sağlık, güvenlik ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek tehlikeli işlerde istihdam edildiği tespit edilmiştir. Tespit edilen çocuk işçilerin yaklaşık yarısı Afrika'da (70,2 milyon) yer almaktadır. Afrika kıtasını sırasıyla Asya ve Pasifik (62 milyon), Amerika (10,7 milyon), Avrupa ve Orta Asya (5,5 milyon), Orta Doğu ve Arap Ülkeleri (1,2 milyon) ve diğer (2,4 milyon) takip etmektedir. Tehlikeli işlerde çalıştırılan 5-14 yaş aralığında çocukların % 38'i; 15-17 yaş aralığında çocukların yaklaşık % 66'sı; haftada 43 saatten fazla çalıştırılmaktadır. Ayrıca bu çocukların yaklaşık üçte birinin eğitim hayatı çalışıyor olmalarından dolayı sonlanmıştır. Çalışıp okuluna devam edebilen çocukların çalışırken harcadıkları zaman ve enerjiden dolayı okul saatlerinde verimliliklerini düşüştüğü ve bu nedenle çalışmayan diğer çocuklara oranla daha kötü performans gösterdikleri tespit edilmiştir. (UÇÖ, 2017: s. 5).

1.2.4 Günümüzde Çocuk İşçiliğinin Temel Nedenleri

1.2.4.1 Yoksulluk

Çocuk işçiliğinin en temel nedenlerinden biri şüphesiz ailelerin yoksulluğudur. Çocuklar, aile gelirlerinin yetersiz olmasından dolayı çalışmaktadır. Emek piyasasında düşük ücretlerle çalışıyor olmalarına rağmen çocukların elde ettikleri kazanç hane halkı gelirinin önemli bir parçasıdır. Bazı aileler maddi yetersizliklerden dolayı çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşadığından çocuklarını çalıştırmaktadır. Ayrıca bu durum çocukların da kendi gelir kaynaklarını aramalarına zemin hazırlamaktadır (UÇÖ, 2021). Bir araştırma sonucuna göre çocukların çalıştırılması konusunda karar vermede % 62'lik bir oranla ebeveynlerin güçlü bir

etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Chahda vd 2014: s.24). Yoksulluk çeken aileler ve çocuklar, temel ihtiyaçlara ulaşma şanslarını artırmak için çocuk işçiliğine başvurmaktadır.

1.2.4.2 Kültürel Etmenler

Çocuk işçiliğine dahil olmanın bir başka önemli nedeni, çocuk işçiliğine dair ebeveynlerin sahip olduğu geleneksel bakış açısıdır. Bazı kültürlerde, çalışmanın çocukların kişisel ve beceri gelişimlerini desteklediği görüşü mevcuttur. Ayrıca çocukların, ebeveynleri gibi ticareti öğrenmesi ve uygulaması beklenen bir aile içi pratik olarak göze çarpmaktadır (UÇÖ, 2021). Çocuklarının küçük yaşlarda çalışmasını olağan karşılayan ebeveynler çalışma hayatının çocuklar üzerinde yarattığı fiziksel, psikolojik ve ahlaki tahribatın bilincinde olmadıklarından çocukların çalışmalarını olumlu karşılamaktadır (Şahin, 2012: s. 105).

1.2.4.3 Eğitim

Eğitimin ulaşılabilirliği ve kalitesi çocuk işçiliğine neden olan en önemli faktörler arasındadır. UÇÖ tarafından, yapılan araştırmaya göre; birçok topluluğun yeterli okul olanaklarına sahip olmadığı; okulların mevcut olduğu yerlerde ise verilen eğitimin genellikle çocuklar veya ebeveynleri tarafından işe uygun bir alternatif olarak görülmediği tespit edilmiştir. Ayrıca maddi yetersizlik yaşayan kimi aileler okul masrafları karşılamakta güçlük çektikleri için çocuklarını çalıştırmaktadır. Bazı aileler eğitim hizmetlerinin ücretsiz sağlandığı durumlarda bile okulda geçirilen süreyi bir gelir kaybı olarak değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra bazı toplumlarda, sağlanan eğitimin kalitesiz olduğu algısı, aileleri çocuklarını okula göndermenin bir anlamı olmadığı düşüncesine sevk etmekte ve bu nedenle kimi ebeveynler çocukların çalıştırılması gerektiğini düşünmektedir (UÇÖ, 2021).

1.2.4.4 İşverenlerin Talebi

Çocuk işçiler, yetişkinlere kıyasla daha düşük ücretlerle çalıştıkları ve daha itaatkâr bir yapıda oldukları için işverenler tarafında tercih edilmektedir (Şahin, 2012:

s. 106). İşverenlerin çoğu çocuk işçileri istihdam etme gerekçelerini iki temel nedene dayandırmaktadır (UÇÖ, 2020). Bunlardan ilki, yetişkinlere kıyasla çocuk çalıştırmanın daha düşük istihdam maliyetine sahip olmasıdır. İkinci gerekçe bazı işlerin sadece çocuklar tarafından yapılabilir olduğu iddiasıdır. Bu bağlamda yapılan bazı çalışmalar iddianın gerçek dışı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çocuk işçiliğinin vazgeçilmez olduğu iddia edilen sektörlerdeki iş faaliyetlerinin tamamının yetişkinler tarafından gerçekleştirilebildiği; hatta bu sektörlerde yapılan birçok işin iddia edildiğinin aksine yetişkinler tarafından çok daha iyi yapıldığı tespit edilmiştir (UÇÖ, 2020).

Anlaşılabacağı üzere işverenler, piyasadaki rekabet gücünü arttırmak ve üretim maliyetlerini düşürmek için çocuk işçi çalıştırmaktadır. Çocuk işçilerin, yetişkinlere kıyasla daha kolay yönetilebilmesi, haklarını bilmemesi, daha az şikâyet etmesi, daha esnek çalıştırılması ve istenildiği zaman işe alınacak ve işten çıkarılacak bir işçi kitlesi olarak görülmeleri işverenler tarafından tercih edilmelerini kolaylaştırmaktadır.

1.2.4.5 Göç

Hem günümüzde hem gelecekte çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden birinin uluslararası zorunlu göç olduğu düşünülmektedir. Dünyanın birçok yerinde devam eden savaşlar, siyasi ve iktisadi istikrarsızlıklar, terör olayları uluslararası zorunlu göç hareketliliğini arttırmaktadır. Uluslararası zorunlu göçe neden olan faktörlerden dolayı göç eden ailelerin sahip olduğu dinamikler, yoksulluk, çocuk işçiliğine yönelik tutumları, göç ettikleri ülkede karşılaştıkları sorunlar gibi birçok neden göç edilen ülkenin çocuk işçiliği olgusuna etki etmektedir. Göç ve çocuk işçiliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymak bu çalışmamızın anlaşılabilirliği açısından önemlidir. Bu sebeple ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

1.3 GÖÇ VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Silahlı çatışma, ekonomik yoksulluk ve insan hakkı ihlalleri gibi birçok faktör insanları göç etmeye zorlayan faktörlerdir. Bu tür durumlarda insanlar kendi can güvenliklerini güvence altına almak ve yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla

bireysel veya kitlesel olarak bir başka ülkeye sığınmaktadır. Zorunlu nedenlerden dolayı gerçekleşen bu göçe refakatli veya refakatsiz olmak üzere milyonlarca çocuk dahil olmaktadır (UNICEF, 2016).

Birbirinden farklı ve nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalan çocuklar göç ettikleri ülkenin yabancıları olduğundan farklı statülere sahip olmaktadırlar (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2021). Dolayısıyla göçe dahil olan bu çocukların sahip olduğu statülere bağlı bir şekilde tanımlanması ve ifade edilmesi bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar açısından önem arz etmektedir. Göçle ilişkili bazı önemli hukuki statüler tanımlandıktan sonra göçün çocuk işçiliğine etkisi ayrıntılı bir şekilde tartışılacaktır.

1.3.1 Göçle İlişkili Hukuki Statüler

1.3.1.1 Göçmen

Göçmen tanımına ilişkin uluslararası literatürde kabul görmüş tek bir hukuki tanımı mevcut değildir. Evrensel anlamda kabul görmüş bir göçmen tanımı bulunmadığından, her ülke resmi ya da gayri resmi bir şekilde tanımlama yapmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü, göçmen tanımını en dar anlamıyla “göç eden kişi” şeklinde tanımlamıştır (UGÖ, 2019: s.36).

Göçmen kavramını geniş anlamda ‘Her ne sebeple olursa olsun, yasal veya yasa dışı, gönüllü veya gönülsüz irade farkına bakılmaksızın kendi ülkesinde veya uluslararası sınırı geçerek yer değiştiren kişi veya kişilerdir’ şeklinde tanımlayabiliriz. Bu yer değiştirme hareketliliğine, sığınmacılar, mülteciler, vatansızlar, zorla yerinden edilenler, aile birleşimi gerekçesiyle hareket eden bireyler, ekonomik nedenle yer değiştirenleri de dahil etmemiz mümkündür. Anlaşılacağı üzere göçmen kavramının çok geniş kapsamlı olduğu görülmektedir.

Günümüzde göçmen kavramı, medya ve kamuoyunda sıkça mülteci, sığınmacı gibi statülerle eş anlamlı şekilde kullanılmaktadır. Bütün bu kavramlar arasında hukuki farklar vardır. Kavramların veya tanımlamaların eş anlamlıymış gibi kullanılması; zorla yerinden edilmiş olan sığınmacı ve mültecilere yönelik sorunlara neden olacağı

gibi bu durum göç tartışmalarında yanlış anlam ve yorumlamalara yol açmaktadır (BMMYK Kıbrıs, 2016: s. 1-2). Ayrıca yanlış algı; kamuoyunda kafa karışıklığına neden olacağından, zorla yerinden edilmiş kişilerin hayatı ve güvenliği açısından ciddi sonuçları da beraberinde getirmektedir. Bir başka ifadeyle sığınmacıların ve mültecilerin toplumda ihtiyaç duydukları korumaya ciddi zararlar verebilmektedir.

Belirtmek gerekir ki, göçmen olma durumu her türlü göç hareketini kapsadığından şemsiye bir kavram olup sığınmacı ve mültecileri de kapsamaktadır. Her göçmen, sığınmacı veya mülteci olabilir; fakat her sığınmacı veya mülteci bir göçmen olarak değerlendirilmemelidir.

1.3.1.1.1 Sığınmacı

Bireyler; savaş, çatışma, politik baskı ve insan hakkı ihlalleri gibi başlıca nedenler yüzünden kendi ülkelerinden göç edip başka ülkelere sığınmak zorunda kalmaktadırlar.

UGÖ sığınma kavramını, “Bir devletin geri göndermeme ilkesi ve uluslararası veya ulusal düzeyde tanıdığı mülteci haklarına dayalı olarak topraklarında verdiği bir koruma türü” şeklinde tanımlamıştır (UGÖ, 2019: s.73).

Vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkede koruma sağlanamayan, bilhassa ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle baskı görmekten korkan kişiye verilmektedir (UGÖ, 2019: s. 74). Sığınma, birden fazla kişinin baskılardan ya da savaştan kaçmasında olduğu gibi toplu sığınma olarak yapılabilirken, tek bir kişinin ülkesindeki ayrımcı ya da siyasal baskılardan ve haksız kovuşturmalardan kaçması gibi bireysel de olabilir (Çalık, 2015: s. 124).

BMGK tarafından 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesinde kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu vurgulanmıştır (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, madde 3). Aynı bildirgenin 14. maddesinde yer alan “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” cümlesiyle sığınma hakkının temel bir hak olduğu beyan edilmiştir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, madde 14).

Bir kişinin uluslararası koruma ihtiyacında olup olmadığını belirlemek için ulusal sığınma sistemleri mevcuttur. Bu sistemler BMMYK tarafından sağlanmaktadır. BMMYK ile UGÖ gibi önemli göç örgütleri sığınmacı kavramını, “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi, bir başka ifadeyle sığınma talebi henüz işleme alınmamış kişi” şeklinde tanımlamaktadır (BMMYK, 2019; UGÖ, 2019: s. 74). Tanımdan anlaşılacağı gibi; savaş, baskı, zulüm gibi nedenlerden kaynaklı ülkesini terk etmek zorunda kalan veya ülkesinden kaçmış kişilerin mülteci olarak; uluslararası korumaya erişmek için başvuru yaptığında sığınmacı olarak adlandırılmaktadır.

1.3.1.1.2 Mülteci

Birleşmiş Milletler tarafından 1947 yılında kurulan Uluslararası Mülteci Örgütü (UMÖ) kendi anayasasında mülteci tanımını “esasinda ırk, tabiiyet, politik düşünce ve dini inançlarından dolayı zulme uğrayan ya da tabiiyetinde bulunduğu ülke tarafından korunma imkânı bulunmayan kişilerdir.” şeklinde tanımlamıştır (United Nations Treaty Collection, 1946: s. 12). UMÖ’nün kuruluşuyla birlikte “ırk, din, milliyet veya siyasi görüş nedeniyle zulüm görmek veya zulüm görme korkusu duymak” gibi mülteci tanımının temel unsurları ilk defa uluslararası kuruluş tarafından kabul edilmiştir (Loescher vd.,2008’den aktaran Uzun, 2016: s. 66).

Uluslararası mülteciler hukukunun temelini oluşturan ve 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan, Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi’ne göre mülteci tanımı “ ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir ” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu tanımlara ilaveten, 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi mülteciyi, “kendi menş e ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler” olarak tanımlamaktadır (Afrika Birliği Örgütü, 1969: s. 2).

Mülteci kavramı ile ilgili çok farklı anlam ve tanımlamalar mevcuttur. Bu tanımların temelinde mültecilerin; ırkından, dininden, tabiiyetinden, politik düşüncelerinden ya da sosyal bir gruptan dolayı eziyet görme korkusu durumu yer almaktadır.

Mülteci statüsü edinmek uzun zaman alan bir süreçtir. Bu süre zarfında başvuru yapan kişinin mülteci olarak değerlendirilebilmesi için bazı temel kriterleri sağlaması gerekmektedir. Kişinin menş e i ülke sınırları dışında olması, gerçek bir risk altında olması, ciddi zarar doğuracak bir işkenceye maruz bırakılması, kişinin hayatına olumsuz etki eden bu uygulamaların başarısız bir devlet korumasından kaynaklanması, söz konusu risklerin kişinin medeni ve siyasi durumuyla ilişkili olması ve koruma ihtiyacı içerisinde olması gibi 6 temel kriterin varlığından bahsedilebilir.

Sığınmacı, mülteci olduğunu iddia eden ancak iddiası kesinlik kazanmamış kişidir. BMMYK tarafından mülteci statüsü belirleme işlemleri sonucunda kişinin sığınma başvurusunun kabul edilmesi durumunda kişi mülteci statüsüne hak kazanır (Çalık, 2015: s. 123). Anlaşıldığı üzere, mülteci statüsü sığınma talebiyle birlikte otomatik kazanılan bir hak değildir. İki kavram arasında, kazanılan statü en temel farktır. Bir başka ifadeyle mülteci olma, hukuki bir statü olan mülteci statüsünü kazanmış yabancı kişileri ifade ederken; sığınmacı, mültecilik statüsü incelenen ve bu yüzden geçici süreli bir korumadan yararlanan yabancıları ifade etmektedir. Yani sığınmacı olmak, hukuki bir statüsünün kazanılmasından çok fiili ve kısa süreli bir barınma halini ifade etmektedir. Sığınmacılar, sığındıkları ülke yasalarından mültecilerin yararlandığı gibi yararlanamamaktadırlar (Çalık, 2015: s. 122). Sonuç olarak her sığınmacı mülteci olarak tanınmadığını, buna karşın her mültecinin başlangıçta bir sığınmacı olduğunu söyleyebiliriz.

1.3.2 Göçmen Çocuk İşçi

Göçmen çocuklar bazı çalışmalarda “göçe katılan 18 yaşın altındaki herkes” şeklinde tanımlanmıştır (Topçuoğlu, 2015: s. 119). Bu bağlamda göçmen çocuk işçi kavramını ‘refakatli veya refakatsiz fark etmeksizin göç ettiği yerde, belli bir ücret karşılığında ve belli bir işverene bağlı veya kendi hesabına çalışan 18 yaşın altındaki çocuklar’ şeklinde tanımlayabiliriz.

1.3.2.1 Geçmişten Günümüze Göçmen Çocuk İşçiliği

Çocukların göçe dahil olması geçmişten bugüne her zaman varlığını korumuştur. Çocuklar, kendi başlarına aldıkları kararlar doğrultusunda veya ailesiyle birlikte farklı nedenlerden dolayı uluslararası göç hareketliliğine katılmaktadır. Çocuklar, göç ettikleri ülkenin vatandaşlarıyla eşit olanaklara ve koruma mekanizmalarına sahip olmadıkları için farklı sorunlarla karşı karşıya kalma riskleri diğer çocuklara kıyasla daha yüksektir. Bir başka ifadeyle göçmen çocukların yerel çocuklara kıyasla sömürü ve istismar biçimlerine maruz kalma riski de daha yüksektir.

Göçmen çocuk işçiler günümüzde olduğu gibi geçmişte de farklı sektörlerde ve yerel işçilere kıyasla daha düşük ücretlerle ve kötü koşullarda çalıştırıldığı farklı çalışmalara yansımıştır (ABD Çalışma İstatistikleri Bürosu, 2017).

Amerika’da, 1870’li yıllarda New York’ta, özellikle İtalyan göçmen işçi istihdam eden kişiler tarafından, çıraklık düzenlemesi adı altında çocuklara müzik eğitimi vermek gibi amaçlarla anlaşmalar yapılmış ve bu anlaşmalar bağlamında birçok İtalyan çocuk Amerika’ya getirilmiştir. Ancak, çıraklık düzenlemesi adı altında yapılan bu anlaşmaların sonradan amacı dışına çıktığı ortaya çıkmış ve birçok İtalyan çocuk, New York’ta kötü koşullar altında ve düşük ücretlerle çalıştırılmıştır. Çalışan çocukların küçük bir yüzdesini oluşturan bu göçmen çocuk işçiler arasında, işverenlerin taleplerine uymayanlara şiddet uygulanmıştır (ABD Çalışma İstatistikleri Bürosu, 2017). 1880’li yıllarda Philadelphia’da yaşayan İrlandalı ve Alman çocukların, kazandıkları ücretlerin aile ekonomisine katkısının sırasıyla % 46 ve % 35’e kadar çıktığını, bu nedenle birçok göçmen çocuğun kazandığı ücretle aileyi ekonomik anlamda desteklemesi için çalıştırıldığı tespit edilmiştir (Zelizer, 1994: s.

82-83). Bu yıllara ait bir başka önemli veri, 1880 yılında Amerika’da göçmen çocukların maden, inşaat, imalat işi, demiryolları yapımı işi ve perakende işlerinde göçmen çocukların aileleriyle birlikte çalıştığına dair bulgulardır. Ayrıca Amerika’da, birçok alanda çalıştırılan göçmen çocuk işçiler 1920’li yıllara kadar imalat işçilerinin büyük bir kısmını oluşturmuştur (Hirschman ve Mogford, 2009).

Göçmen çocuk işçilerle ilgili bir başka çarpıcı örnek, 1869’da başlayıp 1970’li yıllara kadar süren “Göçmen Çocuk Programları” kapsamında Britanya Adaları’ndan Kanada ve Avustralya’ya gönderilen 130 binden fazla çocuğa ilişkin bulgulardır. Bu dönemde ebeveynler, maddi yetersizliklerinden dolayı çocuklarının sosyal dışlanmaya maruz kalmaması ve onların iyi bir hayata sahip olması düşüncesiyle çocuklarını bazı kuruluşlar aracılığıyla evlatlık vermek zorunda kalmışlardır. 3-14 yaş aralığında olan bu çocuklar “Göçmen Çocuk Programları” kapsamında Kanada ve Avustralya’ya sağlıklı ve iyi bir yaşam sürdürülebilmeleri için gönderilmiştir. Daha sonrasında durumun bundan ibaret olmadığı anlaşılmıştır. Bu çocukların çoğu devlet tarafından işletilen yetimhanelerde, kiliseye bağlı kurumlarda, evlerde ve çiftliklerde kötü koşullarda çalıştırılmışlardır. Ayrıca fiziksel, psikolojik ve cinsel istismara da maruz kalmışlardır (Government of Canada, 2020; Davies, 2017; BBC News, 2009).

Göçmen çocuk işçiliğinin kullanımı bu ülkelerle sınırlı değildir. Yapılan bazı çalışmalar, Kamboçyalı birçok göçmen çocuğun resmi olmayan kimliklerle Tayland’da kötü koşullar altında çalıştırıldığını ortaya koymuştur. Aynı çalışma kapsamında Batı Afrika’da, sosyo-ekonomik durumlarından dolayı 8-14 yaş arası kız çocuklarının ev işlerinde çalışmak için Togo’dan Gana’ya; Senegal ve Gambiya’dan Moritanya’ya göç ettikleri vurgulanmıştır. Meksika’da, 14-17 yaş aralığındaki göçmen çocuklar meyve çiftliklerinde çalışılmaktadırlar (Savethechildren, 2016’dan aktaran Braam, 2019: s. 16). Bir başka araştırma, Nepal’de mevcut halı fabrikalarında istihdam edilen toplam işçilerin 7,689’unun göçmen çocuk işçilerden oluştuğunu göstermiştir (Edmonds ve Shrestha, 2012’den aktaran Braam, 2019: s. 16-17).

Kazakistan’da, çocuk işçilerle ilgili yapılan bir saha araştırmasında, Kırgız ve Özbek uyruklu göçmen çocuk işçilerin tütün ve pamuk yetiştiriciliği işlerinin her aşamasında tercih edildiği raporlanmıştır. Rapor sonuçlarına göre, istihdam edilen göçmen çocuklar diğer çocuk işçilere kıyasla hem daha düşük ücretle hem de daha

fazla saat çalıştırıldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca göçmen çocuk işçilere ödenen ücret düzeyinin, temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanmaya dahi engel olacak kadar az olduğu vurgulanmıştır (UÇÖ, 2006: s.2).

Hindistan'da pamuk üretimi üzerine yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, göçmen çocuk işçilerin yerel çocuk işçilerden günde en az 4 saat fazla çalıştığı raporlanmıştır (UÇÖ, 2006: s.2). Aynı şekilde Fildişi Sahili'nin küçük kakao çiftliklerinde, Burkina Faso'dan ve Mali'de gelen göçmen çocuk işçilerin çalıştırıldığı yapılan bazı araştırmalara yansımıştır (UÇÖ, 2006: s.8).

Görüldüğü üzere, farklı ülkelerde yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, göçmen çocuk işçiliğinin dünyanın birçok ülkesinde farklı sektörler ve biçimlerde yoğun bir şekilde tercih edildiğini göstermektedir. Ayrıca bu çocuklar okula gidememekte, yerel çocuk işçilere kıyasla genellikle daha az ücret almakta ve daha uzun sürelerle çalıştırılmaktadır. Sıklıkla kötü muamele, şiddet, standart altı çalışma, işveren tarafından yetkililere bildirilme yoluyla sınır dışı edilme tehditleri gibi birçok olumsuzluğu deneyimlemek zorunda kalmaktadırlar.

Göç yazınına bakıldığında, özellikle son dönemlerde savaş, insani krizler, siyasi ve iktisadi istikrarsızlıklar sonucunda uluslararası bağlamda zorunlu göç hareketleri yoğunluk kazanmıştır. Bu durum beraberinde önceki başlıklarda tanımladığımız sığınmacılık olgusunu da ortaya çıkarmaktadır. Büyük çoğunluğunu sığınmacı ve mülteci statüsüne sahip bireylerin oluşturduğu göç hareketliliğine, milyonlarca çocuk dahil olmaktadır (UNICEF, 2016). Sığınmacı çocuk şeklinde tanımladığımız bu çocuklar göçmen çocuklar arasında en dezavantajlı ve savunmasız grubu oluşturmaktadır.

1.3.2.2 Günümüzde Sığınmacı Çocuk İşçiliğinin Genel Durumu ve Nedenleri

Uluslararası zorunlu göç hareketleri, 21. yüzyılda gerçekleşen ve bazı ülkelerde devam eden çatışmalar, bölgesel savaşlar, politik gelişmeler ve ekonomik buhranlar nedeniyle dramatik bir ivme kazanmıştır. Dünya genelinde tüm sığınmacıların yaklaşık % 67'si savaşların en yoğun yaşandığı; Suriye, Afganistan, Güney Sudan,

Myanmar ve Somali'den gelen sığınmacılardan oluşmaktadır. Bu sığınmacıların yarısına yakını çocuklar oluşturmaktadır (BMMYK,2020).

Sığınmacı çocuk, 'sığınma eyleminden anlaşılacağı üzere savaş, çatışma, politik baskı insan hakkı ihlalleri ve ekonomik nedenler yüzünden kendi başına veya korumasından sorumlu kişilerle birlikte; sığınma olanaklarından yararlanmak üzere bir başka ülkeye sığınmış 18 yaşından küçük göçmen' şeklinde tanımlamamız mümkündür.

Göç süreci bazen sığınmacı çocuklar için silahlı çatışma ve doğal afet ve acil tehditlerden kaçma imkânı, daha iyi bir yaşam gibi bazı olanaklar sunsa da genel olarak istismar riskleriyle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bu durumun en önemli yansımalarından biri çocuk işçiliğidir. Belirtmek gerekir ki, sığınmacı çocuk işçi, göçmen çocuk işçiliğinin alt öznelerinden biridir. Başka bir ifadeyle, sığınmacı çocuk işçiler göçmen çocuk işçi olarak değerlendirilebilir; fakat göçmen çocukların tümünü sığınmacı çocuk işçi olarak değerlendirmek yanlış olacaktır.

Sığınmacı çocuk işçi 'Sığınmacı çocuk kriterlerini taşıyan, bir işverene bağlı veya kendi hesabına ve belli ücret karşılığında çalışan 18 yaşından küçük göçmen' şeklinde tanımlanabilir.

Sığınmacı çocuk işçiler hem reşit olmayan kişiler hem de sığınmacı statülerinden dolayı emek piyasasında yerel çocuklara kıyasla daha kırılgan bir yapıya sahiptir. Ayrımcılık, yoksulluk, haklarını ve şikâyet mekanizmalarını etkili kullanamama veya bilmeme gibi birçok neden; sığınmacı çocuk işçileri işverenlere karşı yerel çocuklara kıyasla daha savunmasız bırakmaktadır. Bütün bu dezavantajlardan dolayı işverenler yasadışı faaliyetlerde sığınmacı çocukları daha çok tercih edebilmektedirler.

Kolombiya'dan sonra en fazla Venezuelalı sığınmacıya ev sahipliği yapan ikinci ülke olan Peru'da, Venezuelalı birçok çocuğun insan kaçakçıları tarafından yasadışı faaliyetlerde kullanılmak üzere kolaylıkla çalıştırıldıkları ve yine Peru'da bu çocukların seks işçiliğine zorlandığı medyaya yansımıştır (Voanews, 2019).

Bu medya haberi örneğinden anlaşılacağı üzere, en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği savaş, iç çatışma, insani kriz ve acil durumlarda daha yaygın hale gelmektedir.

İnsan yaşamını tehlikeye atan bu tür olaylarda, çocuklar -özellikle erkek çocukları- kaçırılmakta ve zorla çocuk asker veya militan gruplar için ev hizmetçisi olarak çalıştırılmaktadır. Kız çocukları seks köleliğine, fuhuş veya hayatta kalmak karşılığında cinsel ilişkiye zorlanmaktadır (Theirworld, 2019).

Sığınmacı çocuk işçiler, farklı nedenlerden dolayı göç ettikleri ülkelerde farklı sektörlerde istihdam edilmektedir. BMMYK, UNICEF ve UÇÖ tarafından Suriyeli sığınmacılarla ilgili yapılan bir araştırma sonucuna göre, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin: Ürdün’de, temizlik işlerinde, mağazalarda, restoranlarda, geri dönüşüm işlerinde, şantiyelerde, tamircilik ve marangoz işlerinde çalıştığı; Lübnan’da portakal toplama ve tütün işlerinde, sokak temelli faaliyetlerde, atölyelerde, restoranlarda, kuaförlerde, inşaatlarda, geri dönüşüm işlerinde çalıştığı; Irak’ta sokak temelli çalışmalarda, restoranlarda, otellerde, tarım alanında, endüstri işlerinde, plastik geri dönüşüm işlerinde ve çelik fabrikalarında çalıştırıldığı ayrıca Suriyeli çocukların silahlı çatışmalarda kullanıldığı; Türkiye’de hazır giyim ve ayakkabı gibi küçük ve orta ölçekli işletmelerde, imalat atölyelerinde, otomobil tamircilerinde, fırınlarda, sokak temelli işlerde ve tarım işlerinde çalıştırıldıkları tespit edilmiştir (BMMYK, 2017: s.9).

Yapılan araştırmalar, sığınmacı çocuk işçiliğinin erkek çocuklar arasında daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır (UÇÖ,2021). Bir başka araştırmanın sonuçları, özellikle iç savaş ve siyasal çatışmalar gibi krizlerden etkilenen çocukların büyük çoğunluğunun; göç ettikleri ülkede yoksulluk ve ailelerinin geçim kaynaklarını kaybetmesinden dolayı özellikle 12 yaşından önce çalışmaya başladıklarını göstermektedir (BMMYK, 2017: s.9). Sığınmacı çocukların eğitime erişimde engellerle karşılaşmaları veya yaşadıkları bazı problemlerden dolayı çocukların okuldan ayrılmaları, eğitim fırsatlarının eşitsizliği veya eğitime karşı ilgi düzeyinin düşük olması, kayıt dışı çalışan çocukların, yetişkinlere kıyasla cezai yaptırım riskiyle daha az karşılaşacakları algısı ile bazı kültürel farklılıklar sığınmacı çocukları çocuk işçiliğine itmektedir (BMMYK, 2017: s.9).

Sığınmacıların büyük çoğunluğunun, yoksulluk, yüksek kiralar, kötüleşen yaşam koşulları ve devlet veya devlet dışı kurumlar tarafından sağlanan yetersiz destekler göz önüne alındığında yaşam standartlarını iyileştirmek veya daha kötüsü

yaşamlarını sürdürebilmek için bir dizi başa çıkma stratejisine başvurdukları söylenebilir. Tasarruf yapmak, yaşadıkları evleri bir başka aileyle paylaşmak, değerli eşyalarını sonrasında diğer ev eşyalarını satmak bunlardan bazılarıdır. Bütün bu stratejiler tükendiğinde aileler genellikle daha sert başa çıkma stratejisi olarak çocuklarını çalıştırmak zorunda kalmaktadır (Terre des Hommes International Federation [Tdh], 2016: s. 20). Ayrıca, sığınmacıların çoğu göç ettikleri ülkede çok düşük ücretlerle istihdam edilmektedir. Yetişkinlerin aldıkları ücretler, yoksulluk sınırının altında yaşayan ailelerin geçimini karşılayamadığında aileler genellikle çocuklarını çalıştırmaktadır. Bu durum ailelerin yoksullukla olan mücadelelerine destek sağlamaktadır.

Sığınmacı çocuk istihdamı kalabalık ailelerde yoğun bir şekilde gözlemlenmektedir. Örneğin, sığınmacı çocuklarla ilgili Ürdün'de yapılan ve Ürdün'ün 12 vilayetinden 11'ini kapsayan bir araştırmaya göre, 186 hanenin % 47'si kısmen veya tamamen bir çocuğun elde ettiği geliri vazgeçilmez bulduklarını ortaya koymuştur (BMMYK, 2013: s. 20). Görüldüğü üzere sığınmacı çocuk işçiliği, sığınmacı ailelerin ekonomik yoksullukları ile doğrudan bağlantılıdır.

Sığınmacı çocuk işçilerin çalıştırılmasında bir başka önemli faktör eğitime erişimde yaşadıkları problemlerdir. Belirtmek gerekir ki eğitim, bireylerin hukuki statülerinden bağımsız olarak; yani devletlerin vatandaşlarıyla sınırlı olmayan bir haktır. Buna rağmen sığınmacı çocuklar, eğitim hakkına erişimde bazı zorluklar yaşamaktadır. Birçok sığınmacı aile okul kayıt süreçlerini bilmemekte ya da resmi kayıt işlemlerinde dil engeline takılmaktadır. Ayrıca bazı ailelerin göç ettikleri ülkenin eğitim müfredatını reddetmektedir. Bütün bu faktörler çocukların emek piyasasına dahil olmasını kolaylaştırmaktadır (BMMYK, 2016).

Sığınmacı bir çocuğun okula gitmeme ihtimali sığınmacı olmayan bir çocuğa kıyasla daha fazladır. Sorunsuz bir şekilde veya farklı engellere rağmen okul kaydı tamamlanan sığınmacı çocukların eğitim maliyetleri ve okulda karşı karşıya kaldıkları problemlerden dolayı okula gitme motivasyonları kırılmaktadır. Sığınmacı çocuklar, okullarda genellikle şiddet, akran zorbalığı, haksız muamele, ayrımcılık ve dil engelinden dolayı kendini ifade edememe gibi problemler çocukların okuldan

kopmasına zemin hazırlamaktadır. Sığınmacı çocuklar bu olumsuz davranışların bir sonucu olarak okula gitmek yerine çalışmaya başlamaktadır.

BMMYK'nin 2013 yılında yapmış olduğu çalışma bu durumu desteklemektedir. Bu araştırma bulgularına göre, Lübnan'daki Suriyeli sığınmacı çocukların % 80'inin dil engelinden dolayı okula gitmediğini ortaya koymuştur. Lübnan'da resmi eğitim dili İngilizce ve Fransızca olan dersleri anlamada zorluklar yaşadığını ve bu nedenle okuldan ayrılıp çalışma hayatına başladıklarını göstermektedir (BMMYK, 2016).

Bu duruma ilişkin bir başka önemli çalışma Dünya Gıda Programı (DGP), BMMYK ve UNICEF tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma bulgularına göre, Lübnan'da yaşayan 1462 Suriyeli sığınmacı ailenin 660'ının (% 46) en az bir çocuğunu okula göndermediği ve çocuğunu okula göndermeyen ailelerin % 57'sinin okul maliyetlerinden dolayı çocuklarını okula kaydettirmediği tespit edilmiştir (BMMYK, 2013: s. 43). Görüldüğü üzere sığınmacı çocuklar eğitime erişimde karşılaştığı sorunlardan dolayı okula gidememekte ve bunun sonucunda emek piyasasına dahil olmaktadır.

Sığınmacı çocuk işçiliğinin artmasına neden olan bir başka önemli faktör ailelerin geleneksel bakış açısıdır. Birçok sığınmacı aile sahip olduğu gelenek ve görenekten dolayı, çocukların çok küçük yaşta çalışmasını normal karşılamaktadır. Sığınmacı ailelerin bazıları, çocukların bir işte çalışarak beceri öğrenmesinin çocukları için okul hayatından daha faydalı olduğunu düşünmektedir (Verma, 2018: s. 18). Suriye'nin kırsal kesimlerinde yaşayan bazı Suriyeli sığınmacı aileler için, çocukların küçük yaşta çalışmaya başlamasının kültürlerinin bir parçası olduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. UÇÖ tarafından 2012 yılında Suriye'de yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, 10 ila 17 yaş arasındaki çocukların % 18'inin çalıştırıldığı tespit edilmiştir. Savaş sonrası göç eden bu aileler kendi kültürel tutumlarından dolayı yaşadıkları ülkede olduğu gibi göç ettikleri ülkede de çocuklarını küçük yaşlarda çalıştırmaya devam etmiştir (UÇÖ Arap Devletleri Bölge Ofisi ve UNICEF Suriye, 2012: s. 20). Görüldüğü üzere, göç eden sığınmacıların bazıları sahip oldukları kültürün varlığını göç ettikleri ülkede de devam ettirmektedir. Ayrıca bazı kültürlerde, ailenin çalışabilecek tek üyesinin kadın olduğu bazı hanelerde, yetişkin kadının

çalışması kültürel nedenlerden dolayı kabul edilmemektedir. Bu kültüre sahip ailelerde yine küçük çocuklar çalıştırılmaktadır. (BMMYK, 2013: s. 39).

Sığınmacı çocukların çalışmasını arttıran bir başka önemli faktör işverenlerin sığınmacı çocuk işçilere olan talebidir. Bir işveren bakış açısıyla, sığınmacı yetişkinlerin çalışabilmesi için çalışma iznine sahip olması gerekmektedir. Bu izin işveren açısından bir maliyettir. Ayrıca, çalışma izni olmadan istihdam edildiklerinde çalışmayı kabul ettikleri ücret sığınmacı bir çocuğa kıyasla daha maliyetlidir. Bunun yanı sıra onları yönetmek daha zordur. Bu nedenlerle kârını maksimize etmek isteyen işverenlerin, düşük maliyetli sığınmacı çocuk işçileri daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

İşverenler, daha ucuz işçi kitlesini oluşturan, daha esnek çalışma saatlerine sahip ve yönetilmesi kolay olan sığınmacı çocuk işçileri işe almayı tercih etmektedir. Bu, reşit olmayan kişileri işe almak için nispeten küçük para cezalarıyla karşı karşıya kalan ve genellikle iş müfettişlerinden sadece bir uyarı alan işverenler için cazip bir seçenektir (UÇÖ vd. 2019: s. 72).

1.3.2.3 Günümüzde Sığınmacı Çocuk İşçiliğini Sonlandırmaya Yönelik Girişimler/ Politikalar

Uluslararası zorunlu göçün, sığınmacı çocuklar özelinde en önemli sonuçlarından biri olan sığınmacı çocuk işçiliği olgusu, geçmişten bugüne sığınılan ülkelerin önemli sosyal ve ekonomik problemlerinden biri olmuştur.

Çocuk işçiliği olgusu, sığınmacı çocuklar açısından hem kısa hem de uzun vadelere çok ciddi hasarlar yaratmaktadır. Çalışıyor olmalarından kaynaklı fiziksel ve ruhsal anlamda bu süreçten olumsuz etkilenen çocuklar; devletleri tarafından kalifiye, donanımlı ve iyi bir eğitime sahip sağlıklı ve nitelikli bireyler olmaktan mahrum bırakılmaktadırlar. Ayrıca çocuk işçi istihdamı kayıt dışı emek piyasasını da doğrudan etkilemektedir. Bu durum, çocuk işçiliğiyle mücadeleyi devletler açısından daha da önemli kılmaktadır. Bu mücadeleler birçok ülkede farklılıklar gösterdiği gibi, Birleşmiş Milletler Organları ve bölgesel ülke toplulukları gibi devlet üstü kuruluşlar

tarafından oluşturulan sözleşmeler ve uygulanan programlarla belli başlı standartlar çerçevesinde de yürütülebilmektedir.

Birleşmiş Milletler organlarından UÇÖ ve UNICEF başta olmak üzere birçok Birleşmiş Milletler organı, devletler, sivil toplum kuruluşları, çocuk işçiliğinin yasaklanması ve asgari çalıştırma yaşından büyük olan çocuk istihdam koşullarının insancillaştırılması için çaba sarf etmektedir. Çocuk işçiliğiyle mücadeleyi ilke olarak benimseyen; çocuk işçiliğinin tüm biçimlerinin sonlandırılması için kamuoyu farkındalığının artırılma çalışmalarının yanı sıra farklı mücadele ve stratejiler geliştiren bu kurumlar, sığınmacı çocuk işçiler özelinde de farklı programları fonlamakta veya uygulamaktadırlar.

Çocuk işçiliği kavramı, hukuki anlamda 18 yaşından küçük çalışan herkesi kapsadığı için çocuk işçiliğini önlemeye yönelik yapılan her uluslararası sözleşme, sığınmacı çocuk işçileri de kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle çocuk işçiliğini önlemeye yönelik kabul edilen tüm uluslararası sözleşmeler uyruk veya yasal statü ayrımı gözetmeden sığınmacı çocukları korumayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, ülkeler tarafından çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik geliştirilen politikalar, yasal statü farkı gözetmeksizin sığınmacı çocuk işçileri de kapsayacak şekilde değerlendirilebilir.

Çalışma literatüründe, çocuk işçiliğini önlemeye yönelik sözleşmelerin başında UÇÖ'nün; "138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaş sözleşmesi, 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi" gelmektedir (UÇÖ Türkiye, 2015). Bu sözleşmeler dışında dünyada en fazla onay görmüş sözleşmelerden biri de UNICEF'in Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir (UNICEF Türkiye, 2021).

Sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmayı amaç edinen birçok uluslararası program mevcuttur. Bunlardan en bilinenleri; UÇÖ'nün, 1992 yılında oluşturduğu "Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Uluslararası Program (IPEC)" ile 2002 yılında oluşturduğu "Zorunlu Çalıştırmaya Karşı Mücadele Özel Eylem Programı (SAP / FL)" programları ile bu her iki programın birleştirilmesiyle oluşturulan ve yeni model olan "Çocuk İşçiliğinin ve Zorunlu Çalışmanın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Programı (IPEC +)" programıdır. UÇÖ, çocuk

işçiliği ve zorla çalıştırmanın normatif çerçevesini oluşturan ve küresel amiral programı diye nitelendirdiği IPEC+ programı kapsamında, sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik hükümetlere, işçi ve işveren örgütleri başta olmak üzere işletmelere, küçük üretici örgütlerine ve sivil toplum kuruluşlarına önemli destekler sunmaktadır (UÇÖ, 2020). Sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadeleye yönelik önemli strateji geliştirme ve farkındalık yaratma adına destek sağlayan bir başka önemli program, uluslararası Alliance 8.7 ittifak kuruluşunun programlarıdır. Bu ittifak kapsamında destek sağlanan programlar dahilinde, 2025 yılına kadar çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, çocukların alım- satımı ve ticareti, askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılması gibi en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi taahhüdü verilmektedir (Alliance 8.7, 2020: s. 3). Bu kapsamda UÇÖ, paydaşlarıyla birlikte; çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, modern kölelik ve insan kaçakçılığı ile mücadele alanındaki eylemleri hızlandırmak için ülkelere desteklerini sürdürmektedir (UÇÖ, 2019: s. 5). UÇÖ dışında, hazırladıkları programlarla çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik önemli destekler UNICEF, BMMYK ve Avrupa Birliği (AB) tarafından da sağlanmaktadır.

Suriye’de başlayan ve günümüzde devam eden silahlı çatışmaların etkisiyle milyonlarca çocuk başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin en yoğun yaşadığı ülkeler; Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’dır (BMMYK, 2021). Bu ülkeler özelinde sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik mücadelelerin tartışılması çalışmamız açısından önemlidir.

Lübnan’da, çocuk işçiliği yaygın bir durumdur. Suriye savaşının bir sonucu olarak Lübnan’a göç etmek zorunda kalan sığınmacı çocukların yine emek piyasalarında yoğun tercih edilmesinden kaynaklı çocuk işçiliği oranı ciddi şekilde etkilenmiştir. Lübnan’da yapılan bazı araştırmalar, Suriyeli sığınmacı ailelerin mevcut maddi yetersizliklerinden dolayı çocuklarının eğitim hayatına son verip, çocuklarını çalıştırmaya başladıklarını tespit etmiştir (Chahda, Feghali ve Varady, 2014: s. 15). UNICEF Lübnan temsilciliği tarafından yapılan bir açıklamaya göre; Lübnan’da, her 4 Suriyeli sığınmacı çocuktan 3’ünün sokakta yaşadığı veya çalıştığı açıklanmıştır. Aynı açıklama kapsamında, Suriyeli bir ailenin farklı BM kuruluşları ve STK’ların desteği dışında genellikle tek gelire sahip olmaları dolayısıyla, çocukların kazandıkları ücrete muhtaç oldukları dile getirilmiştir (Halldorsson, 2017).

Bu nedenle UÇÖ, IPEC programı kapsamında Lübnan Hükümetiyle birlikte sığınmacı çocuk işçiliğini önlemeye yönelik mücadelede aktif bir rol almaktadır (UÇÖ, 2020). UÇÖ'nün bu kapsamlı çalışmasının yanı sıra Danimarka Uluslararası Kalkınma Ajansı'yla (DANIDA) birlikte Lübnan'daki Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yürütmüştür. Proje bazlı bu çalışma kapsamında; hükümete, sivil toplum kuruluşlarına, işçi ve işveren örgütlerine programlama ve proje geliştirme yoluyla Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadele ve ayrıca istihdam edilen Suriyeli sığınmacı çocukların belirlenmesi, önlenmesi, çocuk işçiliğinden geri çekilmesi ve rehabilitasyonu yoluyla eğitimlerinin sağlanması; aynı aktörlere çocuk işçiliğiyle mücadele ve çocuk işçiliğini önlemede kolaylık sağlaması adına teknik kapasite destekleri sağlanması; çocuk işçiliği yasalarının uygulanmasının desteklenmesi ve çocukların yasadışı işten çekilmesinin desteklenmesi için güvenlik güçlerinin devreye sokulması ve eğitilmesi gibi hizmetler hedeflenmiştir (UÇÖ, 2020). Lübnan'da sığınmacı çocuk işçiliğiyle ilgili bir başka önemli çalışma yine UÇÖ'nün UNICEF'le ortaklık kurup Lübnan Çalışma Bakanlığı ile koordineli bir şekilde yürüttüğü "Lübnan'da Sokakta Çalışan Çocuklar: Profil ve Boyut Değerlendirmesi" başlıklı projesidir. Bu proje, sokakta çalışan Suriyeli sığınmacı çocukları kapsadığı gibi en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğine maruz kalan özellikle sokakta çalışan diğer uyruklu çocuklara da odaklanmıştır (UÇÖ, 2020).

Suriye iç savaşıyla birlikte sığınmacı çocuk işçiliği oranlarında artış yaşanan bir başka ülke, Ürdün olmuştur. Suriye'den gelen sığınmacı akını, Ürdün'de mevcut çocuk işçiliği sorununun boyutu ve karmaşıklığı açısından durumu daha da kötüleştirmiştir. Ürdün'de Birleşmiş Milletler organlarının birçoğu, sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik programları doğrudan veya farklı kurum iş birlikleriyle yürütmekte veya desteklemektedir. Bunlardan bazıları UÇÖ ve ABD Çalışma Bakanlığı birlikte, çocuk işçiliğiyle mücadele için kilit paydaşların kapasitesini geliştirmek suretiyle sorunu ele almayı amaçlamıştır. Bu proje sonunda, çocuk işçiliğiyle mücadelede yeni modeller geliştirilmiş, çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda bir eğitim kılavuzu geliştirilmiş ve uzmanlar yetiştirilmiştir. Ayrıca, sosyal ortakların sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadele kapasitesi artırılmış ve en önemlisi özellikle Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere odaklanılarak kurulan çocuk işçiliği için koordinasyon mekanizmasının kapasitesi arttırılmıştır. UÇÖ, bu önemli projesinin

yanı sıra Uluslararası Gençlik Vakfı ile birlikte başlattığı bir gençlik çıraklık programının sonucunda Ürdün'de çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli kazanımlar sağlamıştır (UÇÖ, 2016). Ayrıca, önceki paragraflarda vurguladığımız ve Lübnan'da DANIDA ile yürütmüş olduğu programı aynı hedeflerle Ürdün'de de uygulamaktadır (UÇÖ, 2020).

Ürdün'de çocuk işçiliği mücadelesine yürüttüğü veya desteklediği programlarla önemli katkılar sunan bir başka kuruluş UNICEF'tir. UNICEF'in, yapmış olduğu araştırma sonuçları Ürdün'de 6-17 yaş arası Suriyeli sığınmacı çocuklar için çocuk işçiliğinin ve şiddetin çocuklar için başlıca zorluklar olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu nedenle UNICEF, çocuk koruma, eğitim, sosyal koruma alanlarında sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmak ve bu çocukların sürekli eğitim ve öğretim fırsatlarına geçişlerini sağlamak amacıyla hükümet, bağışçılar ve diğer ortaklarla birlikte programlar yürütmektedir (UNICEF, 2020).

Bu programların tümü aynı şekilde, Suriye iç savaşından etkilenen ve Suriye'ye komşu ülke olan Irak'ta da uygulanmaktadır (UNICEF, 2020). Yıllarca süren çatışma, yerinden edilme, can güvenliğinin olmadığı bir ortam ve başta eğitim altyapısının tahrip edilmesinin bir sonucu olarak Irak'taki çocuk işçiliği sayısı ve bu çocukların çocuk işçiliğine karşı savunmasızlığı daha da artmıştır. Suriye'den göç etmek zorunda kalan ve emek piyasasına dahil olan sığınmacı çocuk işçilerin varlığı bu durumu daha da derinleştirmiştir. Buna karşın, UÇÖ ve Avrupa Bölgesel Kalkınma ve Koruma Programı (RDPP II), Suriyeli mülteciler arasında en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğiyle mücadele etmek için bir ortaklık başlatmıştır. Bu ortaklık, devlet kurumlarını ve uzmanlaşmış yerel STK'ları, çocuk işçiliğini daha verimli bir şekilde engellemek için stratejilerin tasarlanmasına katkılar sunmayı hedeflemiştir (Birleşmiş Milletler Irak, 2020).

Irak'ta sığınmacı çocuk işçiliğine ilişkin önemli program çalışmalarının bazıları Terre des Hommes Uluslararası Federasyonu tarafından yürütülmektedir (Tdh, 2020). Aynı şekilde yine Irak'ta, Save the Children Vakfı tarafından sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadele bağlamında önemli programlar yürütülmektedir. Bu program bağlamında Save the Children okul dışı kalmış ve çalışan sığınmacı çocukları eğitime kazandırmak amacıyla farklı çalışmalar yürütmektedir (Save the Children, 2021).

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğinin endişe verici boyutta olduğu diğer ülke Mısır'dır. Bu önemli soruna karşın birçok Birleşmiş Milletler organı, hükümet ve STK'lar ile koordineli bir şekilde, farklı programları bu ülkede yürütmektedir. UNICEF, sığınmacı çocuk işçilerin maruz kaldığı ekonomik istismara karşın farklı içerikli programlar yürütmektedir (UNICEF, 2020). Mısır'da çocuk işçiliğini ortadan kaldırma mücadelesinde diğer önemli program uygulayıcılardan biri de UÇÖ'dür. UÇÖ hükümet, işçi, işveren, STK'lar ve öğretmenlerle olan işbirlikleri kapsamında sığınmacı çocuk işçiliğiyle olan mücadelede ulusal politika sistemlerinin geliştirilmesine yardımcı olmak, bireysel işletmelerin bu mücadeleye katkıda bulunmasını sağlamak, bu alanda mücadeleyi güçlendirmek adına sendikal girişimleri desteklemek, eğitimcilerle çocuk işçiliğine karşı farkındalık yaratma ve STK'larla projeler uygulayarak sığınmacı çocuk işçiliğinin sonlandırılmasına yönelik önemli katkılar sunmaktadır.

Birleşmiş Milletler verilerine göre Türkiye, en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır (BMMYK, 2020). Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler, bu tez çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik mücadeleler çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2 SURİYELİ SIĞINMACILAR VE TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLER

2.1 BAŞKA ÜLKELERE GÖÇ EDEN SURİYELİ SIĞINMACILAR

Suriye’de, yüz binlerce insanın hayatını kaybetmesi, yaralanması ve milyonlarca insanın yerlerinden edilmesine neden olan iç savaşın başlamasından bu yana yaklaşık 10 yıl geçti. Günümüzde de devam eden bu silahlı çatışmalar sonucunda savaş öncesi 22 milyon nüfuslu ülkede, BMMYK raporlarına göre, 12,2 milyondan fazla insan zorla yerinden edilmiştir. Bu insanların 5,5 milyondan fazlası komşu ülkelere sığınmak durumunda kalmıştır. (BMMYK Türkiye, 2020; BMMYK, 2021).

Suriye’de insan yaşamını zorlaştıran veya tehlikeye atan çatışmaların şiddetli bir şekilde devam etmesi, ekonominin çöküşü, devlet otoritesinin meşruluğunun sorgulanması gibi nedenler, Suriye’den komşu ülkelere Suriyeli sığınmacı hareketliliğini arttırmıştır. BMMYK’nin 25 Mayıs 2021 tarihli verilerine göre, dünya genelinde Suriye’deki iç savaştan dolayı başka ülkelere göç etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların sayısı 5.602,649 kişidir. Başka ülkelere göç eden Suriyeli sığınmacıların 280,496’sı oluşturulan kamplarda; kalan 5,322,153 kişi ise kampların dışında yaşamaktadır. Aşağıdaki Tablo 1’de görüldüğü gibi günümüzde savaştan dolayı Suriyeli sığınmacıların en fazla göç ettiği ülkeleri sırasıyla; Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’dır (BMMYK, 2021).

Tablo 1: Savaştan Dolayı Suriyeli Sığınmacıların Göç Ettikleri Ülkeler ve Sayıları (BMMYK, 2021)

Ülke	Veri Tarihi	Yüzde (%)	Toplam
Türkiye	19 Mayıs 2021	% 65.5	3,671,625
Lübnan	31 Mart 2021	% 15.3	855,172
Ürdün	30 Nisan 2021	% 11.9	665,834
Irak	30 Nisan 2021	% 4.4	245,953

Mısır	30 Nisan 2021	% 2.4	132,408
Diğer	31 Ocak 2020	% 0.6	31,657
TOPLAM			5,602,649

Coğrafi anlamda Suriye'ye yakın olan bu ülkelere sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların cinsiyet dağılımına baktığımızda % 56'sı erkek; % 44'ü kadındır. Yaş dağılımlarına baktığımızda yaklaşık % 45,1'i 0-17 yaş aralığı çocuklardan; % 52,8'i 18-59 yaş aralığından ve kalan % 2,1'i ise 60 yaş ve üstü yetişkin bireylerden oluşmaktadır (BMMYK, 2021).

2.1.1 Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Sığınmacılar

2.1.1.1 Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Statüsü

Türkiye, 1951 yılında Cenevre'de imzalanan BM Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesine Yönelik Sözleşmesi'nin 1. maddesinin b fıkrasında "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler" olan ibaresini "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da cereyan eden hadiseler" şeklinde düzenleyerek coğrafi bir çekinceyle taraf olmuştur (Ankara Barosu, 2019). Bu nedenle Türkiye Avrupa Konseyi üyesi ülkeleri dışından gelen kişilere mülteci statüsünü tanımamaktadır. Bu statü tanınmadığından, uluslararası mevzuattaki mülteci kavramından farklı olarak iltica etmek isteyen kişilere farklı koruma türleri sağlanmaktadır (SGDD, 2017, s. 3). Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'de Geçici Koruma türünden yararlanmaktadır.

2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte, Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk kitlesel göç hareketleri başlamıştır. Türkiye, bu nüfus hareketleri sonucunda bazı tedbir ve önlemler almıştır. 2012 yılında "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" başlıklı yönerge İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur (GİGM, 2021). Bu yönerge Türkiye'de uygulanan ilk geçici koruma yönergesi olma özelliğini taşımaktadır. Suriye'den ülkemize yönelik gerçekleşen kitlesel göç hareketleri sonucunda gündeme gelen geçici korumanın usul ve esasları 2014 yılında

yürürlüğe giren YUKK’de yasal bir temele kavuşturulmuştur. Bu kanun içeriğinde geçici koruma, “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma” şeklinde tanımlanmıştır (YUKK, 2013, madde 91). Geçici koruma statüsüne sahip kişilerin yine aynı kanun kapsamında belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmayacağı da vurgulanmıştır.

2.1.1.2 Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Sayısı ve Demografik Özellikleri

Türkiye, Suriye’de iç savaşın başlamasıyla birlikte açık kapı politikası izleyerek savaştan kaçan Suriyelilerin kendi topraklarına sığınmasına izin vermiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2021). Türkiye’nin uyguladığı bu politika Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacıların sayısını hızla artırmıştır. Dünya genelinde savaştan kaçan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık % 65,5’i Türkiye’de yaşamaktadır.

Suriye’de başlayan silahlı çatışmalardan dolayı 29 Nisan 2011 tarihinde, Suriye’den Türkiye’ye Hatay üzerinden 252 kişilik ilk sığınmacı kafilesi geçiş yapmıştır (Antakya Gazetesi, 2020). Bu tarihten itibaren Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacı sayısı her geçen gün artmıştır. 2012 yılının sonunda Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı sayısı 148 bini; 2013 yılının sonunda 560 bini geçmiştir. Savaşın giderek şiddetlenmesi ve daha geniş bir alana yayılması sonucu Türkiye’ye sığınan Suriyeli sayısında artışlar ivme kazanmıştır. 2014 yılının sonuna gelindiğinde Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı sayısı 1 milyon 552 bini bulmuştur. Sonraki iki yıllık sürece baktığımızda 22 Aralık 2017 tarihi itibarıyla Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacı sayısı toplam 2 milyon 814 bine ulaşmıştır. Suriye’de devam eden çatışmaların Türkiye sınırına yakın bölgelerde yoğunlaşmasının bir sonucu olarak Türkiye’ye yönelik göç dalgasındaki yukarı yönlü ivme varlığını korumaya devam etmiştir. 19 Mayıs 2021 Tarihli BMMYK verilerine baktığımızda, Türkiye’de 3,671,625 Suriyeli

sığınmacının yaşadığı görülmektedir. (BMMYK, 2021). GİGM'e ait veriler Türkiye'de 3,670,717 kişinin² yaşadığını göstermektedir (GİGM, 2021).

Türkiye'ye Nisan 2011 tarihinden itibaren gelen Suriyeli sığınmacılar ilk olarak, Haziran 2011 tarihinde, geçici koruma statüsü kapsamı altında sınır illeri olan Hatay, Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa'da kurulan geçici barınma merkezlerine yerleştirilmiştir. Suriyelilerin sayısının artmasıyla birlikte Kahramanmaraş, Adıyaman, Osmaniye, Adana, Mardin ve Malatya illerinde yeni kamplar kurulmuş ve gelen Suriyeli sığınmacılar bu kamplara yerleştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda bu geçici barınma merkezlerinin bazıları, tasarruf, kötü koşulların önüne geçilmesi ve entegrasyonun sağlanamaması gibi nedenlerle kapatılmıştır (Fıstık, 2019). Aşağıdaki Tablo 2'de görüldüğü gibi 19 Mayıs 2021 Tarihi itibarıyla 5 ilde kurulan 7 farklı geçici barınma merkezinde 56,447 Suriyeli sığınmacı yaşamını sürdürmektedir (GİGM, 2021).

Tablo 2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı (GİGM, 2021)

İL	GBM Adı	GBM Mevcudu	Toplam Mevcut (kişi)
Adana	Sarıçam	19,535	19,535
	Altınözü	2.589	
Hatay	Yayladağı	3.487	9.002
	Apaydın	2,926	
Kahramanmaraş	Merkez	10.300	10.300
Kilis	Elbeyli	8.435	8.435
Osmaniye	Cevdetiye	9.175	9.175
TOPLAM		56,447	

Tablo 2'de görüldüğü gibi Suriye sınırına yakın 5 ilde kurulan geçici barınma merkezlerinde, Türkiye'de yaşayan toplam Suriyeli sığınmacı nüfusun yaklaşık %

² Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne ait veriler referans alınacaktır.

1,5'i geçici barınma merkezlerinde yaşamaktadır. Diğer Suriyeli sığınmacı nüfusunun yaklaşık % 98,5'i barınma merkezleri dışında ve Türkiye'nin 81 farklı ilinde yaşamaktadır.

Aşağıdaki Tablo 3'te görüldüğü gibi GİGM'nin 19 Mayıs 2021 tarihli verilerine göre, kayıtlı Suriyeli sığınmacıların en yoğun ikamet ettiği iller sıralamasında 521.006 Suriyeli sığınmacının ikamet ettiği İstanbul, ilk sırada yer almaktadır. İstanbul'u; Gaziantep (449.945 kişi), Hatay (436.264 kişi), Şanlıurfa (422.986 kişi), Adana (253.265 kişi) ve Mersin (224.727 kişi) takip etmektedir. Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların % 56,7'si sıraladığımız bu 5 ilde yaşamaktadır (GİGM, 2021).

GİGM'e kayıtlı Suriyeli sığınmacı nüfusu ile il nüfusunun karşılaştırmalı yüzdesine baktığımızda bu illerin başında yaklaşık % 73,48'lik bir oranla Kilis gelmektedir. Kilis'i; Hatay (% 26,29), Gaziantep (% 21,41), Şanlıurfa (% 20,00), Mersin (% 12,03) ve Adana (% 11,21) illeri takip etmektedir. İstanbul en fazla Suriyeli sığınmacının ikamet ettiği il olmasına rağmen; İstanbul'un yerli nüfusuna oranladığımızda yaklaşık % 3,37 gibi bir oran karşımıza çıkmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacı nüfusunun ülkenin yerel nüfusuna oranı yaklaşık % 4,37'dir (GİGM, 2021).

Tablo 3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin En Yoğun Yaşadıkları İlk 10 İl (GİGM, 2021)

Sıra	İller	Kayıtlı Suriyeli Sığınmacılar	Kayıtlı Suriyeli Sığınmacıların İl Nüfusuna Karşılaştırmalı Yüzdesi
	Toplam	3,655,067	% 4,37
1	İstanbul	524.721	% 3,50
2	Gaziantep	449.184	% 21,54
3	Hatay	435,830	% 26,34
4	Şanlıurfa	423,677	% 20,10

5	Adana	253.938	% 11,31
6	Mersin	228,350	% 12,41
7	Bursa	179,631	% 5,88
8	İzmir	148,236	% 3,40
9	Konya	119,283	% 5,36
10	Kilis	105,653	% 74,59

19 Mayıs 2021 tarihli GİGM'nin verilerine göre Suriyeli sığınmacıların yaş ve cinsiyet dağılımına baktığımızda yaklaşık % 47,3'nün 0- 18 yaş aralığında; yaklaşık % 50,7'sinin 19-64 yaş aralığında ve % 2'nin 65 yaş ve üstü yaş aralığında olduğu görülmektedir. GİGM'nin Suriyeli sığınmacıların yaş aralığına dair yapmış olduğu sınıflandırmaya baktığımızda 18 yaşından küçük Suriyeli sığınmacı çocuk nüfusuna ilişkin net verilerin olmadığı görülmektedir. Aşağıdaki Tablo 4'te görüldüğü üzere 0-14 yaş aralığındaki Suriyeli sığınmacı çocuklara ait net veriler mevcuttur; fakat 15-17 yaş aralığındaki Suriyeli sığınmacı çocukların sayısına ilişkin net bir veri görünmemektedir. Aynı tablodan Suriyeli sığınmacıların cinsiyet dağılımına baktığımızda yaklaşık % 46,3'ünü kadınlar yaklaşık % 53,7'sini erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 4: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (GİGM, 2021)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.974.451	1.696.266	3.670.717
0-4	259.632	242.369	502.001
5-9	289.331	271.740	561.071
10-14	217.460	204.284	421.744
15-18	137.332	117.616	254.948
19-24	282.048	212.491	494.539
25-29	219.904	159.595	379.499
30-34	165.828	120.352	286.180
35-39	124.428	97.443	221.871
40-44	85.026	74.130	159.156
45-49	57.633	56.343	113.976

50-54	45.720	44.594	90.314
55-59	34.787	34.839	69.626
60-64	22.933	23.680	46.613
65-69	14.937	15.770	30.707
70-74	8.827	9.723	18.550
75-79	4.341	5.380	9.721
80-84	2.378	3.174	5.552
85-89	1.132	1.671	2.803
90+	774	1.072	1.846

Günümüzde Türkiye'nin tüm illerinde yaşayan Suriyeli sığınmacılar sosyal ve ekonomik anlamda birçok probleme rağmen farklı koşul ve şekillerde hayatlarını sürdürmektedir.

2.1.1.3 Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Çalışma Koşulları

Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de kendi yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla formel veya kayıt dışı bir şekilde emek piyasasına dahil olmaktadır. Suriyeli sığınmacı işçiler, genellikle güvenceden yoksun bir şekilde, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin olmadığı, çalışma saatlerinin uzun ve alınan ücretlerin düşük olduğu 'ikincil piyasa' diye adlandırılan alanda çalıştırılmaktadır. Ucuz emek kaynağı olan Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'nin emek yoğun sektörleri olan mevsimlik tarım, tekstil ve inşaat sektöründeki işlerde daha da ucuz ve güvencesiz koşullarda yoğun bir şekilde çalıştırılmaktadır (Adar, 2018; s.25).

UÇÖ (2017) tarafından yapılan bir araştırmanın bulguları Türkiye'de emek piyasasına katılan Suriyeli sığınmacılar hakkında önemli bulgular sunmaktadır. Bu bulgularına göre; çalışma çağında olan 2 milyon Suriyelinin yaklaşık 930 bini farklı sektörlerde çalışmaktadır. Bu veriler Türkiye'de herhangi bir işte çalışan nüfusun % 2,8'ini oluşturmaktadır. Bir başka önemli bulgu çalışan Suriyeli sığınmacıların % 97'si kayıt dışı çalışmasıdır. Suriyeli sığınmacıların % 31,1'i hazır giyim; % 17,7'si ticaret ve konaklama; % 17,1'i diğer imalat; % 13,2'si inşaat; % 13,1 diğer ve % 7,8'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Çalıştıkları işyeri büyüklüklerine bakıldığında %56,2'si on kişiden daha az işçinin olduğu işyerlerinde; % 43,8'i on kişiden daha fazla işçinin istihdam edildiği yerlerde çalıştıkları tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacıların

%46'sı İstanbul'da; % 9'u Adana'da; % 9'u Bursa'da; % 7'si Gaziantep'te; % 5'i Hatay'da; % 4'ü Konya'da; % 3'ü Şanlıurfa'da; % 3'ü İzmir ilinde çalışmaktadır. Görüldüğü üzere çalışan Suriyeli sığınmacıların % 84'ü sıraladığımız bu 8 ilde çalışma hayatına katılmaktadır (UÇÖ, 2018: s.1). Bu illerin tamamı aynı zamanda Suriyeli sığınmacıların en yoğun yaşadıkları illerle paralellik göstermektedir. Aynı araştırma kapsamında elde edilen bir başka önemli bulgu aldıkları ücret ve çalışma saatleriyle ilgilidir. Araştırma bulgularına göre Suriyeli sığınmacıların haftalık çalışma süreleri % 24,4'ü 0-45 saat; % 42'si 46-59 saat; % 24,1 60-69 saat; % 9,8'i 70-99 saat şeklindedir. Aldıkları ücret ortalamalarına baktığımızda Suriyeli erkeklerin aylık ortalama kazancı 1,337 TL iken Suriyeli kadınlarda bu oran 1,083 TL olarak tespit edilmiştir (UÇÖ, 2018: s.1) Suriyeli çalışanların tamamı asgari ücretin altında ve çok daha uzun saatlerle çalışmaktadır.

Hayatlarını sürdürmek ve ailesinin geçimlerini sağlamak için bu koşullar altında çalışan Suriyeli sığınmacılar, kazandıkları ücretlerin ev ekonomilerine katkısı genelde yetersiz olduğundan çocuklarını da emek piyasasına dahil etmektedirler. Bir başka ifadeyle, Suriyeli aileler yoksullukla baş etme stratejisi olarak çocuk işçiliğine başvurmaktadır.

2.2 TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLER VE EMEK PİYASASI

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün istatistikleri yayınladığı veri tabanında 5-17 yaş aralığına ait bir sınıflandırma olmadığından, 18 yaşından küçük Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik net sayıları kesin olarak bilinmemektedir. 5-17 yaş aralığı sığınmacı çocuk işçiliği açısından kritik bir aralık oluşturmaktadır. Save the Children Vakfı tarafından Türkiye'de yapılan araştırmanın bulguları, 5-17 yaş aralığındaki Suriyeli sığınmacı çocukların, birçok sektörde farklı nedenlerden dolayı emek piyasasına itildiğini ortaya koymuştur (Savethechildren, 2021: s. 21).

2.2.1 Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Çalışma Nedenleri ve Çalıştırıldıkları Sektörler

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler, Türkiye’de birçok sektörde farklı nedenlerden dolayı, kötü koşullar altında çalıştığı bilinmektedir. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin gelir getirici bir işte çalışma nedenleri; ailelerinin mevcut sosyo-ekonomik durumlarından bağımsız değildir. Ailelerin yoksulluk durumu, çocukları emek piyasasına iten en önemli etkidir. Bu etkenin yanı sıra kültürel nedenler, eğitimin kalitesi ve eğitime erişimde karşılaşılan sorunlar, dil farklılığı, akran şiddeti, sosyal uyum sorunları, ayrımcılık gibi birçok faktör Suriyeli sığınmacı çocukları gelir getirici bir işte çalışmaya itmektedir. Bu nedenle ailelerin genel durumunu ve Suriyeli sığınmacı çocukların yaşadıkları sorunları ortaya koymak, Suriyeli sığınmacı çocuk işçileri emek piyasasına iten nedenleri anlamamız açısından kolaylık sağlayacaktır.

Günümüzde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacı ailelerin neredeyse tamamına yakını ekonomik yoksulluk içerisinde hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu yoksulluğa; kayıt dışı istihdam ve ucuz işgücü olmaları eklenince hayatlarını asgari yaşam standartlarının altında sürdürmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Geçmişten bugüne yapılan saha araştırmaları, haberler ve diğer birçok kaynağa göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıları ekonomik anlamda çok kötü koşullarda ve kendi çabalarıyla hayatlarını idame ettirmeye çalıştığını ortaya koymuştur.

2015 yılında Seyhan Belediyesi’nin farklı kurumlarla birlikte Adana’da yürüttüğü araştırma bulgularında; Suriyeli sığınmacıların % 57’sinin yoksulluk, % 31’inin açlık sınırının altında hayatlarını sürdürmeye çalıştığı ve ayrıca % 69’unun temel beslenme malzemelerinin yetersiz düzeyde olduğu raporlanmıştır (Seyhan Belediyesi, 2015). Suriyeli sığınmacıların yaşam koşullarını ve tüketim alışkanlıklarını ortaya koymaya çalışan bir başka önemli araştırma, İnsani Gelişme Vakfı ve İPSOS Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (2017) iş birliğinde yapılan araştırmanın sonucu Suriyeli sığınmacıların % 97’sinin yoksulluk sınırı altında yaşadığını tespit etmiştir.

Geçmişte Suriyeli sığınmacıların bu ekonomik yoksulluk durumları yıllar içerisinde ciddi bir iyileşme göstermemiş ve COVID 19 salgınıyla birlikte ekonomik yoksullukları daha da derinleşmiştir. Nisan 2020 yılında Sığınmacılar ve Göçmenlerle

Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) tarafından, sığınmacıların temel ihtiyaçlara erişimi, sağlık, eğitim ve geçim kaynakları sektörlerindeki değişimlerden nasıl etkilendiklerini ortaya koyabilmek adına 48 ilde ve telefon yoluyla “COVID-19 Salgınının Türkiye’de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi” başlıklı çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu ankete cevap veren toplam sığınmacıların % 82,61’ini Suriyeli sığınmacılar oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, COVID-19 salgınıyla birlikte katılımcıların % 63’ü gıdaya erişimde, % 53’ünün ise temel hijyen gereksinimlerini karşılamada güçlük çektiği sonucu ortaya çıkmıştır (SGDD-ASAM, 2020: s.13). Konuya ilişkin bir başka önemli araştırma Dünya Bankası tarafından Ağustos 2020 yılında yayınlanan “Türkiye Ekonomi Monitörü: Yelkenleri Ayarlamak” başlıklı rapora ilişkin verilerdir. Bu verilere baktığımızda, “Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (ESSN)” yardımından faydalanan 1,5 milyon Suriyeli sığınmacının % 76’sının yoksul, % 12’sinin yoksulluk sınırına yakın yaşadığı görülmektedir (Dünya Bankası, 2020: s. 88).

Suriyeli sığınmacılara yönelik, geçmiş yıllardan bugüne farklı kurumlar tarafından yapılan birçok araştırmanın sonucu, Suriyeli sığınmacıların yaşamış oldukları yoksullukları ve geçim sıkıntılarını gözler önüne sermektedir (Savethechildren, 2021: s.27).

Suriyeli sığınmacı aileler bu dramatik durumla baş edip hayatta kalabilmek adına farklı stratejilere başvurmaktadır. Bu stratejilerin başında genellikle çocuklarını çalıştırmak gelmektedir. Çalışan çocukların yaşadığı evin gelir düzeyi ne kadar yetersizse, çocukların emek piyasasına itilme riskleri de o kadar yüksek olmaktadır. Başka bir ifadeyle Suriyeli sığınmacı çocukların emek piyasasına dahil olmasındaki nedenlerin başında -önceden belirttiğimiz gibi ailelerinin ekonomik yoksulluğu gelmektedir.

Türkiye’de ekonomik yetersizlikleri sonucunda ortaya çıkan geçim sıkıntısından dolayı emek piyasasına eklemlenen Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin gelirleri ev ekonomisine katkı sunmaktadır. 2015 yılında Kilis’te 62 Suriyeli sığınmacı çocuk işçiyle yapılan bir saha çalışmasının sonuçlarına istinaden, çalışan çocukların % 79’u aile ekonomisine destek olabilmek için emek piyasasına dahil oldukları tespit edilmiştir. Aynı araştırma kapsamında elde edilen bir başka bulgu araştırmaya katılan

çocuk işçilerin ebeveynlerinin % 71'inin herhangi gelir getirici bir işte çalışmıyor olmasıdır (Harunoğulları, 2016: s. 45). Bu veriler bağlamında düşünüldüğünde birçok ailenin kendi hayatlarını sürdürebilmesi, çocuklarının elde ettiği kazanca bağlı olduğu görülmektedir.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli ailelerin yoksulluk durumu çocuk işçiliğin tek nedeni olmasa da en önemli etkenlerinden biridir. Ayrıca, Suriye'de hayatlarını sürdürmeye çalışan birçok aile, savaştan dolayı yaşadıkları ekonomik sorunlarla baş etmenin bir yöntemi olarak, çocuklarının bazılarını Türkiye'ye çalışmak için göndermektedir. Türkiye'de emek piyasasına dahil olan bu çocukların elde ettikleri kazancın bir kısmıyla Suriye'de hayatlarını sürdürmeye çalışan ailelerini finanse etme konusunda destekleyici faktör olduğu bilinmektedir. Suriye'deki mevcut savaş durumuna kıyasla, Türkiye'de daha güvenli bir yaşam sürmeye çalışan bu çocuklar, refakatsiz olmalarından dolayı bazen hem sosyal hayatta hem emek piyasasında karşılaştıkları risklere karşı daha savunmasız kalmaktadır (Kireçdağ, 2017: s. 30).

Ekonomik problemlerin bir başka etkisi çocukların eğitim sürecine dahil olmasında karşımıza çıkmaktadır. Aileler, ekonomik yetersizliklerinden dolayı çocuklarını okula göndermek yerine tam zamanlı çalıştırmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca okul kaydı olduğu halde çocukların; okul sonrası yarı zamanlı çalıştığı da bilinmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2018: s. 716; Savethechildren, 2021: s.20). Suriyeli sığınmacı çocukların, eğitim süresince veya eğitim haklarına erişimde yaşadıkları problemler de çocukları emek piyasasına iten bir diğer önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim dili, müfredat seçimi, okulda uğradıkları akran şiddeti ve ayrımcılık, aileler tarafından eğitime yapılan yatırımların gelecekteki belirsizliği, ulaşım ve eğitim giderleri gibi bir dizi problem çocukların okullaşmasını olumsuz etkilemekte veya okuldan ayrılmalara neden olmaktadır (Soyalp, 2016: s. 12).

Okuldan ayrılan veya eğitim hakkına farklı nedenlerden dolayı erişemeyen Suriyeli sığınmacı çocukların büyük çoğunluğunun çalıştırıldığı düşünülmektedir. UNICEF verileri, 2019 yılı itibarıyla okula kayıtlı 680 bin Suriyeli çocuğa karşın yaklaşık 400 bin Suriyeli çocuğun okul dışında kaldığını göstermektedir (UNICEF Türkiye, 2021). Bu çocukların çalışan kısmına ilişkin net bir veri mevcut olmamakla

birlikte; birçok araştırmanın sonuçları ve medyaya yansıyan haberler bu çocukların birçoğunun gelir getirici bir işte çalıştırıldığını düşündürmektedir.

Hatay ve Şanlıurfa'da yapılan bazı araştırmalar bu düşüncemizi destekler niteliktedir. Bahsi geçen 2 ilde toplam 1077 Suriyeli sığınmacıyla yapılan odak grup görüşmeleri neticesinde; Hatay'daki ailelerin % 49'u; Şanlıurfa'daki ailelerin % 15'i çocukların çalışıyor olmasından kaynaklı çocuklarını okula göndermediğini beyan etmiştir. Aynı çalışma kapsamında bazı ailelerin okula kayıt için başvurdukları halde çocukların farklı nedenlerden dolayı kabul edilmedikleri tespit edilmiştir. Bu nedenler dışında, bazı çocukların okulda uğradıkları fiziksel ve sözel şiddet ile ayrımcılıktan kaynaklı okula gitme motivasyonlarının kırılması, dil farklılığından dolayı ders takiplerinde çocukların zorlanması gibi birçok faktörün çocukların okullaşmasını veya okullarına aktif bir şekilde devam etmesini engellediği tespit edilmiştir. Bütün bu gerekçeler bağlamında Suriyeli sığınmacı çocuklar genellikle kötü koşullarda ve uzun saatler boyunca çalışmak zorunda kalmaktadır (Yalçın, 2016: s. 33).

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini etkileyen önemli unsurlardan biri de işverenlerin bu çocukları istihdam etmeye yönelik tutumlarıdır. Ücret ve işçinin diğer giderleri işverenler açısından bir maliyettir. Bu maliyetleri minimize edip kârını maksimum seviyeye çıkarmak isteyen işverenler genellikle işçileri daha esnek çalıştırmakta ve/veya işçilerin maliyetlerinden tasarrufa gitmektedir. Bunu yapamadıkları durumlarda genellikle ya kayıt dışı istihdama ya da emek piyasasının en ucuz işgücü ordusunu oluşturan çocuk istihdamına başvurmaktadırlar. Suriyeli sığınmacı çocukların emek güçlerini kiralamaları karşılığında kazandıkları ücretler genellikle emek piyasasının en alt tabakasını oluşturmaktadır. Ayrıca bu çocukların daha itaatkâr bir yapıda olması, haklarını ve şikâyet mekanizmalarını bilmemesi, işveren tehdidine karşı boyun eğmesi ve çok düşük ücretlerle istihdam edilmelerinden dolayı tercih edilmektedir (Gül, 2019: s.917). Bu durumu 2016 yılında Antakya'da yapmış olduğumuz bir çalışma kapsamında, Suriyeli sığınmacı çocuk işçileri çok düşük ücretlerle ve kötü koşullar altında istihdam eden bir işverenin söylemleri desteklemektedir.

“Daha önceleri Türk işçilerden overlokçuya 200 TL haftalık, makineciye 250 TL haftalık veriyordum. Atölyemde, 3 overlokçu ve 4 makineci çalışmaktadır. Aylık

olarak hepsinin maliyetini hesapladığımızda 6,400 TL yapmaktadır. Şimdi bu işi 14-15 yaşındakiler de yapabiliyor, işi onlara öğretmek sadece bir ayımı aldı ve şu anda çok iyiler. Overlokçuya verdiğim ücret 50 TL, makineciye verdiğim ücret 70 TL'dir. Bunu hesapladığımızda 1720 TL yapıyor. Bu hesaplamalara göre aylık 4500 TL'den fazla masraftan kurtulmuş oluyorum. Sadece ben çalıştırmıyorum herkes çalıştırıyor. Devlet ceza yazacaksa hepimize yazmalı. Buda imkânsız. Biz de zamanında çalıştık ve kendi kazancımızı düşünmek zorundayız ...”

İşverenin bu söylemi işverenlerin çocuk işçi tercih etme nedenlerini net bir şekilde ortaya koymaktadır (Kireçdağ, 2017: s.34).

2021 yılında İstanbul'da yapılan bir araştırma, Suriyeli sığınmacı çocukların çalıştıkları büyük çoğunluğunun tekstil, otomobil tamiri, yerel dükkânda temizlik işi, gıda perakendesi, aile işi ve diğer işlerde istihdam edildiklerini ortaya koymuştur (Savethechildren, 2021: s.30). Bu istihdam alanlarını mevsimlik tarım işçiliği, çobanlık, garsonluk, tezgâhtarlık, hazır giyim satış mağazaları, tekstil üretim atölyeleri, çay ocakları, telefon tamirciliği, berber dükkanları, pazar alanları gibi yerler takip etmektedir. Bu çalışma alanlarının yanı sıra Suriyeli sığınmacı çocukların sokak işlerinde; kâğıt ve plastik toplama işlerinde, sokak aralarına kurulan pazar yerlerinde pazarcıların tezgâhlarının kurulması ve toplanması işi gibi alanlarda çalıştıkları bazı araştırmalara yansımıştır. Suriyeli sığınmacı çocuklar, uyuşturucu satış ve kuryeliğinde de istismar edildikleri bazı medya haberlerine yansımıştır. Cumhuriyet Savcısı tarafından 2018 yılında yayınlanan bir gazete haberinde şu değerlendirmeler yapılmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2018).

“Çok büyük bir tehlike bizi bekliyor, özellikle Suriyeliler ve Afganlar çok ciddi şekilde kullanılmaya başlandılar. Afgan ve Suriyeli çocuklar ne yaptıklarını da bilmiyorlar. Çünkü ne sattığını bilmiyor, köşede duruyor, diyorlar ki: ‘Bunu satacağın, günlük 50 lira vereceğim.’ Bizim Türklerin, bu işten günlük kazancı 500 liraysa, Suriyeliler 100 liraya yapıyorsa Afganlar da 50 liraya yapıyorlar. Bu, ciddi bir sıkıntı, artık sokakta daha çok onlar olmaya başladılar, onları kontrol etmek de zorlaşıyor.”

Haber içeriği, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği kapsamında değerlendirdiğimiz uyuşturuıcı satışıında tehlikeli ve riskli koşullar altında çalıştırıldıklarını göstermektedir.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler farklı sektörlerin birçok üretim alanında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bir kısmının insan ticaretine maruz kaldığı da bilinmektedir (UNICEF Türkiye, 2019).

Suriyeli ailelerin yoksulluk durumları, okula kayıt sürecinde yaşadıkları zorluklar, geleneksel bakış açısı, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere yönelik işverenlerin talebi Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı çocuk işçi sayısını arttırmaktadır. Bu nedenle Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini azaltmak veya sonlandırmak için Türkiye tarafından birçok yasa ve uluslararası sözleşme kabul edilmiştir. Bu hukuki düzenlemelere ek olarak hem ulusal hem uluslararası programların uygulanmasına izin verilmiş ve bazı programlar doğrudan devlet kurumları tarafından desteklenmiştir.

2.3 TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ SİĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİ ORTADAN KALDIRMAYA YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER VE BAZI SOSYAL PROGRAMLAR

2.3.1 Ulusal Mevzuat

Türkiye, çalışma hayatıyla ilişkili ve uygulamada olan kanunlarında çocuk işçi kavramını uluslararası standartlardan farklı olarak, çocuk işçi ve genç işçi olmak üzere iki farklı kategoride değerlendirmektedir. Kanun kapsamındaki bu değerlendirme sadece yaşı esas almakta ve herhangi bir uyruk farkı gözetmemektedir. Bu nedenle Türkiye'de çocuk işçiliğini önlemeye veya sonlandırmaya yönelik birçok ulusal yasal dayanak Suriyeli sığınmacı çocuk işçileri de kapsamına almaktadır. Bu nedenle mevcut yasal dayanaklar incelenirken uyruk farkı gözetilmeyecektir.

2.3.1.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Anayasa, bireylerin sahip oldukları haklara güvence sağlayan normlar hiyerarşisinin en tepesinde yer alan temel hukuk kuralları bütünüdür. Ayrıca, bir devletin herhangi bir konuyla ilgi oluşturduğu veya oluşturacağı mevzuatın sınırlarını

belirleyen kurallara sahiptir. Bir başka ifadeyle kanunlar anayasaya aykırı bir şekilde oluşturulamaz. Bu nedenle anayasanın her bir maddesinin, kanunlar üzerinde bağlayıcılığı ve üstünlüğü söz konusudur. Bu bağlamda düşünüldüğünde çocukların yaşına uygun olmayan işlerde istihdam edilemeyeceği anayasanın 50. maddesiyle güvence altına alınmıştır.

“Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.” (Anayasa, madde 50).

Bu maddeden anlaşılacağı üzere çocukların erken yaşlarda çalıştırılmayacağı ayrıca istihdam edilme koşulları bakımından korunacakları açıkça vurgulanmıştır. Anayasa’da çocuk işçileri ilgilendiren bir başka önemli madde, 41.maddedin 4. paragrafında ele alınmıştır.

“Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” (Anayasa, madde 41).

Bu paragraftan anlaşılacağı üzere anayasa, çocuğun ekonomik istismarına karşı önlemler alınması konusunda devlete kesin bir rol biçmiştir.

Anayasada yer alan tüm düzenlemeler ülke içinde yaşayan herkes için hiçbir ayırım ve farklılık gözetmeksizin geçerlidir. Bu nedenle, çocuk işçilerin erken yaşta çalıştırılma yasakları Suriyeli sığınmacı çocuklar için de bir kapsayıcılık oluşturmaktadır.

2.3.1.2 4857 Sayılı İş Kanunu

Ulusal mevzuat açısından, çalışma hayatını düzenleyen 4857 Sayılı İş Kanunu, çocuk işçiliği açısından büyük önem arz etmektedir. 2003 yılında yürürlüğe giren bu kanun, çocuk işçiliğine yönelik önemli düzenlemeler getirmiştir. İş Kanunu’nun 71.maddesi çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağını konu edinmektedir. Çalışan çocuklar açısından önem arz eden bu madde:

“On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. On dört yaşını doldurmamış çocuklar bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilirler... Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez.” (İş Kanunu, madde 71)

Şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca İş Kanunu'nun 71.maddesine dayanılarak hazırlanan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 'Çocuk İşçi' ve 'Genç İşçi' tanımını yapmıştır. Bu yönetmeliğe göre; Çocuk İşçi: 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişiyi; Genç işçi, 15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış kişiyi ifade etmektedir. Bu bağlamda, zorunlu eğitimini tamamlamış çocuklar hariç, 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Zorunlu eğitimini tamamlamış ve 14 yaşını bitirmiş çocukların hafif işler diye tabir edilen bazı alanlarda haftalık 35 saati geçmeyecek şekilde istihdam edilmelerine izin verilmiştir. Genç işçiler yani 15-18 yaş aralığındaki bireylerin istihdam edilebilecekleri alanlar için 2 farklı yaş kriteri esas alınmıştır. İş kanununa dayanılarak hazırlanan bu yönetmeliğin esas aldığı kriterler, genç işçilerin çalışmasına izin verilen işler ve 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını doldurmamış genç işçilerin istihdam edileceği işler şeklinde düzenlenmiştir. Her iki durumda da genç işçilerin çalışma süreleri maksimum 40 saatle sınırlandırılmıştır. Ayrıca çocuk işçi veya genç işçi fark etmeksizin okula devam eden çocukların günlük çalışma süreleri en fazla 2 saat hafta da 10 saatle sınırlandırılmıştır (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik,2004)

18 yaşından küçük tüm işçilerin fiziksel ve psikososyal gelişimlerin olumsuz etkileyecek her türlü tehlike, risk ve ekonomik istismara karşı mevcut bu hukuki düzenlemeler, Suriyeli sığınmacı çocuk işçileri de kapsamaktadır. Bu nedenle devlete ve işverenlere yükümlülük veren bu düzenlemelere aykırı davranış tespit edilmesi durumuna karşın bir yaptırım söz konusudur.

2.3.1.3 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Çocuk Koruma Kanunu, 2005 yılında korunmaya muhtaç veya suça sürüklenen çocukların korunmasını, haklarını ve refahlarını güvence altına almak amacıyla çıkarılmıştır. Kanun, çocuk tanımını 3.maddede “Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi...” şeklinde tanımlamış ve bu tanım esasında “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu” korunma ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlamıştır (Çocuk Koruma Kanunu, Madde 3).

Bu bağlamda düşünüldüğünde, çocuk işçiler yaptıkları iş gereği fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden gelişimleri olumsuz etkilendiğinden, çalışıyor olmalarından dolayı ekonomik istismara maruz kaldıklarından ve işe gidip gelme esnasında veya iş ortamında karşı karşıya kaldıkları risklerden dolayı korunmaya muhtaç çocuk grubunu oluşturmaktadır. Bu gruba on sekiz yaşını doldurmamış tüm bireyler dahil olduğundan Suriyeli sığınmacı çocuk işçileri de bu grup kapsamında düşünmemiz mümkündür. Dolayısıyla, çocuk koruma kanunu çalıştırılan Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere yönelik tedbir alınması amacıyla adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarına bu durumu Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bildirme yükümlülüğü getirmiştir (Çocuk Koruma Kanunu, 6. madde). Çocuk Koruma Kanunu, bu yönüyle Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadele anlamında önemli bir yer tutmaktadır.

2.3.1.4 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 3.maddesinde zorunlu ilköğretim çağının 6-14 yaş aralığındaki çocukları kapsadığını belirtmiştir. Bu yaş aralığında olan yani ilköğretime devam zorunluluğu olan çocukların; resmi, özel işyeri veya çalışmayı gerektiren herhangi bir yerde ücretli veya ücretsiz hiçbir şekilde çalıştırılmayacağı 59. maddede kesin bir şekilde ifade edilmiştir. Kanun yine aynı madde kapsamında, ilköğretim kurumuna gittiklerini belgeleyen çocukların çalıştırılmasını, ders zamanları dışında ve çocukların çalıştırılmasını düzenleyen yasal hükümlere uygun olması şartıyla izin vermiştir (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 50. madde). Çocukların

çalıştırılmasına karşı eğitime devam edebilmelerine yönelik bu önemli düzenlemeler Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler açısından da önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çocukların çalıştırılması 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na aykırılık teşkil etmektedir.

2.3.2 Uluslararası Mevzuat

Türkiye, üye olduğu birçok uluslararası kuruluşların çocuk işçiliğiyle ilgili sözleşmelerini desteklemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi, taraf olunan uluslararası sözleşmeler açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Anayasanın 90.maddesi, kanunların uluslararası sözleşmelere aykırılık oluşturması durumunda uluslararası sözleşmelerde yer alan normların geçerli olacağını belirtmiştir. Bu nedenle uluslararası sözleşmeler çocuk işçiliğiyle olan etkin mücadelede önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye, çocuk işçiliğiyle olan mücadelesinde taraf olduğu sözleşmelerin başında; Çocuk Hakları Sözleşmesi, 138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaş sözleşmesi ve 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi gelmektedir.

2.3.2.1 Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanmıştır. Çocuk haklarını korumaya yönelik en kapsamlı ve ülkeler tarafından en çok kabul gören insan hakları sözleşmesi olma özelliğine sahiptir. Bu sözleşme; çocuğun üstün yararının gözetilmesi, çocuklar arasında hiçbir ayırım yapmaması, çocuğun sağlıklı bir yaşam hakkını koruması ve çocuğun kendi görüşlerini ifade etmesini yani katılım hakkını sağlaması olmak üzere 4 temel ilke üzerine kurulmuştur (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği ve İnsani Yardım Vakfı, 2020).

Çocuk haklarını güvence altına almayı ve çocukları her türlü istismara karşı korumayı hedefleyen bu sözleşme, Türkiye tarafından 4 Mayıs 1995'te yürürlüğe

girmiştir. Çocuk işçiliği olgusu, barındırdığı risk, sömürü ve ekonomik istismardan dolayı çocuk haklarını ihlal eden olguların başında gelmektedir. Bu nedenle Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında, çocuk işçiliğine yönelik önlemler alınması konusunda taraf ülkelerden biri olarak Türkiye'ye önemli sorumluluklar düşmektedir. Sözleşmenin 32. maddesi:

“1- Taraf devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2- Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
- c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.” (UNICEF Türkiye, 2004)

Şeklinde düzenlenmiş olup, çocuk işçiliğiyle olan mücadelede bu maddenin uygulanması amacıyla devletler tarafından gerekli tedbirlerin alınması gerektiği öngörülmüştür.

2.3.2.2 138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmesi

UÇÖ, 1973 yılında 138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmesi'ni kabul ederek; daha önce yapmış olduğu sektörel bazlı tüm sözleşmelere son vermiştir. UÇÖ, bu sözleşmeyle, çocuk işçiliğın yasal bir tanımını yaparak; işe kabulde asgari yaşın zorunlu temel eğitimin tamamlandığı yaştan daha düşük olmayacağını ön görmüştür. UÇÖ, 13-15 yaş aralığındaki çocukların, sağlıklarına veya gelişmelerine zarar verme ihtimali bulunmayan ve okula devamlılıklarını engellemeyen hafif işlerde

istihdam edilmelerine izin vermiştir. Ayrıca işin doğası veya yapıldığı koşullar bakımından genç kişilerin sağlığını veya güvenliğini tehdit edecek her türlü işlerde istihdama kabul için asgari yaş sınırı 18 olarak kabul edilmiştir. Sözleşme bu yönüyle çocuk işçiliğini ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Çocuklar arasında, herhangi bir ayırım gözetmeyen bu sözleşme Suriyeli sığınmacı çocukları kapsamaktadır. Ayrıca Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini etkin bir şekilde ortadan kaldırmayı hedefleyen mücadelede önemli bir yer tutmaktadır.

2.3.2.3 182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi

1998 yılında, Uluslararası Çalışma Konferansı tarafından “Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi” kabul edilmiştir. Bildirge kapsamında, çocuk işçiliğinin etkin bir şekilde ortadan kaldırılması hedeflenen konulardan biri olmuştur (UÇÖ Türkiye, 2015). 1998 Uluslararası Çalışma Konferansı, en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği üzerine ilk tartışmaları düzenlemiş ve bir sonraki yıl yani 1999 yılında UÇÖ’nün temel haklara ilişkin 8 sözleşmesinden biri olan ve tam adı “182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi’ni” kabul etmiştir (UÇÖ, 2021). UÇÖ’nün en hızlı ve en çok onaylanan bu sözleşmesi, 138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi’nin ilkelerini pekiştirmiş ve en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğine karşı acil eylem çağrısında bulunmuştur (Kapar, 2019: s. 2471). UÇÖ’nün kısaca 182 Sayılı sözleşmesi diye anılan bu sözleşme kapsamında,

“Çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini; çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; doğası veya gerçekleştirildiği

koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işlerde çalıştırılması [yasaklanmıştır]"

182 Sayılı UÇÖ Sözleşmesi, çocuk işçiliğine yönelmiş olsa da çocuk işçiliğinin tüm biçimlerini yasaklamayı veya ortadan kaldırmayı hedeflememiştir. Bu sözleşmenin en temel hedefi, kötü şartlar altında çalıştırılan çocuk işçiliğidir (Centel, 2002: s.11). UÇÖ, çocuk işçiliğiyle ilgili önceki sözleşmelerinde daha çok çocuk işçi çalıştırma yasaklarına ve genç işçi istihdamındaki iş güvenliğine odaklanmıştır. Ayrıca bu sözleşme çocuk işçi ve genç işçi ayrımına gitmemiş 18 yaş altı olan her kişiyi "çocuk işçi" şeklinde tanımlamıştır. 182 Sayılı UÇÖ sözleşmesinin, 138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmesi'ni tamamlayıcı bir niteliği de vardır. Bu durum sözleşmenin başlangıç bölümünde "Çocuk İşçiliğine ilişkin mevcut temel belgeler olmaya devam eden 1973 tarihli İstihdama Kabulde Asgari Yaş Haddine İlişkin Sözleşme ve Tavsiye Kararını tamamlamak üzere..." şeklinde devam eden ifadeden de anlaşılmaktadır (UÇÖ Türkiye, 2015).

En kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğiyle olan mücadelede uluslararası bir araç olan bu sözleşme, Türkiye tarafından 25 Ocak 2001 tarihinde onaylanmış ve kısa bir zaman dilimi içinde yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe girmesiyle birlikte, ülke içinde en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğine maruz kalan tüm çocukların hakları, normlar hiyerarşisinin en tepe noktasında olan uluslararası bir sözleşmeyle güvence altına alınmıştır.

2.3.3 Türkiye'deki Ulusal ve Uluslararası Bazı Kurum ve Kuruluşların Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiliğini Ortadan Kaldırmaya Yönelik Programları

Çocuk işçiliği gündemi geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türkiye açısından önemli sorun olarak yerini korumaktadır. Türkiye'deki çocuk işçilerin sayısına, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin eklenmesiyle birlikte mevcut çocuk işçi sayısı ve beraberinde yarattığı sosyal sorun daha da derinleşmiştir. Bu önemli sosyal sorunu çözüme kavuşturmak adına, başta AÇSHB olmak üzere birçok bakanlık, Birleşmiş Milletler Organları, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (ECHO), Sivil Toplum Kuruluşları gibi birçok kurum ve kuruluş tarafından Suriyeli

sığınmacı çocuk işçiliğini önlemeye ve ortadan kaldırmaya yönelik önemli çalışmalar yürütülmektedir.

2.3.3.1 Çocuk İşçiliği ile Ulusal Mücadele Programı (2017-2023)

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017- 2023), AÇSHB öncülüğünde 2016 yılında farklı aylarda düzenlenen çalıştaylar sonucunda ilgili kuruluşlar, tüm kamu kurum ve kuruluşları, işçi ve işveren örgütleri, meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve uzmanların katkılarıyla hazırlanan önemli programların başında gelmektedir. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017- 2023) kapsamında “Sokakta Çalışma, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışma, Tarımda Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma” şeklinde öncelikli hedef gruplar belirlenmiştir (AÇSHB, 2017: s. 32).

Hükümetin, ulusal kalkınma gayretinin önemli ve ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü program, 138 ve 182 sayılı UÇÖ Sözleşmelerinin uygulanmasını da içermektedir. Çocuk işçiliğinin temel nedenlerini, dünya’da ve Türkiye’de mevcut çocuk işçiliğinin analizi, çocuk işçiliğine yönelik hukuksal düzenlemeler, öncelikli hedef gruplar, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların çocuk işçiliğiyle mücadeledeki görev tanımları ile ulusal politika ve hedefler bu programın temel başlıklarını oluşturmaktadır. Program kapsamında, birçok kurum ve kuruluşa çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli görevler verilmiştir. Ayrıca bu program özelinde, çalışmamızın konusunu oluşturan Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler özelinde düzenlemeler de getirilmiştir.

Bu düzenlemelerin en önemlisi AÇSHB tarafından ‘Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik saha taraması yapmak ve ihtiyaçlarını tespit etmek’ üzere illerde komisyon oluşturulmuştur. Bu saha çalışmasının bir sonucu olarak bakanlık ve UÇÖ ortaklığında “Çocuk Çalıştırma Suça Ortak Olma” sloganıyla broşürler hazırlanıp il müdürlüklerine iletilmiştir. Farkındalık yaratmak amacıyla hazırlanan bu broşürlerde; Suriyeli sığınmacı çocuklara sağlanan hizmetler, sahip oldukları haklar ve bu haklara erişim yöntemleri, ALO 183 Sosyal Hizmet Danışma Hattı kanalıyla ihtiyaç sahibi çocukların ailelerine sosyal, hukuki, psikolojik ve ekonomik gibi temel ihtiyaçlar konusunda

danışmanlık ve yönlendirme hizmetleri olmak üzere Türkçe ve Arapça bilgilendirmeler yapılarak farkındalık yaratılması hedeflenmiştir (AÇSHB, 2017: s.41).

2015 yılında AÇSHB'ye bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile GİGM, ECHO, Dünya Gıda Programı, Kızılay, BMMYK ve UNICEF iş birliği kapsamında “Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı” geliştirilmiştir. Bu program günümüzde devam etmekte olup, belli kriterler³ çerçevesinde güncel 99 numaralı kimlik kartına sahip ve geçici barınma merkezleri dışında yaşayan ihtiyaç sahibi yabancı uyruklu vatandaşlara ve çocuklarına sağlanan nakdi bir yardım türüdür (Kızılay, 2017). Suriyeli sığınmacı aileleri de kapsayan ve hanelerinde aynı aileye mensup kişilere yapılan bu nakdi yardımlarla Suriyeli sığınmacı çocukların çalışma hayatına katılımının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı, birçok bakanlığın çeşitli düzenleme ve uygulamalarıyla desteklenmektedir. Oluşturulan bu program birbirinden farklı kurum ve kuruluşların desteğiyle yedi yıllık bir zaman dilimi içerisinde çocuk işçiliğini hiçbir ayırım gözetmeksizin farklı yöntemlerle önlemeyi hedeflemektedir (AÇSHB, 2017: s.57).

2.3.3.2 Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ)

Türkiye, UÇÖ'nün IPEC Programı'na ilk katılan ülkelerin başında gelmektedir. UÇÖ, 1992 yılında sağlanan bu katılım sonrasında Türkiye'de çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik çalışmalarını farklı program ve projeler kapsamında

³ Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı'ndan faydalanmak için gerekli kriterler ve miktarı Kızılay tarafından şu şekilde sıralanmıştır. “Ailesinde başka kimse olmayan tek başına yetişkin (18-59 yaş arası) kadın. •18 yaş altı en az bir çocuğu olan ve hanesinde başka yetişkin (18-59 yaş arası) olmayan yalnız ebeveyn. •60 yaş ve üzerinde olan ve hanesinde başka yetişkin (18-59 yaş arası) olmayan yaşlılar. •Engel düzeyi %40 ya da üzerinde bir ya da daha fazla engelli bireyi olan aileler (engel durumu, yetkili devlet hastanesinden alınacak engelli raporu ile belgelenmelidir). •4'ten fazla çocuğu olan aileler. •Çok sayıda bakmakla yükümlü olunan bireyi (çocuk, yaşlı, engelli) olan aileler (bu kriter ailedeki sağlıklı yetişkin (18-59 yaş arası) birey başına 1.5 ya da daha yüksek oranda bakmakla yükümlü olunan birey düşmesiyle belirlenir); Yardım miktarı, Haziran 2017 itibari ile kişi başı 100 TL'den kişi başı 120 TL'ye çıkarılmıştır. Aileler yardımdan faydalanmaya uygun oldukları ve SUY devam ettiği sürece bu miktara ek olarak her 3 ayda bir ilave bir yardım daha alacaklardır. Bu ek yardım: 1-4 kişinin olduğu haneler için 600 TL, 5-8 kişinin olduğu haneler için 300 TL, 9 ve daha fazla kişinin olduğu haneler için toplam 100 TL olacaktır. Söz konusu ek yardım, kişi başına değil bütün hane içindir” (<https://kizilaykart.org/tr/faq4.html> erişim tarihi: 29.06.2021).

sürdürmüştür. Çocuk işçiliğini sona erdirmeye yönelik programların başında “Türkiye’de Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı (2021-2025)” gelmektedir.

UÇÖ’nün Türkiye’de Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı (2021-2025), AÇSHB tarafından hazırlanan “Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023)” ve “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023)” kapsamında belirlenen öncelikleri baz alarak hazırlanmış bir programdır. Bu öncelikler doğrultusunda hazırlanan program kapsamında, Türkiye’de çocuk işçiliğiyle mücadeleye yönelik kapsamlı çalışmalar yürütülmesi planlanmıştır. Bu mücadelenin temel stratejileri kaliteli eğitime erişim, mevzuatın etkin bir şekilde kullanılması, sosyal korumanın yaygınlaştırılması ve sosyal diyalog olarak belirlenmiş ve mücadeleye destek veren tüm ulusal ortaklar desteklenmiştir (UÇÖ Türkiye, 2021: s.3).

UÇÖ, Türkiye’de “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı (2021-2025)” çerçevesinde AB, FERRERO ve CAOBISCO tarafından sağlanan finansal desteklerle AÇSHB Çalışma Genel Müdürlüğü iş birliğiyle mevsimlik tarım işlerinde çocuk işçiliğini sonlandırmayı hedef alan üç farklı projeyi Türkiye’nin 21 farklı ilinde yürütmektedir (UÇÖ Türkiye, 2021: s.3). UÇÖ ve AÇSHB ortaklığında yürütülen bu projelere farklı iş birlikleri sağlanması adına Milli Eğitim, İçişleri, Tarım ve Orman, Gençlik ve Spor Bakanlıkları, işçi ve işveren kuruluşları, İŞKUR, belediyeler, üniversiteler, özel sektör ve STK’lar da dahil edilmiştir. UÇÖ’nün bu programı herhangi bir ayırım gözetmeden çocuk işçiliğini sona erdirmeye yönelik bir programdır. Dolayısıyla program Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini sona erdirmeye mücadelesinde büyük önem arz etmektedir.

UÇÖ’nün devam eden bu programının yanı sıra mülteciler özelinde ve farklı kurumlarla olan iş birlikleri kapsamında çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik farklı projeler devam etmektedir. Mültecilerin dayanıklılığını arttırmayı ve bu bağlamda sağlanan desteklerle çocuk işçiliğiyle mücadeleyi hedefleyen bu projeler Suriyeli sığınmacıları ve istihdama katılan çocuklarını da kapsamaktadır. Eğitim, sağlık, sosyal hizmetlere ve emek piyasasına erişim gibi stratejileri kapsamında devam eden bu projeler “Türkiye’de Mülteciler ve Ev Sahibi Topluluklar için İnsana Yakışır İş Fırsatları Projesi”, “Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türk Vatandaşları için İnsana Yakışır İş Fırsatlarının Desteklenmesi Projesi”, “Türkiye’de Geçici Koruma

Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İş Yaratma ve Girişimcilik Fırsatları Projesi” şeklindedir (UÇÖ Türkiye Ofisi, 2021).

UÇÖ’nün desteklemiş olduğu bu projeler insana yakışır iş ve uluslararası çalışma standartlarını merkezine almaktadır. Dolayısıyla bu projelerin varlığı Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli bir yer tutmaktadır.

2.3.3.3 Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)

UNICEF, Türkiye’de ortaklarıyla birlikte çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanmasının yanı sıra çocuk koruma ve sosyal koruma hizmetlerine de ulaşmaları için çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların en temel amacı özellikle en zor durumdaki çocukların, hiçbir ayırım gözetmeksizin temel hizmetlere erişimini destekleyerek; çocukların yaşamlarını, gelişimlerini destekleme ve potansiyellerini arttırmayı sağlamaktır (UNICEF Türkiye, 2021).

UNICEF, Suriye iç savaşı sonrası Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan çocukların mağduriyetlerini gidermek ve onları güçlendirmek hedefiyle Türkiye’deki mevcut çalışma ölçeğini arttırmıştır (UNICEF Türkiye, 2021). Bu çalışmalar bağlamında özellikle eğitim dışı kalmış çocukları tekrar eğitime kazandırmak en temel çalışmalarının başında gelmektedir. Suriyeli sığınmacı çocukların sağlıklarını ve yaşamlarını riske atan çocuk işçiliğini sona erdirmek hedefiyle bakanlıklar; işveren kuruluşları, belediyeler, diğer BM kuruluşları ile ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarıyla önemli programlar yürütmektedir.

Bu programların başında, “Suriyeli ve Diğer Mülteciler için Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı” gelmektedir. Bu program, AÇSHB, Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Kızılay ve UNICEF iş birliğiyle yürütülmektedir. ECHO, Norveç Hükümeti, ABD tarafından finansal giderleri karşılanan ŞEY programı dahilinde Suriyeli sığınmacı çocuklar dahil diğer tüm mülteci çocukları eğitime kazandırmak, okula devamlılıklarını düzenli bir şekilde sağlamayı teşvik etmek ve ekonomik zorluklarını hafifletmek amaçlanmıştır. 12 ilde uygulanan bu program dahilinde çoğunluğu Suriye uyruklu olmak üzere toplam 682 bin 882 kişiden fazla mülteci çocuk bu programdan faydalanmıştır. Bu program kapsamında okul öncesi dönemden 8.sınıfa kadar erkek

çocukları ayda 45 TL kız çocukları 50 TL almaktadır. Lise kaydı olan çocuklar için erkeklere ayda 55 TL kız çocuklarına 75 TL ödeme yapılmaktadır (UNICEF Türkiye, 2021: s. 1).

UNICEF ve Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ortaklığında yürütülen “Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP)” Suriyeli sığınmacı çocuklara yönelik hazırlanan diğer önemli programlardan biridir. Hazırlanmış bu program dahilinde eğitimi farklı nedenlerden dolayı uzun bir süre kesintiye uğramış, yaşının büyük olmasından dolayı kendinden daha küçük çocuklarla birlikte aynı sınıfta eğitim almak istemeyen ve özellikle ergenlik çağından olan 10-18 yaş arası mülteci çocuklara eğitim fırsatı tanınmaktadır. Program, Türkiye'nin 12 ilinde ve 75 farklı halk eğitim merkezinde uygulanmaktadır. MEB onaylı müfredatla öğrenime katılma imkânı sunan bu program dahilinde yoğun bir şekilde Türkçe dil kursları verilmekte, hızlandırılan eğitim süreciyle çocukların eksik kaldığı sınıf aralıkları tamamlanmaktadır. Bu programı takiben çocuklar örgün eğitim sistemine yönlendirilmektedir. Bu program ilkokul denkliği ve ortaokul denkliği olmak üzere iki öğretim seviyesinden oluşmaktadır. Her iki seviye 8 aylık süreçlerle tamamlanmaktadır. 8 aylık hızlandırılmış bir eğitim ve öğretim sürecini tamamlayan çocuklar İl Denklik Komisyonları tarafından yapılan değerlendirmelerde başarı sağlayan öğrencilere denklik belgesi verilmektedir. Sığınmacı çocuklar, bu belgeyle örgün eğitime dahil olabilmektedir (UNICEF Türkiye, 2021: s. 2).

UNICEF ile Gençlik ve Spor Bakanlığı iş birliğiyle “Türkçe Dil Kursları” programı Türkiye’de toplam 33 ilde 95 Gençlik merkezinde uygulanmaktadır. Bu programın en temel amacı çocukların dil yeterliliklerini geliştirip yerel topluluklarla bütünleştirmek ve hedef grupta yer alan çocukları resmi okullarda zorluk çekmeyeceği seviyede eğitim imkanına eriştirmektir (UNICEF Türkiye, 2021: s. 3).

Bu önemli programların yanı sıra UNICEF çocuk işçiliğiyle ilgili birçok kurum ve kuruluşa eğitimler vermektedir. Türkiye Belediyeler Birliği ile yapılan iş birliği kapsamında belediyelere çocuk işçiliğiyle ilgili bilgilendirici rehberler hazırlanmış ve 74 zabıta memuruna çocuk işçiliği hakkında eğitimler vermiştir. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı’nda görev yapan veri müfettişlerinin % 90’ına çocuk işçiliği ile ilgili eğitimler düzenlemiştir. Ayrıca illerde

oluşturulan il çocuk işçiliği mücadele birimlerinin operasyonel kapasitelerini arttırmak için farklı destekler sunulmuştur. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ile olan iş birlikleri kapsamında teknik ve mesleki lise ve milli eğitim müdürlüklerinde görev yapan 350 rehber öğretmen, koordinatör öğretmen ve usta eğitime çocuk işçiliğinin önlenmesi hakkında eğitimler düzenlenmiş ve bu mücadeleye yönelik hazırlanan rehber kitapçıklar ulusal düzeyde dağıtılmıştır. UNICEF, tarım sektöründe mevcut çocuk işçiliğiyle olan mücadelede kapasiteyi arttırmak amacıyla tarım sektöründe faaliyet gösteren özel sektör firmaları ve STK'larda çalışan 75 kişiye çocuk işçiliğini sona erdirmeye yönelik eğitimler vermiştir (UNICEF Türkiye, 2021: s. 3).

UNICEF, yerel yönetimler düzeyinde de çocuk işçiliğini sona erdirilmesine yönelik çalışmalara destek sunmaya devam etmektedir. Kilis Belediyesi, Yüreğir Belediyesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'yle ayrı ayrı ortaklıklar dahilinde çocuk işçiliği, eğitime erişimi arttırmak ve çocuklara yönelik sağlanan hizmetlerin genişletilmesi temalı projeleri de desteklemiştir (UNICEF Türkiye, 2020: s. 33).

Bu çalışmaların tamamında herhangi bir uyruk ayrımı gözetilmemiş olup bu eğitimlerle hedeflenen tüm mücadele yöntemleri Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini de kapsamaktadır. Gerçekleşen bu önemli eğitimler ve çalışmaların yanı sıra UNICEF ayrıca farklı STK'larla olan iş birliği kapsamında Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırma mücadelesini de kapsayan farklı merkezlerin çalışmalarını desteklemektedir.

ECHO'nun (2015 – 2018 yılları arasında) ve diğer ortakların finansal destekleriyle bağlamında UNICEF ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) iş birliği kapsamında mülteci çocuklara ve ailelerine bir dizi hizmet sunmak amacıyla Türkiye'nin 5 farklı ilinde "Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezleri" açılmıştır. Bu merkezler kapsamında farklı mesleklere mensup uzmanlar tarafından risk altındaki sığınmacı çocuklara hizmetler sunulmaktadır. Çok geniş kapsamlı ve birbirinden farklı destek sunan bu merkezler, çocukların okula gitmelerini ve düzenli bir şekilde devam etmelerini teşvik etmek gibi Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğine karşı önemli çalışmaları yürütmektedir (UNICEF Türkiye, 2021).

Çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik UNICEF, SGDD-ASAM ve MEB ortaklığında ve ECHO'nun finansal desteğiyle bir başka önemli program "Okula Kayıt için Destek Programı (OKP)" dır. Bu programda, 5-17 yaş aralığında okul dışı kalmış Suriye uyruklu çocukların eğitime katılımları desteklenerek karşılaştıkları engelleri kaldırıp hedef grupta yer alan çocukları tekrar okula kazandırmayı amaçlamaktadır (UNICEF Türkiye, 2021).

Görüldüğü üzere UNICEF birçok kurum ve kuruluşlarla olan ortaklıklarıyla Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik birbirinden farklı bileşenlerle önemli ve etkili çalışmalar yürütmektedir.

2.3.3.4 Diğer Sivil Toplum Kuruluşları

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Hayata Destek Derneği, Yuva Derneği, Türk Kızılay, Save the Children gibi Suriyeli sığınmacılara yönelik önemli hizmet ve destekleri olan birçok kuruluş, Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik farklı yöntem ve uygulamalarla ülkemizde önemli çalışmalar yürütmektedir (SGDD, 2021; Hayata Destek Derneği, 2021; Yuva Derneği, 2021; Türk Kızılayı, 2021; Savethechildren, 2021). Bu çalışmaların büyük çoğunluğunun finansal giderleri, BM Organları, ECHO ve bazı ülkelerin destekleriyle sürdürülmektedir. Bahsi geçen bu dernekler Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik mücadelede çocuklara yönelik tespit çalışmaları yapıldıktan sonra ilgili kamu hizmetlerine yönlendirmeleri yapmaktadır. Bu hizmetler, bazen eğitime erişimi sağlamayı amaçladığı gibi bazen de ailelerin mevcut yoksulluk düzeylerini yaptıkları nakdi yardımlarla hafifleterek; bunun sonucunda ailelerin çocuklarını çalıştırmaktan vazgeçirmeyi hedeflemektedir. Yapılan bu çalışmaların yanı sıra tespit edilen Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere yönelik psikososyal destek sağlamak, çocukların yaşam becerilerini geliştirmek, eğitimden kopuşu engellemek için etüt ve dil destekleri sunmak gibi belli başlı hizmetleri de söz konusudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 TÜRKİYE’DE SURİYELİ SİĞINMACI ÇOCUK İŞÇİLİĞİ: İSTANBUL’DA BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1 ALAN ARAŞTIRMASINA İLİŞKİN BİLGİLER

3.1.1 Alan Araştırmasının Önemi

Suriyeli sığınmacı ailelerin zorlu ekonomik durumu ve Türkiye'deki yaşam maliyetinin yüksekliği, eğitime erişimdeki engeller, kültürel farklılıklar ve dil bariyeri gibi başlıca temel nedenler Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini dramatik bir şekilde arttırmıştır. Günümüzde, tam sayısı net olarak bilinmeyen Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin, birçok sektörde istihdam edildiği bu konu ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalarda ortaya konmuştur (Bahadır ve Uçku, 2016, s. 117-124; Türkmen, 2018; Lortoğlu, 2019; Kireçdağ, 2017; Ceylan, 2019). Ayrıca, COVID-19 salgını döneminde çocuk işçilerle ilgili yapılan bazı çalışmalar, salgından dolayı milyonlarca çocuğun emek piyasasına itilme riskiyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir (UÇÖ ve UNICEF, 2020; Yiğitbaş vd. 2021; Ay, 2020; Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği, 2021)

Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği tarafından yapılan bir araştırmanın bulguları, COVID-19 salgınından dolayı mülteci çocukların çalışma oranının yaklaşık iki kat arttığını göstermektedir. Aynı araştırma, uzaktan eğitime katılım sağlayamayan ve çalışmayan çocukların ailelerinin önemli bir kısmının çocukları için iş arayışına girdiklerini ortaya koymaktadır (Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği, 2021; s.14).

COVID-19 Salgını döneminde Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere yönelik gerçekleştirilen araştırmaların eksikliği söz konusudur. Suriyeli sığınmacı çocukların -özellikle COVID-19 salgınında- emek piyasasında karşılaştıkları risklerin ve

sorunların tartışılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi alan araştırmamızı önemli kılmaktadır.

3.1.2 Alan Araştırmanın Konusu ve Amacı

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin eğitim durumları, iş geçmişleri, emek piyasasındaki çalışma koşulları ve etkileri, bu çocukları çalışmaya iten nedenler, karşı karşıya kaldıkları riskler ve sorunlar ile gelecek beklentilerini konu edinen bu alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu konu bağlamında gerçekleştirilen alan araştırması, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin üstün yararını gözeterek, çalışma hayatından kaynaklı karşı karşıya kaldıkları risk ve sorunları tespit etmek; onların hayatına ve en önemlisi geleceklerine etki eden sorunlara karşı sosyal politika çerçevesinde çözüm önerileri sunmak gibi önemli bir amaca odaklanmaktadır.

3.1.3 Alan Araştırmasının Sayıltıları

Bu tez çalışmasının temel sayıltılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin, emek piyasasına itilmelerin en temel nedeni yoksulluktur.
2. Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin, işverenler tarafından tercih edilmelerin en temel nedeni düşük ücretlerle çalışmayı kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır.
3. COVID 19 salgınından dolayı çocuklar online derslerine erişememekte ve bu süreç çocukları çalışmaya itmektedir.

3.1.4 Alan Araştırmasının Etik Kurul İzni ve Soru Formu

Alan araştırmasında çocuklara yönelttiğimiz yarı yapılandırılmış soru formu; çocukların demografik bilgileri, eğitim durumları, çalışma geçmişleri, çalışma koşulları ve kazandıkları ücret ile çalışma hayatının sosyal hayatlarına etkisi ve gelecek beklentilerine yönelik soruları içermektedir. Alan araştırması esnasında sorular sorulmadan öncede gerekli bilgilendirmeler tüm katılımcı çocuklara

yapılmıştır. Ayrıca “Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu” kendilerine sunulmuştur. Katılımcıların tümü görüşmeyi kabul etmiş; ancak “Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu” formuna imza atmamışlardır.

Alan araştırmasında kullanmış olduğumuz yarı yapılandırılmış soru formu ile Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan “Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu” çalışmamızın ekler kısmında yer almaktadır.

3.1.5 Alan Araştırması Evreninin Belirlenmesi ve Örneklem Seçimi

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler çalışmamızın evreni olarak kabul edilmiştir. Bu evreni temsil edecek örneklem belirlenirken; Suriyeli sığınmacıların yoğun yaşadığı mahalleler, istihdam olanakları, tekstil üretim atölyeleri, ev kirası, ulaşım ve sosyoekonomik durum gibi önemli faktörler göz önünde bulundurulmuştur. Bu faktörler bir arada değerlendirildiğinde İstanbul’un Avcılar ilçesine bağlı Yeşilkent mahallesi dikkat çekmektedir.

Yeşilkent mahallesi muhtarlığından edinilen bilgilere göre; mahallede farklı uyruklara tabi sığınmacıların ikamet ettiği ve aralarında en kalabalık grubu Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu tespit edilmiştir. Mahallede resmi ikamet eden Suriyeli sığınmacı sayısı 5 bin kişi civarındadır. Fakat resmi ikamet kaydını mahalleye yapmadığı halde burada yaşayan Suriyeli sığınmacıların olmasından dolayı mahallede toplam 6-7 bin aralığında Suriyeli sığınmacının yaşadığı tahmin edilmektedir.

Avcılar ilçesi sınırlarında en fazla Suriyeli sığınmacının ikamet ettiği Yeşilkent mahallesi, yoğun bir Suriyeli sığınmacının olduğu; Esenyurt ilçesine bağlı Balıkyolu ve Yenikent mahallelerine komşudur. Balıkyolu ve Yenikent mahallelerinde ikamet eden Suriyeli sığınmacıların bir kısmı Yeşilkent Mahallesi’nde yer alan üretim atölyelerinde çalışmaktadır. Bu nedenle gün içinde yoğun bir Suriyeli sığınmacı hareketliliğini bu mahallede görmek mümkündür.

Alan araştırması öncesinde Yeşilkent Mahallesi’ne yapılan gözlemler sonucunda, ev kiralarının ucuz olması; küçük ve merdiven altı kıyafet ve çorap üretimi

yapan atölyelerin fazla olması; karton, plastik ve hurda toplayan bireylerin kullandığı depo alanlarının burada olması; ayrıca mahallede çok fazla küçük ölçekli işletmenin olması dikkat çekmiştir. Bazı ailelerin, evlerinin önünde boncuk dizme, kıyafet askıları yapma, tükenmez kalem montajı ve kutulanması, çoraplara etiket basma, sokakta çiçek, su ve mendil satma gibi işlerle uğraştığı da görülmüştür. Bahsi geçen bu işlerin Suriyeli sığınmacı çocuklar tarafından da yoğun olarak yapıldığı tespit edilmiştir.

Özetle, Yeşilkent mahallesinin sahip olduğu dinamiklerin araştırmanın konusuyla ilgili bir saha araştırması yapmaya uygun olduğu saptanmıştır.

3.1.6 Alan Araştırmasının Yöntemi

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere ulaşmayı hedefleyen bu alan araştırması, COVID 19 salgın günlerine denk gelmiş ve COVID 19 tedbirleri kapsamında çocukların sokağa çıkma kısıtlamasından dolayı sığınmacı çocuk işçilere ulaşmak güç olmuştur. Ancak kısıtlamalara rağmen sığınmacı çocukların evlerine yakın ve kapalı görünümlü atölyelerde ve evlerinde çalışmaya devam ettiği gözlemlendiğinden 30 çocukla görüşme hedefine ulaşmak için olasılığa dayanmayan örneklem seçme tekniklerinden “Kartopu Örneklem Yöntemi” tercih edilmiştir. Böylelikle başlangıçta görüşülen her çocuk üzerinden bir başka çocuğa ulaşılması hedeflenmiştir.

Alan araştırmasında, nitel veri elde etme tekniği kullanılmıştır. Araştırma soru formu kapsamında yapılan derinlemesine görüşmeler ve gözleme dayalı bilgiler, çalışmamızın nitel veri boyutunu oluşturmaktadır. Bu çalışmaya katılan görüşmeci çocukların isimleri saklı tutulmuş ve kendi isimleri yerine “Görüşmeci 1 (G1), Görüşmeci 2(G2) ...Görüşmeci 30(G30)” şeklinde ifade edilmiştir.

3.1.7 Araştırmanın Sınırlılıkları

Alan araştırmasının maliyeti ve çalışan Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere erişim noktasında zorluklar yaşandığından, 8-17 yaş aralığında 30 Suriyeli sığınmacı çocuk işçiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın en önemli sınırlılıklarından biri de dil farklılığı olmuştur. Görüşmeye katılan Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin bazıları

Arapça bazıları Kürtçe ve bazıları Türkçe konuşmaktadır. Araştırmacının, Arapça ve Türkçe dil yetkinliğine sahip olmasından dolayı bu iki dile hâkim çocuklarla yapılan görüşmelerde sorun yaşanmamıştır. Kürtçe dilini konuşan çocuklarla yapılan görüşmeler tercüman desteğiyle gerçekleşmiştir. Bu araştırmaya katılan çocukların aynı zamanda çalışıyor olmalarından dolayı işverenin görüşme yapılması için bize tanınan süre, işveren tarafından 40 dakika ile sınırlandırılmıştır. Bazı çocuklarla yapılan görüşmeler ev eksenli çalışıyor olmalarından dolayı evlerinin önünde yapılmıştır. Ayrıca, araştırmanın yapıldığı tarihte COVID-19 salgınının devam ediyor olmasından dolayı görüşmeler maske ve sosyal mesafe kurallarına uygun bir şekilde ve gerekli diğer tüm tedbirler kapsamında gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmamız 22.4.2021- 20.5.2021 tarihleri arasında 33 soruluk yarı yapılandırılmış soru formu çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu tarihlerde, sokağa çıkma yasaklarının olduğu günlerde araştırma yapılamamıştır. Ayrıca araştırmacının halihazırda istihdam ediliyor olmasından dolayı çocuklarla yapılan görüşmelerin bir kısmı saat 18.00'den sonra gerçekleşmiştir.

3.2 ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI VE ANALİZİ

3.2.1 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Demografik Özellikleri

3.2.1.1 Suriyeli sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımları

Alan araştırması kapsamında, katılımcılarının cinsiyet dağılımına baktığımızda aşağıda yer alan Tablo 5'te görülebileceği üzere, 23'ü erkek 7'si kız çocuğu olmak üzere toplam 30 çocuktan oluşmaktadır. Atölye ve sokak eksenli yapılan tüm işlerde çalışan çocukların cinsiyet dağılımına bakıldığında, atölye ve sokak eksenli çalışan toplam 19 çocuğun 16'sının erkek çocukları olduğu gözlemlenmiştir. Ev eksenli ve ailesinin yanında çalışan kız çocuklarının oranı daha yüksektir.

Çalışan bu çocukların en küçüğü 8 en büyüğü ise 17 yaşındadır. Kendi yaşadıkları evde çalışan çocukların çalışma yaşı 8 yaşına; kendi yaşadıkları evin dışında yer alan atölyelerde çalışan çocukların çalışma yaşı 11 yaşına kadar düşmüştür.

Çalıştıkları mekân fark etmeksizin çalışan çocukların ortalama yaşının 12,2 olduğu tespit edilmiştir. Yaşa ilişkin dikkat çeken bir başka önemli durum, cinsiyet fark etmeksizin özellikle 11 ve 14 yaşındaki çocukların emek piyasasına daha yoğun katıldığı gözlemlenmiştir. İş Kanunu kapsamında ‘genç işçi’ diye adlandırdığımız 15-17 yaş aralığında 6 çocuk tespit edilmiş olup; bu yaş aralığındaki çocukların tamamının ev dışı işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir.

Tablo 5: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Yaş	Cinsiyet		Toplam
	Erkek Çocuğu	Kız Çocuğu	
8 Yaş	3	-	3
9 Yaş	-	2	2
10 Yaş	1	-	1
11 Yaş	10	1	11
13 Yaş	1	-	1
14 yaş	3	3	6
16 Yaş	5	-	5
17 Yaş	-	1	1
TOPLAM	23	7	30

3.2.1.2 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Türkiye’ye Göç Süreçleri ve Hane Halkı Bilgileri

Görüşme yaptığımız çocukların 19’ü Halep’ten 8’i İdlib’ten ve geri kalan 3’ü Şam’dan Türkiye’ye göç etmiştir. Çocukların tamamı 3 yıldan uzun bir süredir Türkiye’de yaşadığını dile getirmiştir.

Tablo 6: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Suriye’de Yaşadıkları İller ve Türkiye’de Yaşadıkları Süre

Türkiye’ye ne zaman geldiniz?	Suriye’de Hangi Kentte Yaşıyordunuz?			Toplam
	Halep	İdlib	Şam	
8 Yıl Önce	1	2	-	3

7 Yıl Önce	6	2	1	9
6 Yıl Önce	5	3	1	9
5 Yıl Önce	4	1	1	6
3 Yıl Önce	3	-	-	3
Toplam	19	8	3	30

Göçe katılan 30 çocuğun 28'i ailesiyle birlikte; geri kalan 2'si Türkiye'ye yönelik göç sürecine akrabalarıyla veya tanıdıkları birinin korumasıyla katılmıştır. Türkiye'ye aileleriyle gelmeyen bu çocuklardan ilki, 10 yaşında olan G29'un, anne ve babası savaşta ölmüştür. Bu nedenle Türkiye'ye amcasının refakatiyle birlikte göç etmek zorunda kalmıştır. COVID-19 salgınından sonra ev eksenli parça başı dikim yapan amcasının yanında çalışmaya başlamıştır.

“4 yıl önce annem ve babamı uçaklar öldürdü. Onların evine bomba attılar. Onların öldüğünü görmedim; çünkü ben amcamların evinde kuzenlerimle oynuyordum. Amcamların evi bizim eve çok yakındı ve uçaklar geçtiğinde sestem çok korkmuştuk... Sonrasında amcamlarla yaşamaya başladım ve Türkiye'ye onlarla geldim...” (G29, 10 Yaşında)

16 yaşında olan bir diğer çocuk G11, 3 yıl önce ebeveynlerinin tanıdıkları yetişkin biriyle çalışıp, kazandığı parayla ailesini finanse etmek üzere Türkiye'ye gönderilmiştir. Tanıdık diye adlandırdığı bu kişiyle aynı evde yaşamaktadır.

“Ailem zengindi fakat savaştan dolayı bütün mal varlığını kaybetti ve çok fakirleştik. Benim dışımda 5 ve 8 yaşlarında 2 kardeşim var, ailemin yanında kaldılar. Öncesinde Halep'te yaşıyorduk savaştan sonra Türkiye sınırına yakın bir yerde yaşamaya başladık. 3 yıl önce babam, şu an yanında yaşadığım kişiden beni de Türkiye'ye alması için konuştu ve onunla birlikte kaçak yollarla Gaziantep'e giriş yaptık...Orada 7 ay yaşadık sonra İstanbul'a geldik...” (G11, 16 Yaşında)

G11'in anlattıkları göz önüne alındığında, Türkiye'de mevcut Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin bazılarının, savaşın yarattığı ekonomik nedenlerden dolayı sıkıntı yaşayan ailelerini finanse etmek üzere gönderildikleri görülmektedir.

Araştırma kapsamında görüşmüş olduğumuz Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin aile büyüklüklerini ve yaşadıkları hane de çalışan başka bireylerin varlığını tespit etmek üzere "Aileniz kaç kişiden oluşmaktadır?" sorusunu sorduk. Belirtmek gerekir ki, önceki başlıklarda hikayesini özetlediğimiz G29, bakımından sorumlu kişi olan amcasıyla birlikte yaşadığından, amcasının ailesinin bir ferdi olarak değerlendirilmiştir. Bir diğer çocuk G11 ev arkadaşlarıyla birinci dereceden bir yakınlığı olmadığından farklı aileler şeklinde değerlendirilmiştir.

Tablo 7: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Hane Bilgileri ve Aile Üye Sayıları

	Aile Üye Sayısı			TOPLAM	
	1-3 kişi	4-7 kişi	8 ve Üstü kişi		
Yaşadığınız evde sizin aileniz dışında yaşayan başka aile var mı?	Sadece Ailemle Yaşıyorum	9	17	1	27
	Ailem Dışında başka Aile Daha var	1	1	1	3
	TOPLAM	10	18	2	30

Yukarıdaki Tablo 7'de okunduğu üzere, çocukların 27'si sadece ailesiyle birlikte, geri kalan 3 çocuk ise evlerini başka bir aileyle paylaşmaktadır. Ailelerin bazen akrabalıktan dolayı bazen de ev giderlerini bölüşmek amacıyla böyle bir yol izlediği düşünülmektedir. Tablodan da okunduğu gibi 20 çocuğun ailesi 4 ve üzeri kişiden oluşmaktadır.

3.2.1.3 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Eğitim Durumları

Eğitim, çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik önemli bir araçtır. Sığınmacı çocuklar açısından eğitime erişim, yerel çocuklara kıyasla daha zorlu bir süreçtir. Bunun farklı nedenleri söz konusudur. Bu nedenleri ortaya koymak adına Suriyeli

sığınmacı çocuk işçilerin hem Suriye’deki eğitim durumları hem de Türkiye’deki eğitim durumlarını ve karşılaştıkları zorlukları tespit etmek adına katılımcılara sorular sorulmuştur. Araştırma kapsamında görüşmüş olduğumuz çocukların eğitim durumlarını ilişkin bilgiler aşağıdaki Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Suriye’deki ve Türkiye’deki Eğitim Durumları

		Türkiye’deki Eğitim Durumu						
		İlkokul Devam	İlkokul Terk	İlkokul Mezun	Ortaokul Devam	Ortaokul Terk	Okul Kaydı yapılmamış	Toplam
Suriye’deki Eğitim Durumu	Okul Çağında Değil	10	3	1	2	-	-	16
	Okula Hiç Gitmemiş	1	-	-	-	1	-	2
	İlkokul Terk	-	2	-	1	2	2	7
	İlkokul Mezun	-	-	-	-	2	1	3
	Ortaokul Mezun	-	-	-	-	-	2	2
Toplam		11	5	1	3	5	5	30

Bu tabloya baktığımızda:

Suriye’de okul çağında olmayan 16 çocuktan 12’si Türkiye’de okuluna devam etmektedir. 3 çocuk ise Türkiye’de okula kayıt yapmış; fakat ilkokul seviyesinde terk etmek zorunda kalmıştır. Sadece 1 çocuk Türkiye’de ilkokul seviyesinde mezun olmuştur.

Suriye’de okula hiç gitmeyen 2 çocuktan 1’i Türkiye’de ilkokula devam etmektedir. Geri kalan 1 çocuk ise Türkiye’de okula kayıt yapmış; fakat ortaokul seviyesinde terk etmek zorunda kalmıştır.

Suriye’de ilkokulunu terk eden 7 çocuktan, 4’ü Türkiye’de okula kayıt yapmış; fakat tekrardan terk etmek zorunda kalmıştır. 1 çocuk ise ortaokul seviyesinde devam etmektedir. Geri kalan 2 çocuk ise, Türkiye’de okula hiç kayıt yapamamıştır.

Suriye’de ilkokul mezuniyeti olan 3 çocuktan 2’si Türkiye’de ortaokul seviyesinde okulunu terk etmek zorunda kalmıştır. Geri kalan 1 çocuk ise Türkiye’de okula hiç kayıt yapamamıştır.

Suriye’de ortaokul mezuniyeti olan 2 çocuğun 2’si de Türkiye’de hiçbir şekilde okula kayıt yapamamıştır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde, 30 çocuğun 10’u Türkiye’de kayıtlı olduğu okulunu terk etmek zorunda kalmış; 5’i ise Türkiye’de okula hiç kayıt yapamamıştır. Bir başka ifadeyle, çocukların % 50’sinin farklı nedenlerden dolayı eğitime erişimi kesilmiştir. Ayrıca katılımcı çocukların tümü aynı zamanda çalışan çocuklar olduğu için aktif okul kaydı olan çocukların da okulunu terk etme riski devam etmektedir.

Okul dışı kalmış çocukların okula devam etmeme nedenlerini ortaya koymak adına, çocuklara “okula gidemiyorum; çünkü...” şeklinde ucu açık bir cümleyi tamamlamaları istenmiştir. Bu cümleye verilen cevaplar belirli başlıklar altında kümelenmiş ve cevaplar en çoktan en aza şu şekilde sıralanmıştır⁴.

- “Maddi durumumuz çok kötü bu nedenle çalışıyorum ve para kazanıp aileme destek olmam gerekiyor.” (13 çocuk tarafından ifade edildi)
- “Okulu sevmiyorum. Okulda dersleri anlamıyorum ve bana zor geliyor. Türkçe konuşuyorum ama okuduğumu anlamıyorum.” (10 çocuk tarafından ifade edildi)
- “Kimlik problemimden dolayı okula kaydolamadım.” (2 çocuk tarafından ifade edildi)
- “Bize yakın olan okul, yaşımdan dolayı okula kaydımı yapmadı.” (2 çocuk tarafından ifade edildi)
- “Ebeveynlerim okula gitmemin boşuna ve gereksiz olduğunu düşünüyor.” (2 çocuk tarafından ifade edildi)
- “Okul çok uzak ve servise verecek paramız yok.” (1 çocuk tarafından ifade edildi)
- “Sınıftaki Türk çocuklar Suriyeli olduğum için beni dışlıyor ve benimle oynamıyor. Bazen kavga ediyoruz” (1 çocuk tarafından ifade edildi)
- “Babam öldü. Küçük kardeşim var bu nedenle annem çalışamaz, benim çalışmam gerekiyor.” (1 çocuk tarafından ifade edildi)

⁴ Aynı soruya birden fazla neden sıralayan çocuklar olmuştur.

Bazı çocukların ayrıntılı söylemleri neden çalışmak zorunda kaldıklarını özetlemektedir.

“Okulda zaten çok sorunlar yaşıyordum. Sınıftaki Türk öğrenciler sınıfta bir sorun olsa öğretmene hemen beni şikayet ediyorlardı. Bir şeyi ben yapmasam da benim yaptığımı söylüyorlardı. Okulda diğer Suriyeli çocukları, Türk çocuklar ya dövüyor ya hep onlara küfrediyorlar. Ben de bu yüzden okula devam etmek istemedim. Zaten babam hasta ve sürekli çalışmıyor... Okula gidersem evin geçimini kim sağlayacak...” (G18, 14 Yaşında)

“Evimiz kalabalık olduğu için geçinemiyoruz. Faturalar, pazar alışverişi, kira çok pahalı o yüzden çalışmak zorundayım. Zaten, dersler çok zor ve okulda da Türkçeyi öğrenemedim, bu yüzden devam etmek istemiyorum...” (G27, 16 Yaşında)

Katılımcı çocukların bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere yoksulluk, okula gitmemelerinin ve çalışıyor olmalarının en etkili nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer önemli faktörler dil öğrenmede ve dersleri anlamada yaşanan zorluklar, okulda yaşadıkları ayrımcılık, akran şiddeti, kimlik problemleri, Suriyeli ailelerin kreş gibi olanaklara erişimde maddi olanaklar başta olmak üzere farklı kısıtlılıklara sahip olması ve hayat pahalılığı gibi birçok neden Suriyeli sığınmacı çocukları emek piyasasına erken yaşta itmektir.

Okul kaydı bulunan ve derslere online bir şekilde katılmak zorunda kalan çocuk sayısı 14'tür. Bu çocukların büyük çoğunluğu ev ekseni çalışmaktadır. Her ne kadar resmi okul kayıtları olsa da bir kısmının farklı nedenlerden dolayı derslere katılmadığı alan araştırmasına yansıyan verilerimiz arasındadır. Çocuklar tarafından ifade edilen bu nedenleri en çoktan en aza şu şekilde sıralayabiliriz⁵.

- İnternet paketlerinin pahalılığı veya internet paketi olduğu halde bazı çocukların bodrum katta yaşıyor olmalarından dolayı yaşadıkları dairede şebeke sorunlarının ortaya çıkması, (12 çocuk tarafından ifade edildi)
- Online derslere katılım için gerekli ekipmanların (Tablet, Telefon, Bilgisayar...) olmaması veya azlığı, (9 çocuk tarafından ifade edildi)

⁵ Aynı soruya birden fazla neden sıralayan çocuklar olmuştur.

- Televizyondan dersleri takip etmenin zorluğu veya çocukların televizyondan takip etmek istememesi, (4 çocuk tarafından ifade edildi)
- EBA destek merkezlerinin azlığı veya merkezlerdeki öğrenci yoğunluğundan dolayı boş bilgisayarın olmaması, (2 çocuk tarafından ifade edildi)
- Ayrıca uzaktan eğitimde kamerayı kapatan çocukların dersi dinliyormuş gibi yapıp aslında yine işiyle uğraşması, (1 çocuk tarafından ifade edildi)

Bahsi geçen bu engeller, resmi okul kaydı olan çocuklar tarafından dile getirilmiştir. Bu durum, çocukların derslerini verimli bir şekilde dinlemesini ve takip etmesini engellemekte; küçük yaşta tamamen emek piyasasına itilme riskini de arttırmaktadır.

Nitekim okula kaydı olmasına rağmen özellikle COVID-19 salgınıyla birlikte uygulanan online eğitimlere erişimde problemler yaşayan, bu nedenle de eğitimden çok işini ön planda tutan G5'in ifadeleri bunu göstermektedir.

“11 yaşındayım ve geçen yıl 5 sınıfa başladım. Evde abimin ve babamın akıllı telefonu var. İlk başlarda bazen babamın bazen de abimin telefonundan dersleri izliyordum; fakat sonrasında internet bitiyor diye abim vermemeye başladı babam işe gidiyor diye telefonunu evde bırakmamaya başladı. Bu nedenle dersleri televizyondan takip etmeye başladım. Sonrasında derslere çok bağlı kalamadığım için arada takip etmeye başladım ve bir şey öğrenmiyorum. Bende annemle birlikte evde kalem yapmaya başladım...” (G5, 11 Yaşında)

3.2.2 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Emek Piyasası

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin birçok yasağa rağmen kötü koşullarda ve çok düşük ücretlerle çalıştırıldığı bilinmektedir. Alan araştırmamıza katılan Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin vermiş oldukları cevaplar da bunu desteklemektedir. Bilindiği gibi COVID-19 salgınıyla birlikte birçok yetişkin işini kaybetmiştir. Özellikle denetim riskinin az olduğu, uzak lokasyonlarda yetişkin işçiler yerini daha ucuz ve uysal emek olan çocuk emeğine bırakmıştır.

Belirtmek gerekir ki araştırmanın yapıldığı tarihlerde İçişleri Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu genelge kapsamında çocuklar sadece belirli saatlerde sokağa çıkabilmektedir. Denetimin sık olmadığı Yeşilkent Mahallesi'nde, atölyelerin

çocukların evlerine çok yakın mesafede olması nedeniyle çocukların atölyelere rahatlıkla gidip çalıştığı alan araştırmamıza yansımıştır. Ayrıca ev eksenli yapılacak gelir getirici işlerin çeşitliliği de artmıştır. Örneğin, bazı işverenler yaşadığı evin bir bölümünü atölyeye dönüştürmüş durumdadır. Bu durum bizlere, COVID-19 salgını öncesi dönemde atölyelerde yapılan işlerin bir kısmının evlerde yapılmaya başladığını göstermektedir. Çocukların, COVID-19 salgınına ve sokağa çıkma kısıtlamalarına rağmen yaptıkları işleri ve çalışma nedenlerini ve çalışma koşullarını ortaya koymak çalışmamız için büyük önem arz etmektedir.

3.2.2.1 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaptıkları İşler

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yer aldığı sektörlerin birçoğunda çok düşük ücretlerle ve çok uzun saatlerle çalıştırılmaktadır. Yapmış olduğumuz bu alan araştırmasında, COVID-19 salgının etkilerine karşın alınan ve çocukların sokağa çıkmalarını kısıtlayan tedbirlerden dolayı daha çok denetimden uzak ve insanların fark etmesi güç olan atölyelerde çalıştırıldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca bazı işler evlere taşındığından özellikle parça başı işlerin evlerde yapıldığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle çocukların çalışma alanları evlere kaymış ve aynı zamanda derslerin online yapılması; çocukların çalışma hayatına daha hızlı dahil olmasına zemin hazırlamıştır. Bu alan araştırmasında Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin yaptıkları işleri ‘Atölye eksenli yapılan işler’, ‘Ev eksenli yapılan işler’ ve ‘Sokak eksenli yapılan işler’ şeklinde kategorilendirebiliriz. Görüşme yaptığımız çocukların 19’u kendi yaşadığı evin dışında; 11’i ise kendi yaşadığı evde çalışmaktadır.

Atölye eksenli yapılan işler, kategorisinde yer alan Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin sayılarını ve yaptıkları işleri sıralayacak olursak; 9 çocuk çorap üretim atölyelerinde, 9 çocuk kıyafet dikim atölyelerinde çalışmaktadır. Bu atölyelerin çoğunluğu görüşme yapılan çocukların evlerine çok yakındır. Hatta çalışan çocukların bazıları, oturdukları evin yanında bazıları ise evlerine bir sokak mesafede yer alan atölyelerde çalışmaktadır. Dolayısıyla işe gidiş geliş süreçlerinde mesafelerin çok kısa olmasından dolayı herhangi bir denetim noktasına takılmamaktadırlar. Çorap ve dikim atölyelerin büyük çoğunluğu kapalı kapılar ardında ve dikkat çekmeyecek şekilde işletilmektedir. İşverenlerin bir kısmı yaşadıkları evin bir bölümünü atölyeye

dönüştürmüş durumdadır. Kıyafet dikim atölyesinde çalışan 9 çocuktan 2'si komşularının evinde yer alan atölyede çalışmaktadır. Atölye ekstenli çalışan çocuklara yönelik bir başka önemli bulgu ise, bu atölyelerde ortalama istihdam edilen toplam kişi sayısının 6,8 kişi olduğu ve yine bu atölyelerde ortalama istihdam edilen Suriyeli sığınmacı çocuk işçi sayısının 1,6 kişi olduğu tespit edilmiştir.

Sokak ekstenli yapılan işler kategorisinde 1 çocuk kâğıt ve plastik geri dönüşüm toplama işinde çalışmaktadır.

Ev ekstenli yapılan işler kategorimiz ise, yaşanılan evde ve ailenin koruması altında yapılan işler şeklinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle diğer kategorilere nazaran daha az risk taşımaktadır. Ev ekstenli yapılan işleri ve dahil olan Suriyeli sığınmacı çocuk işçileri sıralayacak olursak; 4 çocuk tükenmez kalem montajı ve kutulanması işinde, 3 çocuk askı montaj işinde, 1 çocuk yaşadığı evde parça başı kıyafet dikimi yapan amcasının yanında iplik temizleme işinde, 3 çocuk boncuk işinde (kolye ve bileklik yapımı) çalışmaktadır. Yaşanılan evde yapılan bu işlerin, bazı aileler özelinde sadece çocuklar tarafından değil; ailenin diğer üyeleri tarafından da yapıldığı tespit edilmiştir.

3.2.2.2 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Emek Piyasasına Dahil Olma Süreci

Her üç kategoride çalışan çocukların yaptıkları işi hangi yollarla bulduklarını tespit etmek adına konuya ilişkin “Bu işi bulmada kimseden destek aldınız mı?” sorusu sorulmuştur. Çocukların 21'i “Bu işi bana ailem buldu”, 3'ü ise “Bu işi bulmada arkadaşım destek oldu” ve diğer 6'sı “Bu işi kendim buldum” şeklinde cevaplamıştır. Çocukların 24'ünün yaptığı işi bulmada yakın çevresinin desteğine ihtiyaç duyduğu görülmüştür.

Ayrıca çocuklara “Bu işte çalışmaya nasıl karar verdiniz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya cevap veren 30 katılımcı çocuğun 26'sı “Ailem çalışmamı istedi” cevabını; 4'ü ise “kendim çalışmak istedim” cevabını vermiştir.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin 11'i bu iş öncesinde Türkiye’de başka işlerde çalıştığını 19'ü ilk iş deneyimlerinin bu olduğunu dile getirmiştir. Yaptıkları işi 0- 6 aydır yapıyorum diyen çocuk işçilerin sayısı 5, 7- 12 aydır bu işi yapıyorum diyen çocukların sayısı 17 ve 12 aydan fazla bir süredir bu işi yapıyorum diyen çocukların

sayısı ise 8'dir. 12 aydan az bir zamandır çalışmaya başlayan çocuk işçilerin oranı % 73,2'dir. Bahsi geçen bu zaman aralığı COVID-19 salgınının yarattığı ekonomik etkilerden dolayı iş bulmanın zorlaştığı döneme denk gelmektedir. Bu durum bizlere COVID-19 salgınıyla çocukların daha fazla oranda emek piyasasına itildiğini göstermektedir.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere “Ebeveynleriniz herhangi gelir getirici bir işte çalışıyor mu?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Çocuklardan birine (G11) refakatsiz olmasından dolayı bu soru sorulmamıştır.

Soruya cevap veren 29 çocuğun 7'si “annem ve babam çalışıyor.”; 21 çocuk “sadece babam çalışıyor” cevabını vermiştir. Geri kalan 1 kişi “sadece kendim çalışıyorum” cevabını vermiştir. Bu çocukların % 70'i “sadece babam çalışıyor” cevabını vermiştir. Bu durum bizlere, evde çalışan yalnız bir ebeveyn olması durumunda çocukların gelirine daha fazla ihtiyaç duyulduğunu ve bu nedenle de çalıştırıldığını göstermektedir.

Ayrıca görüştüğümüz çocuklara “Sizin dışınızda ve ailenizde 18 yaşından küçük olup çalışan kardeş(-ler) iniz var mı?” diye sorulduğunda katılımcı çocukların 21'i “Hayır sadece ben çalışıyorum”, çocukların 9'u “çalışan kardeşlerim var” şeklinde cevaplamıştır.

“... Babam ve abim terzide çalışıyor. Ablam, annem ve ben askı yapıyoruz. Sürekli saat 09.00da uyanıyorum bazen çok yorgun olursam 10.00'da annem uyandırıyor kahvaltı yaptıktan sonra işe başlıyoruz... Her pazartesi günü bize malzeme getiren adam parayı anneme veriyor sonra bizimle bölüşüyor... Eğer çok yapmışsak 80 TL kazanıyorum ve paramı biriktiriyorum ama bazen benim paramla annem harcama yapıyor... Derslere annemin telefonundan bazen katılıyoruz ama interneti azsa annem katılmamıza izin vermiyor. Ablam benden daha çok izliyor...” (G2, 8 Yaşında)

Görüşme esnasında çocuğun bahsettiği ablasının 10, abisinin ise 13 yaşında olduğu öğrenilmiştir.

Sadece kendim çalışıyorum cevabını veren çocuklardan biri olan G22 ise şunları ifade etmiştir:

“...Babam, 8 ay önce koronadan öldü. Annem ve kardeşimle yaşıyoruz... Kardeşim 4 yaşında ve küçük diye annem çalışamaz. Onun yerine ben çalışıyorum...5 ay önce işe başladım... Arkadaşımla birlikte çalışıyoruz... Okulu sevmiyorum bu yüzden 1,5 sene önce bıraktım... Haftalık 230 TL alıyorum. Kazandığım parayla kirayı ve faturaları ödüyoruz. Annem Kızılay’dan yardım alıyor bazen bazı derneklerde bize yardım ediyor...” (G22, 14 Yaşında)

Çocuğun bu ifadelerinden hareketle çocuğun, ev ekonomisine katkıda bulunmasının nedenlerini öğrenebilir; bunun yanında ölen babasının rolünü de çok küçük yaşta üstlenmek zorunda kaldığı sonucunu çıkarabiliriz. Ailesinin barınma ihtiyacı tamamen çocuğun gelirin ve sosyal yardımlara bağlı olduğu için bu çocuk çalışmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, annenin küçük bir çocuğa sahip olması ve bu çocuğu teslim edeceği bir kreşin olmaması durumu söz konusudur. Bu durumda anne, çocuğunun çalışmasını isteyebilmektedir.

Başka bir sorunla ilgili olarak G11 şunları söylemektedir:

“...Gaziantep’te 7 ay su ve mendil sattım. Sonrasında aynı kişiyle birlikte İstanbul’a Sultangazi’ye geldik. Sonrasında bu mahallede yaşamaya başladık... Sultangazi’de inşaat işinde birlikte çalıştık... Bu mahalleye geldikten sonra dönercide sonrasında şimdiki işim olan terzi de çalışmaya başladım... Kazandığım paranın bir kısmını birlikte geldiğim kişi aileme göndermektedir... Kirayı ve ev masraflarını bölüşüyoruz... Okula giden çocukları görünce üzülüyorum ve bir keresinde benimle dalga geçmişlerdi çok üzülmüştüm... Okula gitmek istiyorum ama ailem ve kardeşlerim için çalışmak zorundayım...” (G11, 16 Yaşında)

G11’in anlattıkları göz önüne alındığında, çocukların sadece Türkiye’de yaşadıkları yoksulluktan dolayı değil, aynı zamanda Suriye’de hayatlarını sürdürmeye çalışan ailelerine ekonomik destekte bulunabilmek adına da Türkiye’de çalıştıkları görülmektedir. İfadesini alıntıladığımız G11’in 1.dereceden yakını olmayan insanlarla aynı evde yaşadığı, kendisi için ciddi tehlikeler barındıran sokak eksenli bir işte çalıştığı, İstanbul’a geldiğinde can güvenliğini aynı şekilde tehlikeye atacak ve kendisi için uygun olmayan inşaat işinde çalıştığı tespit edilmiştir. Durumundan da anlaşılacağı üzere G11, ebeveynlerinden uzakta ve refakatsiz bir şekilde Türkiye’de

hayatını sürdürmeye, aynı zamanda ekonomik yoksulluk çeken ailesini finanse etmeye çalışmaktadır.

Görüşme yaptığımız çocukların büyük çoğunluğu ev ekonomisine katkıda bulunmak için çalışmaktadır. Geri kalan kısmı eğitime erişimde yaşadığı engellerden, sosyal dışlanmadan, resmi makamlara kaydı olmamasından ve COVID-19 salgını nedeniyle devam eden online derslere katılmadığından çalışmaya başlamaktadır.

3.2.2.3 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Ücretleri

Araştırmamıza katılan Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere yapılan ödemeler bazen doğrudan işverenleri tarafından bazen de aynı evde yaşadıkları ebeveynleri tarafından haftalık veya günlük bir şekilde yapılmaktadır. Atölye eksenli çalışan çocukların tümünün haftalık ücretleri net bir şekilde ifade edilmiştir. Ancak ev eksenli işlerde ve sokak eksenli işlerde çalışan çocukların haftalık gelirleri değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle ev eksenli ve sokak eksenli işlerde çalışan çocuklarla yapılan görüşmelerde ortalama haftalık kazançlarını söylemeleri istenmiştir.

Tablo 99: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Yaptıkları İşler ve Aldıkları Ücret Tutarları

Görüşmeci No	Yaş	Cinsiyet	Yaptığı İş	Haftalık Çalışma Süresi (Saat)	Aldığı Haftalık Ücret (TL)
Atölye Eksenli İşler					
G6	11	E	Overlokçu (Ev Atölyesi)	66	90
G8	11	E	Ortacı	55	150
G10	11	E	Çorap Atölyesi- Ortacı	55	100
G11	16	E	Makineci	55	350
G12	11	E	Çorap Atölyesi- Ortacı	55	110
G13	11	E	Çorap Atölyesi-Katlama	55	120
G14	11	E	Ortacı	55	150
G16	13	E	Çorap Atölyesi-Katlama	55	120
G17	14	E	Çorap Atölyesi-Etiket Basma	55	130
G18	14	E	Overlokçu	55	300
G19	14	E	Çorap Atölyesi- Katlama	55	100
G22	14	K	Ortacı	55	230
G24	14	K	Çorap Atölyesi- Katlama	55	110

G25	17	K	Çorap Atölyesi- Etiket Basma	55	140
G26	16	E	Overlokçu	55	275
G27	16	E	Çorap Atölyesi-Makineci	55	220
G28	16	E	Makineci	55	350
G30	11	E	Overlokçu (Ev Atölyesi)	66	75
Ev Eksenli Yapılan İşler					
G1	8	E	Tükenmez Kalem Montajı	Belirsiz	80
G2	8	E	Askı Montajı	Belirsiz	80
G3	8	E	Askı Montajı	Belirsiz	85
G5	11	E	Tükenmez Kalem Montajı	Belirsiz	90
G7	11	E	Boncuk Dizme	Belirsiz	90
G9	11	E	Askı Montaj	Belirsiz	90
G15	11	K	Boncuk Dizme	Belirsiz	130
G20	9	K	Boncuk Dizme	Belirsiz	100
G21	9	K	Tükenmez Kalem Montajı	Belirsiz	100
G23	14	K	Tükenmez Kalem Montajı	Belirsiz	100
G29	10	E	(Yaşadığı Evdeki Dikim Atölyesinde) İplik Temizleme	Belirsiz	65
Sokak Eksenli Yapılan İşler					
G4	16	E	Kâğıt ve Plastik Geri Dönüşüm Toplama İşİ	Belirsiz	270

Tablo 9’da görüldüğü üzere en yüksek haftalık ücret 350 TL; en düşük haftalık ücret 65 TL’dir. 30 çocuktan sadece 5 çocuk ayda 1,000 TL üzeri ücret kazanmaktadır. Bu tutar aylık 1400 TL’yi geçmemektedir. 18 çocuğun aylık geliri 500 TL’yi geçmemektedir. Atölyelerde çalışan çocukların aylık ortalaması 694 TL’yi, Evde yapılan işlerde çalışan çocukların aylık ortalama kazancı 368 TL’yi geçmemektedir.

Genel ortalamaya bakıldığında tüm çocukların haftalık gelir ortalaması 147 TL’yi; aylık ortalaması 587 TL’yi bulmamaktadır. Bu tutar, Asgari Geçim İndirimi hariç günümüzde 2.557,59 TL⁶ olan asgari ücretin 4,3 katı yani % 77 oranında daha düşüktür. Bir başka ifadeyle bu çocuklar asgari ücretli bir çalışanın aldığı ücreti alabilmesi için, eşit koşullarda ve işyerinde geçirdikleri süreleri aynı varsayarsak 4,3 ay çalışmaları gerekmektedir.

Ayrıca ev eksenli çalışan çocukların birçoğu gün içinde sürekli gerçekleştirmiş oldukları bu üretim faaliyetinin bir iş olduğunun farkında değildir.

⁶ 25.5.2021 Tarihli Net Asgari Ücret Tutarıdır (Asgari Geçim İndirimi Hariç).

“Amcam daha önce işe giderdi ama koronadan sonra evine dikiş makinesi aldı ve evden çalışmaya başladı. Bende ona yardım ediyorum, Diktiği pantolonların ipliklerini kuzenimle birlikte kesiyoruz ve onları katlıyoruz. Amcam bana harçlık veriyor, bazen günde 10 TL bazen 15 TL veriyor bazen hiç vermiyor... Haftada 60 TL bazen 70 TL ediyor... Okula gidiyordum ama artık korona olduğu için gidemiyorum. Bazen amcam telefonunu veriyor ve dersleri kuzenlerimle birlikte oradan izliyoruz. Yorulunca uyuyorum bazen küçük kuzenimle oynuyorum ama bazen çok iş olunca oynayamıyorum...Paramın bir kısmını kuzenimle harcıyoruz bir kısmını yengemin aldığı kumbarada saklıyorum...” (G29, 10 Yaşında)

İfadelerden de anlaşılacağı üzere COVID-19 salgınından kaynaklı atölye bazlı işler eve taşınmış ve burada her ne kadar bir yakınlık söz konusu olsa da G29 farkında olmadan aynı işi yapmakta ve karşılığında “harçlık” diye adlandırdığı bir ücret almaktadır. Düzenli bir ödemesi olmayan bu çocuğun aslında haftalık ortalama 65 TL civarında bir ücretle çalıştığını söyleyebiliriz.

3.2.2.4 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin İş Yerinde Geçirdikleri Süre ve Dinlenme Zamanları

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin çalışma saatlerine ilişkin net verilerimiz sadece atölye eksenli çalışan çocuklara yönelik verileridir. Bunun en temel nedeni çalışma mekânının ve çalışma saatlerinin işveren tarafından net bir şekilde belirlenebilir bir niteliğe sahip olmasıdır. Bu süreç işveren tarafından sürekli denetlenebilmektedir. Bu nedenle atölye eksenli çalışan çocukların çalışma sürelerine uyması konusunda işverenin otoritesi etkilidir.

Araştırmamıza katılan 30 Suriyeli sığınmacı çocuk işçinin 18’i evi dışında ve işverene bağlı bir atölye de çalışmaktadır. Yaptığımız görüşmeler atölyelerde istihdam edilen Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin tamamının günde 11 saat çalıştırıldıklarını göstermiştir.

Konuya ilişkin bir başka önemli tespit, atölye eksenli çalışan 18 çocuktan 16’sı haftanın 5 günü çalıştırılıyor olmasıdır. Geri kalan ve evlerdeki dikim atölyelerinde çalışan 2 çocuk diğerlerinden farklı olarak haftanın 6 günü çalışmaktadır. Bazı çocukların cumartesi günleri neden çalışmadığı irdelenmeye çalışılmıştır. Cevap veren

çocuklar tarafından temel nedeninin ne olduğu kesin olarak bilinmemekte olup “işverenler sokağa çıkma yasağından dolayı böyle istiyor” şeklinde bazı cevaplar alınmıştır. Bu durum bizlere hafta içi sokaklarda daha fazla insan olmasından kaynaklı işyerlerinin dikkat çekmediğini; yasakların olduğu zamanda sadece bazı iş yerlerinin açık olması sonucu daha az ses ve insan yoğunluğu olmasından dolayı daha çok dikkat çekme ihtimali olduğundan işe çağrılmadıkları düşüncesini uyandırmaktadır.

Tablo 100: Atölyelerde Çalışan Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Çalışma Süreleri ve Dinlenme Günleri

Mekân	Çalışan Görüşmeci Çocuk Sayısı	İş Yerinde Geçirilen Günlük Süre (Saat)	Haftalık Dinlenme Günü
Atölye	16	11	Cumartesi-Pazar
Ev Merkezli Atölye	2	11	Pazar

Haftanın 5 günü çalışan çocukların dinlenme günleri cumartesi ve pazar olmasına rağmen işte geçirdikleri haftalık süre 55 saattir. 6 gün çalışan çocukların işte geçirdikleri haftalık süre 66 saattir. Bir asgari ücretli işyerinde geçirdiği aylık 225 saate karşılık 2.557,59 TL kazanmaktadır. Atölye eksenli çalışan çocuklar en iyi ihtimalle ve maksimum sürelerle işyerinde geçirdikleri aylık 264 saat süreye karşılık ayda ortalama 694 TL kazanabilmektedir. Bu bağlamda bir asgari ücret elde edebilmeleri için bu çocukların ayda toplam 972 saatten fazla bir süreyi iş yerinde geçirmeleri gerekmektedir. Bu veriler, atölyelerde istihdam edilen Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin çok uzun sürelerle ve çok daha düşük ücretlerle çalıştırıldığını göstermektedir.

Görüşme yapılan ve atölye eksenli çalışan 18 çocuğa “Çalıştığınız yerde size yemek veriliyor mu? Yemek yemeniz için ne kadar süre mola veriliyor?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya, atölye eksenli çalışan çocukların tamamı “Bir saat molamız oluyor.” şeklinde cevaplamıştır. “Çalıştığınız yerde size yemek veriliyor mu?” kısmına ise 6 çocuk “Hayır, eve gidip yiyoruz” şeklinde cevaplamıştır.

Ev eksenli yapılan işler kategorimizde çalışan 12 çocuk işçi belirli bir saat aralığı belirtememiştir. Bu çocuklar aileleriyle birlikte ve evde parça başı ücretle çalışıyor

olmalarından dolayı daha esnek çalışmaktadırlar. Bu kategoride yer alan çocuklar, kendilerinin tercih ettikleri bir saatte işe başlamakta ve yine istedikleri bir saatte molalarını verebilmektedir. Yapılan bu işlerde tespit edilen en kritik noktalardan biri, çocukların çok çalışırsa daha yüksek bir ücret kazanacaklarının farkında olmalarıdır. Bu nedenle çocuklar üzerinde bir baskı oluşmakta ve daha çok kazanmak için daha çok üretmekte ve uzun sürelerle iş yapmaktadırlar. Alan araştırmamızda bu şekilde hareket eden çocuklara rastlanmıştır.

“Okul kaydım var ama evde internetimiz olmadığı için derslere katılamıyorum. Televizyondan derslerimi takip etmek çok zor geliyor; oradaki öğretmenleri tanımıyorum... Sonrasında babam, ona askı yapma işinde yardımcı olmamı istedi... Bize verilen parçaları yerine takıyoruz sonrada onları beşer beşer bantlıyoruz... Bu işi her gün yapıyoruz...Bazen, akşamları annem bize yardım ediyor... Ne kadar kazandığımı bilmiyorum ama babam bana saklamam için haftada 70 TL bazen çok çalışırsam 100 TL harçlık veriyor ve bu paranın bir kısmını kumbarama atıyorum...”
(G3, 8 yaşında)

Çocuğun bu söylemlerinden anlaşılacağı üzere yaptıkları işin ev eksenli ve işveren baskısından uzak olmasından dolayı esnek olduğunu, çalışma saatlerinin belirsiz olduğunu, daha fazla sürelerle çalışması karşılığında daha fazla kazandığı görülmektedir.

Sokak eksenli çalışan Suriyeli sığınmacı çocuk işçiye ilişkin çalışma süresi gün içinde farklılık göstermektedir. Kâğıt ve plastik geri dönüşüm toplama işi yapan çocuğa ait aşağıdaki ifadeler, çocuğun çalışma süresinin esnekliğini göstermektedir.

“Sabah erken saatlerde saat 06.00 gibi uyanıp el arabamla saat 11.00-12.00’ye kadar karton, kâğıt toplamaya çıkarım. Bu saatlerde hava ısınmaya başladığı için saat 15.00’e kadar bazen eve gidip uyurum. Eğer uykum olmazsa topladıklarımı sattığımız depoya gidip oradaki arkadaşarımla sohbet ederim. Saat 15.00’den akşama kadar çöp konteynırlarından ve marketlerin önünden karton, kâğıt ve plastik kasaları toplarım. Eğer çok yorgun olursam daha az çalışırım. Ne kadar topladığım belli olmaz. Her gün diğer arkadaşlarla birlikte farklı sokaklara dağılırız. Bazı günler marketlerin önünde çok fazla karton ve plastik olur hatta bazı marketler geleceğimi bildiği için onları bana

saklar... Bazı marketler eğer zamanında gitmezsem o karton ve plastikleri başkasına veriyor. Bir keresinde benden büyük biri ayırdığım kartonları çalmıştı ve benden güçlü diye bir şey yapamadım. Günde topladığım karton, kâğıt ve plastik kilosu kadar para alırım. Bazen günde 30 TL bazen 50 TL kazanırım arabayı çekmekte zorluk çektiğim için çok fazla dolduramıyorum. Abim ve babam da bu işi yapıyor ve onlar benden güçlü olduğu için daha çok kazanıyor...Kazandığım parayı anneme veriyorum onunla faturalar ve pazar alışverişi yapıyor...” (G4, 16 Yaşında)

Hem ev eksenli işlerde hem sokak eksenli işlerde çalışan çocukların söylemlerinden anlaşılacağı üzere, esneklik onlara iş sürelerinde kolaylık sağlayan bir uygulamaymış gibi görünse aslında çocukları daha fazla çalışmaya itmektedir.

3.2.2.5 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Sağlığı ve Güvenliği

Alan araştırması kapsamında yaptığımız gözlemler, COVID-19 salgınına karşın alınan tedbirlerden dolayı sınırlı kalmıştır. Özellikle ev eksenli çalışan çocukların çalışma ortamını gözlemeleme fırsatı olmamıştır. Bu grupta yer alan çocukların çalışma koşullarına yönelik çıkarımlarımız, sadece çocukların ifadelerine dayanmaktadır. Ev eksenli çalışan çocuklardan tükenmez kalem montaj işinde çalışan çocukların bir kısmı parmaklarının ağrıdığını; boncuk işi yapan çocuklardan 1'i de baş ağrısı yaşadığını dile getirmiştir.

“...Annemle birlikte kalem parçalarını birleştiriyoruz. Parçaları birbirine geçirdikten sonra çıkmasını diye dikkatlice sıkıyoruz. Çok sıkarsak bazen kırılıyor... Patron eğer çok kırılmamışsa bir şey demiyor ama parçalar tekrar çıkarsa sonraki gelişinde onları yapmamız için geri getiriyor. Kalem parçaları çok küçük ve sürekli birbirine yerleştirdiğim için parmaklarım bazen ağrıyor... Bazen ise bu işten çok sıkılıyorum...” (G5, 11 Yaşında)

Çalışma koşullarına ilişkin gözlemlerimiz sadece atölye ve sokak eksenli çalışan çocuklara yönelik gerçekleşebilmiştir.

Gözlem yapma fırsatı bulduğumuz bazı atölyeler, dikkat çekmemek için kapıları kapalı ve havalandırmaları yetersiz bir şekilde işletilmektedir. Bu atölyelerde havalandırmaların yetersiz olduğu, makine seslerinin yüksek ve çocukların sürekli kumaş tozuna ve kumaş kokusuna maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı çocuklar kendileri için çok tehlikeli olan dikiş makinelerini ve elektrikli makasları kullanmaktadır. Bazı atölyelerde elektrik prizleri ve bazı elektrik kabloları çocuklar başta olmak üzere tüm çalışanlar açısından ciddi tehlikeler oluşturmaktadır. Küçük ölçekli işyerleri olma özelliğini taşıyan bu atölyeler, çocukların sağlığı ve güvenliği açısından farklı tehlikeleri barındırmaktadır.

Bu tehlikelerin boyutunu ortaya koymak amacıyla, katılımcı çocuklara, “Şu anki işinizde herhangi bir iş kazası geçirdiniz mi ya da geçiren birine tanık oldunuz mu? Yaptığınız işten dolayı herhangi sağlık problemi yaşadınız mı?” şeklindeki soru açıklanarak sorulmuştur.

Bu soruya ev eksenli işlerde çalışan 11 çocuğun tamamı “hayır iş kazası geçirmedi” cevabını vermiştir. Atölye ve sokak eksenli çalışan 19 çocuktan 17’si “hayır iş kazası geçirmedi”, 2 çocuk “evet iş kazası geçirdim” 1 çocuk ise “iş kazası geçiren birine tanık oldum” şeklinde cevaplamıştır. Çocukların söylemleri şu şekildedir.

- “Yaşamadım ama arkadaşım overlok makinasının kayışına elini sıkıştırdı ve çok ağrıdı ona buz koyduk sonrasında morardı ve eve gitti. 4 gün sonra yine işe gelmeye devam etti.” (G11, 16 Yaşında)
- “Makinede dikiş yapmayı öğrenirken iğne tırnağımı dikti ve çok kan aktı. Çok korkmuştum ama patron sonrasında beni eczaneye götürdü ve pansuman yaptılar.” (G17, 14 Yaşında).
- “Dikiş İpliklerini keserken yanlışlıkla elimi kestim ve çok acıdı pansuman yaptıktan sonra eve gittim dinlendim...Sonraki gün işe tekrar geldim.” (G14, 11 Yaşında)

Aynı sorumuzun “...Yaptığınız işten dolayı herhangi bir sağlık problemi yaşadınız mı?” kısmına ev eksenli çalışan 11 çocuktan 2’si; atölye ve sokak eksenli çalışan 19 çocuktan 2’si şu şekilde cevaplamıştır.

- “...Sürekli aynı işi yaptığım için parmaklarım ağrıyor.” (G5, 11 Yaşında- Tükenmez Kalem Montajı İşİ)
- “...kardeşimle birlikte boncukları iplere geçiriyoruz. Annem ise onları kolye veya bileklik yapıyor. Boncuklar çok küçük ve onları geçirmekle uğraştığımız için sürekli başım ağrıyor...Böyle olduğunda, annem dinlenmeme izin veriyor...” (G15, 11 Yaşında- Boncuk Dizme İşİ)
- “...Sürekli overlok makinasında oturduğum için belim bazen çok ağrıyor... Bu sebeple akşam erkenden uyuyorum ve sonraki gün bu ağrılar bazen devam ediyor...” (G30, 11 Yaşında- Overlokçu)
- “... Bazen üretilen ürünlerin ipliklerini temizleyip sonrasında paketliyorum. Bazen de yerleri siliyorum veya üretilen ürünleri başka makinaların yanına taşıyorum. Yaptığım iş o anki duruma göre değişir... Genellikle ayakta çalıştığım ve iplik temizlediğim için kollarım ve bacaklarım ağrıyor. Bu sebeple eve sürekli yorgun gidiyorum... Bu nedenle erkenden uyuyorum...” (G8, 11 Yaşında- Ortacı)

Çocukların verdiği bu cevaplara, geçirdikleri iş kazası sonucu yaralanan G17 ve G14’ü dahil ettiğimizde, toplam 30 çocuktan 6’sının yaptıkları işten kaynaklı sağlık sorunu yaşadığını söyleyebiliriz.

Alan araştırması kapsamında bir başka önemli gözlemimiz sokakta kâğıt ve plastik geri dönüşüm işi yapan çocuğa yöneliktir. Bu çocuk, kendinden daha büyük bir el arabasını sürekli sokaklarda ittirerek karton, kâğıt ve plastik toplamaya çalışmaktadır. Bu işi yaparken sürekli çöp konteynırları ve içindeki çöplere temas etmesinden dolayı çocuğun sağlığı sürekli tehdit altındadır. Bu çocuğun, kendinden daha büyük ve ağır arabaları çekmeye çalışması, ilerleyen yaşlarda kas iskelet sisteminde bozukluklar yaşanma riskini arttırmaktadır. Yaptığı işten kaynaklı kaçırılma ve şiddete uğrama riskinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Önceki paragraflarda vurguladığımız G4’ün söylemleri bu durumu destekler niteliktedir.

“... akşama kadar çöp konteynırlarından ve marketlerin önünden karton, kâğıt ve plastik kasaları toplarım...Her gün diğer arkadaşlarla birlikte farklı sokaklara dağılıyoruz...Eğer çok yorgun olursam daha az çalışırım... Bir keresinde benden büyük

biri ayırdığım kartonları çalmıştı ve benden güçlü diye bir şey yapamadım...” (G4, 16 Yaşında)

G4’e yönelik bir başka önemli gözlemimiz ise, çocuğun sokakta ilerlerken yanından geçen arabaları fark etmemesi olmuştur. Bu nedenle, en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği özelliklerini taşıyan bu çocuğun can güvenliği tehdit altına girmektedir.

Alan araştırmasına katılan ve yaşadıkları evin dışında atölyelerde çalışan çocuklara “COVID-19 salgınından dolayı iş yerinde ne tür tedbirler alınmaktadır” sorusu yöneltilmiştir. Çocukların tamamı “maske, kolonya ve dezenfektan kullanıyoruz.” cevabını vermiştir. Bu konuya yönelik görüşme esnasında tespit edilen önemli noktalardan biri de bazı çocukların koruma seviyesi düşük olan bez maske kullandığı tespit edilmiştir. Bu durum COVID-19 bulaş riskini arttırmaktadır.

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma ruh sağlığını olumsuz etkileyen faktörlerdendir (Türk Psikiyatri Derneği, 2019). Bu nedenle, Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin ayrımcılığa veya sosyal dışlanmaya maruz kalma düzeylerini tespit etmek amacıyla “Bu işyerinde Suriye uyruklu olmanızdan kaynaklı herhangi bir dışlanmaya maruz kaldınız mı?” sorusu sorulmuştur. Atölye ve sokak eksenli çalışan çocukların tamamı “hayır kalmadım” cevabını vermiştir. Ancak çocuklarla görüşme esnasında işveren bizimle görüşmesine izin verdiği G8’e ismiyle değil “Arap” şeklinde hitap etmesi ayrımcı davranışlara maruz kaldığının bir göstergesi olarak ifade edilebilir.

3.2.2.6 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin İşe Yönelik Tutumları

Araştırma kapsamında Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin işe yönelik tutumlarını anlayabilmek adına farklı sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan birisi “Keşke çalışmıyor olsaydım dediğiniz oluyor mu? Evet ise, ne zaman oluyor?” şeklindedir. Bu soruya çocukların 23’ü “keşke çalışmıyor olsaydım” cevabını vermiştir. Geri kalan 7 çocuk ise “Hayır olmuyor” şeklinde cevaplamıştır. Yaptığı işten dolayı iş kazası geçiren veya sağlık problemi yaşayan çocukların tümü çalışmak istemediğini vurgulamıştır. “Keşke çalışmıyor olsaydım” diyen çocukların, özellikle işte çok yorulduklarında ve yaptıkları işten çok sıkıldıklarında çalışmak istemediklerini dile

getirmişlerdir. “Hayır olmuyor” cevabı veren çocukların tamamı ise ev eksenli çalışan çocuklardan oluşmaktadır.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere işverenleriyle olan ilişkisini başka bir ifadeyle işverenlerin çocuklara karşı tutumlarını belirlemek amacıyla “Patronunuzun size karşı davranışları nasıldır?” sorusunu sorduk. Bu soruya ev eksenli işlerde çalışan çocuklardan olumsuz cevap veren olmamıştır. Atölye eksenli çalışan 18 çocuktan 14’ü “Bana iyi davranıyor onunla aramız çok iyi” şeklinde; diğer 5 çocuk “patron bize sert davranıyor, onunla çok konuşamıyoruz” şeklinde cevaplamıştır.

“...Onunla aramız çok iyi, sürekli bizimle sohbet ediyor, şakalaşiyor...Bazen bize yemek ısmarlıyor...” (G14, 11 Yaşında)

“...Çorap katlama ve paketleme bazen de etiket basma işi yapıyorum. Patron sürekli acele et ecele et şeklinde baskı yapıyor... İşe geç kaldığımızda veya öğle molasından biraz geç döndüğümüzde bize bağıyor... Eğer çalışmak istemiyorsanız söylemeniz yeterli yerinize başkasını bulurum şeklinde ifadeler kullanıyor... Bu yüzden sadece işimi yapıyorum...” (G27, 16 Yaşında)

G27’nin bu ifadelerinde anlaşılacağı üzere bazı işverenler çocukları farklı pozisyonlarda çalıştırmaktadır. Ayrıca işten çıkarma tehditlerinde bulunmaktadır.

3.2.3 Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Sosyal Faaliyetleri

Sosyal faaliyetler, çocukların psikososyal gelişimlerinin desteklenmesi açısından önemlidir (AÇHSB, 2019: s 8). Bu sebeple çalışan Suriyeli sığınmacı çocukların iş dışındaki boş zamanlarında kendi gelişimleri için ne tür faaliyetlerde bulunduğu anlamak amacıyla “İş dışındaki vaktinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Kendinizi iyi hissetmek için neler yapıyorsunuz?” şeklinde soru sorulmuştur.

Bu soruya verilen cevaplar “Arkadaşımın evine oyun oynamaya gidiyorum, akşamları televizyonda dizi izliyorum, sabahları çizgi film izliyorum, hikâye kitabı okuyorum, kardeşlerimle oyun oynuyorum,” şeklinde olmuştur.

“...Alt katta Suriye’den tanıdığımız komşularımız oturuyor... Boş zamanlarımda eğer yorgun değilsem onlara gidip arkadaşımınla dizi izliyoruz. Bazen kendileri bize gelip hep birlikte vakit geçiriyoruz... Eskiden parka gider otururduk ama koronadan dolayı dışarda gezemiyoruz, sadece işe ve markete gidebiliyorum...” (G24, 14 Yaşında)

Araştırma kapsamında “Geleceğe yönelik hayaliniz var mı?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya en çok verilen yanıtlar “korona bitsin ve arkadaşlarımla dışarda oyun oynamak istiyorum, okulumu ve arkadaşlarımı özledim, internet kafede bilgisayar oyunu oynamak istiyorum, ailemin zengin olmasını hayal ediyorum, ailemi özledim onların yanına gitmek istiyorum” şeklinde olmuştur.

“...evde internet olmadığı için derslere katılamıyorum...Okulumu, arkadaşlarımı ve öğretmenimi çok özledim... koronadan dolayı okula gidemiyorum. Okulda arkadaşlarımla oyun oynardık o günleri çok özliyorum...” (G1, 8 Yaşında)

G24 ve G1’in ifadelerinden anlaşılacağı üzere Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin bazılarının hem COVID-19 salgınından hem de çalışıyor olmalarından dolayı sosyal faaliyetlere katılımları sınırlı kalmaktadır. Ayrıca COVID-19 salgınıyla birlikte eğitim sürecinin online platforma taşınması çocukların emek piyasasına dahil olma sürecini etkilemiştir. Çocukların hem çalışıyor olması hem de COVID-19 salgınıyla birlikte birçok sosyal faaliyete erişememesi nedeniyle kişisel gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir.

SONUÇ

Çocuk işçiliği, genellikle köklü ve çok yönlü bir sorundur. Günümüzde farklı nedenlerden kaynaklı milyonlarca çocuk dünyanın farklı ülkelerinde kötü koşullar altında istihdam edilmektedir. Bu nedenle birçok ülke ve uluslararası kuruluş bu önemli sorunla baş edebilmek amacıyla farklı öneriler ve politikalar geliştirmeye çalışmaktadır.

Ülkelerin önemli problemlerinden biri olan çocuk işçiliği olgusu özellikle 21 yy. sonrası savaş, çatışma ve insan hakkı ihlalleri gibi başlıca nedenler yüzünden zorla yerinden edilmiş bireylerin uluslararası göçe katılması ve beraberinde çocuklarında bu göç sürecine dahil olmasıyla birlikte ivme kazanmıştır. Bu ivme Türkiye’de özellikle 2011 yılı sonrasında Suriye’de başlayan iç savaş sonrasında hız kazanmıştır. Suriye iç savaşıyla birlikte milyonlarca çocuk refakatli veya refakatsiz bir şekilde Suriye’den komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Sığındıkları ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Suriyeli sığınmacı çocuklar, ailelerinin yaşadığı ekonomik sorunlara çözüm olabilmek veya temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla sığındıkları diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de emek piyasasına dahil olmuşlardır. Bu süreçle birlikte Türkiye’deki mevcut çocuk işçiliği sorununa Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler de eklenmiştir. Yapılan birçok bilimsel araştırma, haber ile ulusal ve uluslararası kuruluşların raporları Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğinin neredeyse her alanda var olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğini kapsayan bu çalışmamızda da Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin farklı sektörlerde ve çok düşük ücretlerle çalıştığı sonucu elde edilmiştir. Suriyeli sığınmacı çocukların çalışmalarının en temel nedeni yoksulluktur. Aileler, yoksullukla baş etmenin bir yolu olarak çocuklarını çalıştırmayı bir başa çıkma mekanizması olarak görmektedir.

Kuşkusuz yoksulluk, çocukların çalıştırılmasındaki tek değil ancak en önemli nedendir. Çocukları emek piyasasına iten bir diğer önemli neden, eğitime erişimde veya eğitim sürecinde ortaya çıkan sorunlardır. Suriyeli sığınmacı çocuklar; yaş, okulda yaşanan akran zorbalığı, resmi kurum/ kuruluşlara kaydolma, ebeveynlerin eğitime bakış açısı, müfredat farklılığı ve dil bariyeri gibi nedenlerden dolayı okula gidememektedir. Bazı Suriyeli sığınmacı çocuklar hem çalışıp hem okumaya çalışmaktadır. Bu durum da çocukların okulu terk etmesine zemin hazırlamaktadır.

Eğitimden kopuşta bir başka önemli faktör COVID-19 salgınıyla birlikte derslerin online platforma taşınmasıdır. Çocukların bu eğitim platformuna erişimini sağlayacak internet ve gerekli diğer ekipmanlara sahip olamaması veya ekipmanlara erişimi olan çocukların dersleri takip etmede yaşadığı zorluklar, derse aktif katılım sağlayıp sağlamadığının kontrol edilememesi gibi farklı nedenlerle eğitimden kopması, Suriyeli sığınmacı çocukların farklı şekil ve şartlarda emek piyasasına dahil olmasına neden olmaktadır.

Suriyeli sığınmacı çocukların çalıştırılmasının temel nedenleri arasında, ailelerin sahip olduğu geleneksel bakış açısı önemli bir yer tutmaktadır. Bazı ebeveynler, çalışmanın çocukların kişisel ve beceri gelişimlerini arttırdığını düşünmektedir. Ayrıca, çocukların ticaret yapmayı erken yaşta öğrenmesinin ve bunu uygulamaya koymasının formal eğitim görmesinden daha önemli olduğuna inanmaktadır. Olumlu gibi görünen bu tutum, çocuk işçiliğinin çocuklar üzerindeki fiziki, ahlaki ve psikolojik etkilerini göz önünde bulundurmeyen bir tutumdur. Bu nedenle ebeveynler çocuklarının eğitime devam etmesini sağlamak yerine, çalışmasını tercih etmektedir. Suriyeli sığınmacı aileler gelir yetersizliği ile baş etme stratejilerinden birisi olarak çocukların yerine kadınların çalışmasını tercih edebilirlerdi. Ancak bazı toplumsal ve kültürel nedenlerle kadınların dışarıda ücretli olarak çalışması ayıp ve utanılacak bir durum olarak görülmektedir. Dışarda gelir getirici bir işte çalışmasının önünde herhangi bir engeli olmayan yetişkin bir kadının, cinsiyet rollerinden dolayı evde oturması ve onun yerine hanedeki çocuğun çalışması beklenmektedir. Ayrıca küçük çocuklu kadınların, çocuklarını bırakabilecekleri bir kurum veya bakılabilecekleri kimsenin olmaması nedeniyle, istese de çocuğun yerine emek piyasasına dahil olamadığı durumların da olduğu söylenebilir.

Suriyeli sığınmacı çocuk işgücü arzının yanı sıra, işverenlerin Suriyeli sığınmacı çocuk işçi çalıştırma taleplerini belirleyen faktörler de önemlidir. Birçok araştırma bizlere Suriyeli sığınmacı çocuk işçilerin emek piyasasının en düşük ücretli çalışanlar olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu çocuklar vatandaş statüsünde olmadığından diğer çalışanlara kıyasla daha kırılabilir bir yapıya sahiptir. Bu nedenle Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler diğer işçi gruplarına oranla daha itaatkâr ve maliyeti daha düşük bir işçi grubunu oluşturmaktadır. Üretim maliyetlerini düşürmek ve rekabet gücünü arttırmak isteyen işverenler çocukların sahip olduğu bu özelliklerden dolayı çocukları istihdam

etmektedir. Ayrıca denetimlerin yetersizliği ve yaptırımların caydırıcı olmaması, işverenleri Suriyeli sığınmacı çocuk işçi çalıştırmaya teşvik etmektedir.

Gerçekleştirdiğimiz alan araştırması kapsamında elde ettiğimiz bulgular, bu konuda yapılmış diğer çalışmalardan farklı olarak önemli bulgulara sahiptir. COVID-19 salgınıyla birlikte çocukların ev eksenli ve parça başı şeklindeki çalışma oranı artmış durumdadır. Ayrıca okulda geçirilen bir süre olmadığından çocuklar bu süre boyunca doğrudan evde iş yaparak geçirebilmektedir. Çocukların ders takip mekanizmasının eksikliği bu durumu teşvik etmektedir. Ayrıca ev eksenli çalışan çocuklarda iş ve dinlenme süresi algısı esneklik gösterdiğinden çocuklar üretmesi gereken ürünlerin birim sayısını gün içinde istediği saatte tamamlayabilmektedir. Parça başı ücrete tabi olmaları her ne kadar onlara bir esneklik sağlasa da aslında daha çok çalışmalarına neden olmaktadır. Bu etkinin yanı sıra ebeveyn – işveren ilişkisi iç içe geçmiş durumdadır. Bu ilişkiden kaynaklı herhangi bir çatışmaya denk gelinmemiş olsa da hiç olmayacağı anlamına gelmemektedir.

Alan araştırmamız kapsamında elde ettiğimiz bir diğer önemli bulgu, işverenlerin hem çocuk işçi çalıştırma yasağına hem de sokağa çıkma yasağına rağmen sığınmacı çocukları çalıştırmaya devam etmiş olmasıdır. Çocuklar da hanenin salgın döneminde daha da kötüleşen gelir durumları nedeniyle, bulaş riskine rağmen çalışmalarını sürdürmüştür.

Türkiye’de çalışan Suriyeli sığınmacı çocuklar arasında ailesinden ayrı düşmüş çocukların varlığı söz konusudur. Suriye’de yaşamaya devam eden bazı ebeveynler, ülkelerinde yaşadıkları yoksullukla baş etmenin bir yöntemi olarak çocuklarını Türkiye’ye çalışmak için gönderdiği görülmüştür. Bu bulgu, bazı çocukların sadece Suriye’deki silahlı çatışmalardan dolayı değil aynı zamanda Türkiye’de çalışıp Suriye’de kalan ailesine ekonomik destek sağlamak için refakatsiz göç ettiğini göstermektedir.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğinin varlığı hem Türkiye hem çocuklar hem de ebeveynler açısından önemli sorunlar doğurmaktadır. Bu nedenle varlığını sürekli koruyan bu problemin nedenlerini bilmek ve çözüm önerileri geliştirmek önemlidir. Belirtmek gerekir ki, Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliği olgusu, birbiriyle ilişkili ve birbiriyle bağlantılı birçok faktörden kaynaklanmaktadır. Birçok yasaya ve uluslararası sözleşmeye rağmen çocuk işçiliği olgusu Türkiye’de varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla bu olguyu sona erdirmeye yönelik çözüm önerileri

geliştirirken sadece yasal yaptırımlarla değil; çocuk işçiliği olgusunun temel nedenlerinin farklı yönleriyle ele alınması gerekmektedir.

Uyruk fark etmeksizin çocuk işçiliğiyle mücadeledeki en etkili yöntemlerden biri ailelerin mevcut yoksulluğunun ortadan kaldırılmasıdır. Çalışan çocukların büyük çoğunluğu hane ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla çalışmaktadır. Çocuğun kazandığı geliri ikame edecek bir destek mekanizmasının olmaması durumunda, çocuk işçiliğini azaltmak veya sonlandırmak güçleşmektedir. Bu nedenle, yoksul ve maddi durumu kötü olan Suriyeli sığınmacı ailelere uzman kişiler tarafından yapılacak tespitler sonucunda çalışan çocuğun gelirine alternatif oluşturacak bir desteğin devletin ilgili kurumları tarafından şartlı ve süreli olarak sağlanması gerekmektedir. Bu destek yöntemi ailelerin istismarına açık bir hal almaması ve aileleri sosyal yardımlara bağımlı kılmaması adına çok iyi planlanıp ve takibinin düzenli periyotlarla yapılması gerekmektedir. Takip eksikliği durumunda, bu destekleri elde etmek amacıyla bazı aileler çocuklarını yine çalıştırma yöntemine başvurabilir. Böyle bir sonucun önüne geçmek için yetkili kurumlar tarafından ailede 18 yaşından büyük bireylerin iş arama, İŞKUR'a kayıt vb. iş bulma kanallarına başvurması gibi kriterleri koyabilir. Hanede çocuğun yerine çalışıp gelir elde edebilecek yetişkin bireylerin iş bulması durumunda desteklerin azaltılması gerekmektedir. Sistemin istismar edilmesi durumunda çocuğun üstün yararı göz önünde bulundurularak çocuğun ekonomik sömürsünün önüne geçmek için resmî işlemler uygulanmalı, aileler bu prosedür hakkında bilgilendirilmelidir.

Suriyeli sığınmacı çocukların okullaşma oranlarını arttırmak ve okul devamsızlıklarını düşürmek amacıyla uygulanan "Suriyeli ve Diğer Mülteciler için Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı" ödeme miktarlarının artırılması gerekmektedir. Ayrıca, Hızlandırılmış Eğitim, Türkçe Dil Kursları ve Okula Kayıt İçin Destek Programlarının Türkiye'deki tüm illere yaygınlaştırılması ve kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

Okula düzenli bir şekilde devam edemeyen öğrencilerin okul tarafından takibinin sıkı bir şekilde yapılması ve sorunun tespit edilmesi sonucunda okul- ilçe sosyal hizmet merkezleri iş birliği çerçevesinde ivedi aksiyonların alınması gerekmektedir. İhmale yönelik durumlarda sosyal hizmet alanında alınacak tedbirlerin daha sistemli ve çözüm sağlayıcı nitelikte olması gerekmektedir. Bir başka öneri her okulda, öğrencilerin sosyoekonomik durumları başta olmak üzere okula gitmesine

engel oluşturacak bazı nedenleri tespit edebilmesi ve takibini sürdürebilmesi adına nüfusun ihtiyacına cevap verebilecek yeterli sayıda sosyal hizmet uzmanının istihdam edilmesi bu süreci kolaylaştıracaktır. Ayrıca rehber öğretmen kapasitesi nicelik ve nitelik açısından artırılarak, etkili rehberlik mekanizmaları oluşturularak çocukların sadece devamsızlık durumu değil okul başarı durumu, sınıf uyumu, etkinlik katılımı vb. tüm eğitim süreçleri de takip edilmeli ve çocukların okula uyumu konusunda çalışmaların artırılması gerekmektedir. Okullarda özellikle ayrımcılığın ve dışlanmanın önüne geçmek amacıyla sosyal içirme sürecini hızlandırmak üzere Türk ve Suriye uyruklu öğrenciler arasında ortak etkinlik ve ortak spor faaliyetlerin sürekli ve kesintisiz bir şekilde uygulanması süreci kolaylaştıracaktır. Böylelikle bu tür nedenlerden dolayı okulunu bırakıp çalışmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacı çocukları eğitime entegre etmek kolaylaşacaktır.

Devlet, göçmen takip sistemlerini güçlendirmelidir. Ayrıca bu sistem, GİGM-MEB ve ASPİM iş birliğine açılmalıdır. Farklı bir ifadeyle bu kurumlar arasında senkronizasyon hızı yüksek ortak bir data sistemi kurulmalıdır. Bu sistemden uyruğu veya statüsü fark etmeksizin çocuğun tüm süreçleri takip edilmelidir. Başta okula gitmeme, devamsızlık gün sayısının istikrarlı bir şekilde devam etmesi veya eğitimciler tarafından tespit edilecek olumsuz bir durumun sisteme işlenmesi gibi özel durumlarda müdahaleyi kolaylaştıracak bir sistem kurulmalıdır. Böyle bir sistemle birlikte çocuk koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve işlevsel hale getirilmesi de gerekmektedir.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğiyle mücadelede, önceleri çocuk işçi olup bu süreçten kurtulan, eğitimine tekrar kazandırılan ve iyi bir seviyede olan kişileri rol model olarak belirleyip farklı kanallarla çocuklarla buluşturmak önemlidir.

Günümüzde salgından kaynaklı online derslere katılım sağlamayan veya katılımı düzensiz olan Suriyeli sığınmacı çocukların acilen tespit edilmesi ve buna yönelik aksiyonların ilgili kurumlar tarafından alınması gerekmektedir. Birçok Suriyeli sığınmacı çocuk online derslere ekipman eksiliği, internetin olmayışı gibi temel nedenler yüzünden katılamamakta ve bunun sonucunda evde oturmak yerine emek piyasasına farklı şekillerde dahil olmaktadır. Bu nedenle ilgili devlet kurumlarının Sivil Toplum Kuruluşları başta olmak üzere farklı kurum ve kuruluşlarla iş birliği kapsamında bu çocukları tespit edip acilen çözümler üretmesi gerekmektedir. MEB

tarafından oluşturulan EBA destek merkezlerinin sayı ve kapasite anlamında artırılması gerekmektedir.

Türkiye’de Suriyeli sığınmacı çocuk işçilere yönelik önemli faaliyet ve desteklerde bulunan STK’lar mevcuttur. Bu STK’larla amaca uygun ortak projelerin artırılması ve iş birliklerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, Sığınmacı çocuk işçiliğiyle olan mücadelede yerel yönetimlerin – özellikle mahalle dinamiklerini iyi bilen muhtarların- bu konu hakkında farkındalıklarının artırılması ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

İşverenlerin tabi oldukları meslek kuruluşları aracılığıyla yasal zeminde bilgilendirilmesi ve çocuk işçiliğinin sosyoekonomik etkileri üzerine eğitimler düzenlemesi gerekmektedir. İşverenlere yönelik alınacak en önemli tedbirlerin başında devletin çalışma bakanlığı tarafından sıkı denetimlerin yapılması gelmektedir. Bu denetimlerin AÇSHB tarafından oluşturulacak özel sivil denetmen ekipleriyle istikrarlı bir şekilde devam etmesi gerekmektedir. Çocuk işçi istihdam eden işverenlere yönelik caydırıcı cezalar kesilmeli ve çocuk işçi çalıştırmanın tekrür etmesi durumunda bu cezaların oranları katlanarak arttırılmalıdır.

Çocuk işçiliğiyle mücadele eden STK’lar, resmî kurumlar, yerel yönetimler ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlar tarafından çocuk işçiliğine dikkat çekmek üzere kamu spotlarının artırılması yönünde adımlar atılmalıdır. Ayrıca çocuk işçi çalıştıran iş yerlerine yönelik ihbar hattı ve şikâyet mekanizmalarının güçlendirilmesi, kullanımının bildirim noktasında halk arasında kolaylaştırılması ve alınacak aksiyonların ve atılan adımların şikâyet eden kişinin takibine açık olmalıdır.

Suriyeli sığınmacı çocuk işçiliğiyle olan mücadelede sendikalara da önemli görevler düşmektedir. Sendikalar, üyelik durumu fark etmeksizin tüm işçi sınıfının çıkarlarını korumak ve geliştirmekle görevli işçi örgütleridir. İşverenler çocuk işçi istihdam ederek emek sömürsünü derinleştirmekte ve işçi sınıfına zarar vermektedir. Sendikalar bunun bilinciyle hareket etmeli, çocuk istihdam eden işverenlere yönelik eylemlerini ve faaliyetlerini her anlamda güçlendirmelidir. Sendikalar dışında meslek odaları ve kooperatiflerinde bu bilinçle hareket etmesi ve çocuk işçiliğiyle mücadeleyi kendilerine misyon edinmesi gerekmektedir.

Günümüz dünyasında basın ve sosyal medyanın gücü kullanılarak çocuk işçi istihdam eden firmaların ifşa edilmesi ve bu firmalara yönelik boykotların arttırılması gerekmektedir. Ayrıca bazı firmalar doğrudan çocuk işçi istihdam etmese de

kendilerine üretim yapan veya ham madde tedarikinde bulunan iş yerleriyle çocuk işçilerin istihdam edilmemesi yönünde anlaşmalar yapmalıdır.

Çocuk işçiliğiyle mücadelede destek veren ulusal ve uluslararası kuruluşlar küresel anlamda “Çocuk Emeginin Kullanılmadığı Temiz Üretim” başlıklı üretim modellerini desteklemeli ve bunu sıkça gündemde tutmaları gerekmektedir.

Türkiye, çocuk işçi çalıştırmayı yasaklayan uluslararası sözleşmelere imza atmış aynı şekilde kendi yasalarıyla çocuk üzerinden emek sömürsünü temel çocuk haklarından yola çıkarak yasaklayan bir ülkedir. Buna karşın dünyada düşüş eğilimi gösteren çocuk işçiliğinin Türkiye’de varlığını güçlü bir şekilde koruması çocuk işçiliğiyle mücadele eden tüm yapıların sorgulaması gereken bir konudur. Türkiye’de çocuk işçiliği sorununun varlığı, yeterli yasal düzenlemelerin yapılmamasından değil tam aksine var olan yasaların etkili bir şekilde uygulanmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle devletin çocuk işçiliğine yönelik denetim mekanizmalarını gözden geçirerek revize etmesi gerekmektedir

KAYNAKÇA

Kitaplar:

De Herdt, R. (1996), Child Labour in Belgium, 1800-1914, Child Labour in Historical Perspective, 1800-1895: Case Studies from Europe, Japan and Colombia (Cunnungham H., Viazzo P.P., ed.) UNICEF International Child Development Centre, Instituto Degli Innocenti.

Erder, Sema (1986). Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler. İstanbul: Teknografik Matbaacılık.

Kaygalak, Sevilay (2009). Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme. Ankara: Dipnot Yayınları.

Kutney, Gerald (2013). Sulfur: History, Technology, Applications & Industry. Toronto: ChemTec Publishing.

İçduygu, Ahmet ve Turgay Ünlan (1998). Türkiye'de İç Göç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.

Perruchoud, Richard ve Jillyanne Redpath – Cross (2019). Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü. İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar:

Aksoy, Ercüment, Gürsel Çetin, Mehmet Akif İnanıcı, Oğuz Polat, Şevki Sözen ve Fatih Yavuz (1999). "Çocuk İstismarı ve İhlali." Ankara: Türk Tabipler Birliği.

Alliance 8.7. (2020). Joining forces globally to end forced labour, modern slavery, human trafficking and child labour. Alliance 8.7.

Aydoğan, Enver (2005). "Esnek Üretim Sistemlerinin İşletme ve Verimliliğine Etkisi: Bir Alan Araştırması." Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. (7), 73-95.

Bahadır, Hande ve Reyhan Uçku (2016). "İzmir'in Bir Mahallesinde Yaşayan 6-17 Yaş Arasındaki Suriyeli Çocukların Çalışma Durumları ve Çalışma Durumlarını Etkileyen Etmenler". Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi(30/33), 117-134.

Braam, Dorien. (2019). "Child Labour in the Context of Migration". Cenevre: International Organization for Migration (IOM). ABD: International Organization for Migration.

Castles, Stephen ve Miller, Mark J. (2009). "The Age of Migration: International Population Movements in the Modern". Journal of Contemporary European Research, C. (5), 326-327.

Centel, T. (2002). "182 Sayılı ILO Sözleşmesi'nin Türk Çalışma Yaşamına Etkisi". TUHİS Dergisi, 17(3), 10-17.

Ceylan, Gökçe (2019). "Suriyeli Sığınmacı Çocukları Psikososyal Sorunları ve Buna Yönelik Sosyal Hizmet Önerileri". Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Chahda, Najla, Feghali, Isabelle Saade ve Varady, Christopher J. (2014). An Insight into Child Labor among Iraqi Refugees in Lebanon. Beirut: Caritas Lebanon Migrant Center.

Çiğerci Ulukan, Nihan. (2015). Kapitalizm Denzinde Boğulanlar: Göçmenler ve Göç Politikaları. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni DİSK- AR (4), s. 30-39.

Çiğerci Ulukan, Nihan. (2008). Göçmenler ve İşgücü Piyasası: Bursa'da Bulgaristan Göçmenleri Örneği. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çalık, Tacettin. (2015). "Sığınma Hakkının Korunması". Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi cilt 23 sayı 1, s. 117-146.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB] (2017). Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı- Çalışma Genel Müdürlüğü. Genel Yayın No: 63.

Çöpoğlu, Mustafa (1998). Çocuk İşçiliği. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demir, Fevzi. (2012). "Çalışma Hayatında Çocukların Korunması" (Cilt 12). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt (12), s.547-577.

Demir, Sezen (2012). Türkiye'de ve Dünya'da Çocuk İşgücü. Yüksek Lisans Tezi. T.C Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güçlü, Sevinç (2016). "Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocukluk Hakları." Sosyoloji Dergisi, 1-22.

Gül, Songül Sallan; Emine Türkmen ve Özlem Kahya Nizam (2019). "Türkiye'de Emegin En Savunmasız Hali: Şanlıurfa'da Suriyeli Mülteci Çocuk İşçi Olmak." Çalışma Ve Toplum Dergisi, 2(61), 917-940.

Harunoğulları, Muazzez (2016). "Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği." Göç Dergisi, 3(1), 29-63.

Harunoğulları, Muazzez (2016). “Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler Ve Sorunları: Kilis örneği.” Göç Dergisi, Cilt 3(Sayı 1), 29-63.

Hirschman, Charles ve Elizabeth Mogford (2009). “Immigration and the American industrial revolution from 1880 to 1920.” Social Science Research, 38(4), s. 897-920.

Hoen, Ellen (1999). “Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 29-31 March 1999”. Geneva: World Health Organization.

ILO Türkiye. (2021). ILO’nun Türkiye’de Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı. Ankara: ILO Türkiye.

International Labour Organization (ILO). (2006). Child labour in tobacco and cotton growing in Kazakhstan. Almaty: International Labour Organization.

International Labour Organization (2017). Global Estimates of Child Labour Results and Trends, 2012-2016. Geneva: Alliance 8.9.

International Labour Organization ve Global Migration Data Analysis Centre (2018). Global Migration Indicators. Berlin: International Organization for Migration.

Kapar, Recep (2019). “Çocuk Emeğinin En Kötü Biçimleri ve Türkiye.” Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, Cilt (63), 2461-2502.

Kılıç, Zeynep (2018). “Çocuklar İnsandır.” KA Dergi- Çocuk Algısı, Cilt (9), 20.

Kireçdağ, Nihat (2017). “Antakya’da Bir Alan Araştırmasına Dayalı Gözlemler: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler.” Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, (Ekim 2016-Mart 2017), 29-35.

Lordoğlu, Kuvvet ve Mustafa Aslan (2018). “Görünmeyen Göçmen Çocukların İşçiliği: Türkiye’deki Suriye’li Çocuklar.” Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, Cilt (57), 715-732.

Lortoğlu, Sevgi Ceren (2019). “Tekstil Sektöründe Suriyeli Çocuk Emeği: İstanbul Örneği.” İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Meerkerk, Elisa Van ve Ariadne Schmidt (2008). “Between Wage Labor and Vocation: Child Labor in Dutch Urban Industry, 1600–1800.” Journal of Social History, 41(3), 718-736.

Mülteci Hakları Merkezi. (2018). “Kendi Sözleriyle Türkiye’deki Refakatsiz Çocuk Sığınmacılar.” İstanbul: Mülteci Hakları Merkezi

Resmî Gazete (05/09/1965). Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 10898

Resmî Gazete (06.04.2004). Çocuk Ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 25425.

Resmî Gazete (4/4/2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 28615.
Resmî Gazete (5/09/1961). Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 10898.

Resmî Gazete (9/11/1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 17863.

Save the Children International. (2021). “İstanbul'da Kentsel Çocuk İşçiliği Üzerine Cinsiyete Duyarlı Araştırma.” İstanbul: Save the Children International.

Seyhan Belediyesi. (2015). Seyhan'daki Sığınmacılar Durum Tespiti ve Acil Çözüm Önerileri' raporu. Adana: Seyhan Belediyesi.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği. (2020). “COVID-19 Salgınının Türkiye’de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi.” Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği.

Soyalp, Iraz Öykü (2016). “Suriye’den gelen göç ve çocukların mevcut durumu.” İstanbul: Hayata Destek Derneği.

Steinmet, Christopher (2020). “Small arms in small hands – German arms exports violate children’s rights.” Almanya: Terre des Hommes International Federation.

Şahankaya Adar, Aslı (2018). “Türkiye’de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü Mü?” Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, Cilt (56), s.18-36.

Şahin, Levent (2012). “Geçmişten Günümüze Çocuk İşçiliği.” Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt (7/2), 104-105.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2019). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2019 yılı Faaliyetleri. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (2020). Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Eğitim Çağı Nüfus Dağılımı. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı.

Topçuoğlu, R. Atasü (2015). “Göç ve Sermaye İlişkisi ve Türkiye’de Göçmen Çocuk Emeği.” Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni- DİSK-AR (4), s. 116-125.

Türkkol, Fatma (2016). “Lobicilik ve İsviçre'nin Sözleşmeli Çocukları: Verdingkinder.” Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 3 (2), 23-40.

Türkmen, Emine (2018). “Türkiye’de Mülteci Çocuk Emeği: Şanlıurfa’da Çalışan Suriyeli Mülteci Çocuklar.” Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği [UMHD] ve İnsani Yardım Vakfı [İHH]. (2020). Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Hakları. İstanbul: Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

UMHD ve İnsani Yardım Vakfı (IHH) UNHCR Representation in Cyprus. (2016). Mülteci ve Göçmen? Sözcük seçimleri önemlidir. Nicosia: UNHCR Representation in Cyprus.

UNICEF Türkiye. (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Ankara: UNICEF Türkiye.

UNICEF Türkiye. (2020). Türkiye – UNICEF Ülke İş Birliği Programı 2016-2020-2019 Yıllık Raporu. Ankara: UNICEF Türkiye.

UNICEF Türkiye. (2021). Suriyeli ve Diğer Mülteciler için Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı. Ankara: UNICEF Türkiye Milli Komitesi.

UNICEF Türkiye. (2021). Yaygın Eğitim Programı. Ankara: UNICEF Türkiye Milli Komitesi.

Uzun, Elif (2016). “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nin Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri.” Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt (2/2), s.60-85.

Yalçın, Sezen (2016). “Hatay ve Urfa'da yaşayan Suriyeli çocukların eğitim ve çalışma durumları.” İstanbul: Hayata Destek Derneği.

Yiğitbaş, Çağla; Mahmut Koçak ve Çağla Yaman (2021). “COVID-19 Pandemisinin Çalışan Çocuklara Olası Etkisi”. Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi, 1(1), 83-92.

Elektronik Kaynaklar:

Antakya Gazetesi. (06.05.2020). 29 Nisan 2011'di! Sadece 252 kişilerdi! <https://www.antakyagazetesi.com/29-nisan-2011di-sadece-252-kisilerdi/> Erişim tarihi: 03.05.2021

Ay, Z. Berrin. (2020). Yaşanan Sağlık Krizi ve Türkiye'de Çocuk İşçiliği. https://www.academia.edu/44484307/YA%C5%9EANAN_SA%C4%9ELIK_KR%C4%B0Z%C4%B0_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_%C3%87OCUK_%C4%B0%C5%9E%C3%87%C4%B0L%C4%B0%C4%9E%C4%B0 / Erişim Tarihi:11.07.2021

BBC News. (2009). Australia 'sorry' for child abuse. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8361389.stm> / Erişim tarihi:01.15.2020

Caro, Luis Pinedo (2020). Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf Erişim tarihi: 17.05.2021

Davies, Caroline (27.02.2017). Britain's child migrant programme: why 130,000 children were shipped abroad. Erişim: The Guardian <https://www.theguardian.com/society/2017/feb/27/britains-child-migrant-programme-why-130000-children-were-shipped-abroad/> Erişim tarihi: 15.01.2020

Dennis, David B. (2004). The Industrial Revolution and Its Impact on European Society. <https://webpages.cs.luc.edu/~dennis/106/106-Bkgr/20-Industrial-Rev.pdf> Erişim tarihi: 30.12.2020

Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği. (2021). Pandemide Mülteci Çocuk Emegi Sömürüsü. İzmir: Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği. https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2021-06/pandemide_multeci_cocuk_emegi_somurusu.pdf /Erişim Tarihi: 11.07.2021

Dışişleri Bakanlığı. (2021). Suriye'nin Siyasi Görünümü / T.C. Dışişleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa/> Erişim tarihi: 25.04.2021

Fıstık, Fırat (22.05.2019). Suriyelilerin kaldığı çadır kentler kapatılıyor, gelecekleri belirsiz – Erişim: Medyascope Gazetesi. <https://medyascope.tv/2019/05/22/suriyelilerin-kaldigi-cadir-kentler-kapatiliyor-gelecekleri-belirsiz/> Erişim tarihi: 23.03.2021

Government of Canada. (2020). Library and Archives Canada- Home Children, 1869-1932: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/immigration/immigration-records/home-children-1869-1930/Pages/home-children.aspx> / Erişim tarihi: 15.01.2020

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (06.05.2021). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638/> Erişim tarihi: 23.05.2021

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). Türkiye'de Geçici Koruma. <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> Erişim tarihi: 22.05.2021

Halldorsson, Hedinn (2017). “Syrian refugee children in Lebanon at risk of child labour, missing out on education”. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). <https://www.unicef.org/stories/syrian-refugee-children-lebanon-at-risk-of-child-labour/> Erişim tarihi: 03.04.2021

Hayata Destek Derneği. (2021). <https://www.hayatadestek.org/cocuk-koruma/> Erişim Tarihi:11.07.2021

Hosken, Andrew (04.12.2015). Syrian child refugees 'being exploited in Jordan. Erişim: BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34714021#:~:text=It%20claims%20exploitation%20of%20child,age%20in%20Jordan%20is%2016> / Erişim tarihi: 30.03.2020

http://www.justinecassell.com/CC_Winter10/pdfs/zelizer_from.pdf Erişim tarihi: 22.05.2021

https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm / Erişim tarihi: 13.06.2021

https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_747793/lang--tr/index.htm / Erişim Tarihi: 11.07.2021

<https://www.ilo.org/ankara/projects/lang--tr/index.htm> / Erişim tarihi: 15.05.2021

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp> / Erişim tarihi: 27.02.2020

<https://www.unhcr.org/publications/legal/3ae6bd5a0/self-study-module-1-introduction-international-protection-protecting-persons.html> / Erişim tarihi: 24.03.2021

(ILO), Moving Towards a Child Labour Free Jordan. (2016). https://www.google.com/search?q=%C4%B1lo&rlz=1C1GCEU_trTR939TR939&oq=%C4%B1lo&aqs=chrome.0.69i59j0i433j0l3j0i10j69i60j69i61.1789j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8 / Erişim tarihi:03.04.2021.

(ILO), Tackling child labour among Syrian refugees and their host communities in Jordan and Lebanon. (2020). https://www.ilo.org/beirut/projects/WCMS_384766/lang--en/index.htm / Erişim tarihi:03.11.2020.

ILO Regional Office for Arab States and UNICEF Syria (March 2012). National Study on Worst Forms of Child Labour in Syria. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_204043.pdf / Erişim tarihi: 20.02.2020

ILO Türkiye Ofisi. (2015). Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi. https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_412372/lang--tr/index.htm / Erişim tarihi: 12.05.2021

ILO Türkiye Ofisi. (2018). Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeliler. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_738684.pdf Erişim Tarihi: 19.05.2021

ILO Türkiye Ofisi. (2021). Programlar ve Projeler.

ILO Türkiye. (18.06.2015). 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi.

International Labour Organization (ILO). (2020). Projects. <https://www.ilo.org/beirut/projects/lang--en/index.htm> / Erişim tarihi: 03.03.2020

International Labour Organization (ILO). (2020). The ILO in Lebanon. https://www.ilo.org/beirut/countries/lebanon/WCMS_526989/lang--en/index.htm/ Erişim tarihi: 03.02.2020

International Labour Organization. (1996-2021). International Labour Organization. Causes. https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/child-labour/WCMS_248984/lang--en/index.htm#:~:text=Children%20work%20because%20their%20survival,and%20social%20attitudes%20and%20traditions/ Erişim tarihi: 07.01.2021

International Labour Organization. (1999). 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm/ Erişim tarihi: 30.12.2020

International Organization for Migration ve Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC) (2019). Global Migration Indicators 2018. https://publications.iom.int/system/files/pdf/global_migration_indicators_2018.pdf / Erişim tarihi: 25.02.2020

İnsani Gelişme Vakfı ve IPSOS. (2017). Mülteci Hayatlar Monitörü. İstanbul: Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü. <https://www.ipsos.com/tr-tr/multeci-hayatlar-monitoru-yayinda/> Erişim tarihi: 06.05.2021

Kızılaykart Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü. (2017). Kızılay Kart. <https://kizilaykart.org/TR/faq0.html/> Erişim tarihi: 15.05.2021

Kutlu, Murat (2017). Modernizmin öteki yüzü: İşçi çocuklar. Gerçek Hayat Dergisi. <http://www.gercek hayat.com.tr/yazarlar/modernizmin-oteki-yuzu-isci-cocuklar/> Erişim tarihi: 09.01.2021

Küçük, Serkan (29.01.2019). Çocuk işçiliğinde ahvalimiz: Baca fırçasından hallice.... Erişim: Duvar Gazetesi <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2019/01/29/cocuk-isciliginde-ahvalimiz-baca-fircasindan-hallice/> Erişim tarihi: 30.12.2020

League of Arab States [LAS]; International Labour Organization; Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO]; Arab Labour Organization and Arab Council for Childhood and Development [ACCD]. (2019). Child Labour in the Arab Region a Quantitative and Qualitative Analysis. Egypt: General Secretariat Social Affairs Sector. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_675262.pdf/ Erişim tarihi: 25.02.2020

Library of Congress. (2020). The Industrial Revolution in the United States: <https://www.loc.gov/classroom-materials/industrial-revolution-in-the-united-states/> Erişim tarihi: 13.01.2020

Ospina, O. Esteban ve Max Roser (2016). Child Labor. <https://ourworldindata.org/child-labor>: <https://ourworldindata.org/child-labor/> Erişim tarihi: 18.05.2021

Save the Children. (2021). <https://iraq.savethechildren.net/> Erişim tarihi: 08.04.2021

Save the Children. (2021). <https://www.savethechildren.ca/what-we-do/global-programs/protection/child-labour/> Erişim Tarihi: 11.07.2021

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (2017). Türkiye'de İltica Süreci. [http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-Iltica-Sureci.pdf/](http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-Iltica-Sureci.pdf) Erişim tarihi: 05.05.2021

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (2021). <http://sgdd.org.tr/category/devam-eden-projeler/> Erişim Tarihi: 11.07.2021

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021). Düzensiz Göç Hakkında. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda/> Erişim tarihi: 22.2.2021

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021). Yabancılar. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma> Erişim tarihi: 28.6.2021

Terre des Hommes International Federation (2016). Child Labour Among Refugees of the Syrian Conflict. Osnabrueck: Terre des Hommes International Federation. [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/TDH-Child_Labour_Report-2016-ENGLISH_FINAL_0.pdf/](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/TDH-Child_Labour_Report-2016-ENGLISH_FINAL_0.pdf) Erişim tarihi: 01.02.2020

The International Trade Union Confederation. (2008). [https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/guide_CL_EN_Final.pdf/](https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/guide_CL_EN_Final.pdf) Erişim tarihi: 29.12.2020.

The Office of the High Commissioner for Human Rights (1989). Convention on the Rights of the Child. [https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf/](https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf) Erişim tarihi: 26.12.2020

The UN Refugee Agency (UNHCR). (2013). The Future of Syria: Refugee Children in Crisis. The UN Refugee Agency (UNHCR). [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Future-of-Syria-UNHCR-v13.pdf/](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Future-of-Syria-UNHCR-v13.pdf) Erişim tarihi: 03.02.2020

The UN Refugee Agency (UNHCR). (2016). 5 Challenges To Accessing Education For Syrian Refugee Children. <https://www.unhcr.org/innovation/5-challenges-to-accessing-education-for-syrian-refugee-children/> Erişim tarihi: 07.02.2020

The World Bank. (2020). Turkey Economic Monitor Adjusting The Sails. Washington: World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34318/Turkey-Economic-Monitor-Adjusting-the-Sails.pdf?sequence=6&isAllowed=y/> Erişim tarihi: 08.05.2021

Theirworld. (2019). Explainer Child Labour. <https://theirworld.org/explainers/child-labour/> Erişim tarihi: 18.01.2020

Türk Kızılayı. (2021). <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri> Erişim Tarihi: 11.07.2021

Türk Psikiyatri Derneği. (20.06.2019). Ayrımcılık Sağlığı Tehdit Eder. <https://psikiyatri.org.tr/basin/571/ayrimcilik-sagligi-tehdit-eder> Erişim Tarihi: 21.06.2021

U.S. Bureau of Labor Statistics. (2017). Monthly Labor Review. History of child labor in the United States—part 1: little children working, s. 1. <https://www.bls.gov/opub/mlr/2017/article/pdf/history-of-child-labor-in-the-united-states-part-1.pdf> Erişim tarihi: 15.01.2020

UK Parliament. (2021). Early factory legislation. <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/livinglearning/19thcentury/overview/earlyfactorylegislation/> Erişim tarihi: 05.01.2021

Ulanowicz, Anastasia (2005). Philippe Ariès. Representing Childhood. <http://www.representingchildhood.pitt.edu/pdf/aries.pdf> Erişim tarihi: 24.12.2020

Umut, Erdem (12.03.2018). Savcıdan uyuşturucu uyarısı: Büyük bir tehlike bizi bekliyor. Erişim: Hürriyet Gazetesi. <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/savcidan-uyusturucu-uyarisi-buyuk-bir-tehlike-bizi-bekliyor-40769396> Erişim tarihi: 10.05.2021

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2017). Child Labour within the Syrian Refugee Response: A Regional Strategic Framework for Action. UNHCR, UNICEF and ILO <https://www.refworld.org/docid/5a74728d4.html> Erişim tarihi: 21.01.2020

UNHCR Turkey. (2020). Suriye Acil Durumu. <https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu/> Erişim tarihi: 14.02.2021

UNHCR, (2020). Operational Portal Refugee Situations. Syria Regional Refugee Response. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/> Erişim tarihi: 01.03.2021

UNHCR. (2005). An Introduction to International Protection. Cenevre: United Nations High Commissioner for Refugees .

UNHCR. (2019). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. <https://www.unhcr.org/tr/siginmacilar/> Erişim tarihi: 17.01.2020

UNHCR. (2020). Global Trends Forced Displacement In 2019. Copenhagen, Denmark: UNHCR- The UN Refugee Agency. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5ee200e37/unhcr-global-trends-2019.html> Erişim tarihi: 20.12.2020

UNHCR. (2021). Situation Syria Regional Refugee Response. UNHCR Operational Data Portal. https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.205524307.1180379970.1576564410-1148500161.1576564410/ Erişim tarihi: 09.03.2021

UNICEF Türkiye. (2021). Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar. <https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar/> Erişim tarihi: 09.04.2021

UNICEF. (2020). Syrian refugee children in Lebanon at risk of child labour, missing out on education. <https://www.unicef.org/stories/syrian-refugee-children-lebanon-at-risk-of-child-labour/> Erişim tarihi: 16.05.2021

UNICEF. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights/> Erişim tarihi:12.26.2020.

United Nations Population Division. (2020). International migrant stock 2019. United Nations Department of Economic and Social Affairs.

UNICEF Türkiye. (2021). Kardeşliğin Kopmaz Bağları. <https://www.unicef.org/turkey/hikayeler/karde%C5%9Fli%C4%9Fin-kopmaz-ba%C4%9Flar%C4%B1/> Erişim tarihi: 20.05.2021

UNICEF Türkiye. (2020). İnsan ticareti mağdurlarının üçte biri çocuklar. <https://www.unicefturk.org/yazi/insan-ticareti-magdurlarinin-uecte-biri-cocuklar> Erişim tarihi: 20.03.2021

UNICEF Türkiye. (2021). Okula Kayıt İçin Destek Programı (OKP). <https://www.unicef.org/turkey/media/11646/file/> Erişim tarihi: 16.05.2021

UNICEF Türkiye. (2021). Sosyal Politika. Çocuk işçiliği. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-i%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi/> Erişim tarihi: 03.02.2021

United Nations Iraq. (2020). ILO and RDPP launch a partnership to combat worst forms of child labour in Iraq. Iraq: International Labour Organization. <https://reliefweb.int/report/iraq/ilo-and-rdpp-launch-partnership-combat-worst-forms-child-labour-iraq/> Erişim tarihi:04.03.2021

United Nations Treaty Collection. (1946). Chapter V. Refugees And Stateless Persons. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1948/08/19480820%2007-01%20AM/Ch_V_1p.pdf/ Erişim tarihi: 24.05.2021

Verma, Anjana (2018). Child labour: The effect on child. International Journal of Advanced Educational Research, 3(1), 83-86. <http://www.educationjournal.org/archives/2018/vol3/issue1/3-1-18/> Erişim tarihi: 11.02.2020

Verso, Tom (2008). Sicilya'da Çocuk Köleliği 1910. <http://bloggers.iitaly.org/bloggers/1066/child-slavery-sicily-1910/> Erişim tarihi: 10.01.2021

Voanews. (2019). Venezuelan Child Migrants, Women Fall Prey to Human Traffickers in Peru. <https://www.voanews.com/americas/venezuelan-child-migrants-women-fall-prey-human-traffickers-peru/> Erişim tarihi: 17.01.2020

Yuva Derneği. (2021). <https://www.yuva.org.tr/faaliyet-raporlari/> Erişim Tarihi: 11.07.2021

Zelizer, Viviana A. (1994). Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children. Princeton- New Jersey: Princeton University Press.



EKLER

Ek 1: Aydınlatılmış Onam Formu

AYDINLATILMIŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sayın Gönüllü,

Sizi Nihat KİREÇDAĞ tarafından yürütülen “Türkiye’de Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiliği: İstanbul’da Bir Alan Araştırması” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’nin göç tarihinde önemli bir yer işgal edecek olan Suriyeli sığınmacı çocukların, Türkiye’ye göç etme nedenleri, sığınmacı çocuk işçilerin emek piyasasına etkileri aynı zamanda emek piyasasının çocuklar üzerindeki etkilerinin yanı sıra istihdam edilmelerinden kaynaklı karşı karşıya kaldıkları risk ve sorunları analiz etmek ve çözüm önerileri geliştirmektir. Bu amaçla yapılacak olan *yarı yapılandırılmış soru formunda* size konuyla ilgili 33 soru yöneltilecektir. Görüşme tahminen 60 dakika sürecektir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, içtenlikle size en uygun gelen düşünceler çerçevesinde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda neden belirtmeksizin çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın

muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:

.....

İmzası:

Araştırmacının:

Adı-Soyadı: Nihat KİREÇDAĞ

İmzası:

Ek 2: Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurul İzni



T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu



Sayı : E-10017888-100-50784
Konu : Nihat KİREÇDAĞ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 13.04.2021 tarihli, 46362 sayılı ve "Etik Kurul Onay Başvurusu" konulu yazı

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 22/04/2021 tarih ve 2021/06 nolu toplantısında alınan 10 sıra sayılı kararı aşağıda sunulmuştur.

Bilgilerinize arz/rica ederim.

Karar No 10: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 13.04.2021 tarih ve 46362 sayılı yazısı görüşüldü. Çalışma Ekonomisi yüksek lisans programı öğrencisi Nihat KİREÇDAĞ'ın, Doç. Dr. Betül URHAN ÇELİK'in danışmanlığında yürüttüğü "Türkiye'de Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiliği: İstanbul'da Bir Alan Araştırması-Nisan 2021" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında yapacağı çalışmanın uygulanmasında, bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından bir sakınca olmadığına oy birliği ile karar verildi.

Prof.Dr. İbrahim ŞİRİN
Kurul Başkanı

Mevcut Elektronik İmzalar

Prof.Dr. İBRAHİM ŞİRİN (Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu - Kurul Başkanı) 26.04.2021 12:19

Belge Doğrulama Kodu: *BENDA1C0R* Belge Doğrulama Adresi: https://ebys.kocaeli.edu.tr/en/ViewDoc/Validate_Doc.aspx

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Kocaeli Üniversitesi Uzuntape Yerleşkesi Bilgi için: Pelin UNALDI DOLGUN

41380, Kocaeli

Tel: +90 (262) 303 10 01 Faks: +90 (262) 303 10 33

E-Posta: rekiletisim@kocaeli.edu.tr Elektronik Ağ: <http://www.kocaeli.edu.tr>

Kep Adresi: kocaeliunivresesi@hs01.ksp.tr

Raporitr

Telefon No: 303 10 49

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 3: Alan Araştırması Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

Görüşmeci No:

**KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

“Türkiye’de Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiliği: İstanbul’da Bir Alan Araştırması-
Nisan 2021”

Aşağıda yer alan sorulara vereceğiniz cevaplar topluca değerlendirilecektir. Bu nedenle sorulara içtenlikle cevap vererek tamamen bilimsel amaçlı olan bu araştırmaya yardımcı olacağınızı umuyoruz. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Görüşme Tarihi ve Süresi: __/__/2021 | __ dk.

1. Cinsiyet: E / K Doğum Tarihiniz:
2. Savaştan önce Suriye’de hangi kente yaşıyordunuz? Türkiye’ye ne zaman ve kiminle geldiniz?
3. Aynı Hanede kaç aile yaşıyorsunuz? Aileniz Kaç Kişiden oluşmaktadır? Evde sizden başka yaşayan var mı? Sizin dışınızda 18 yaşın altında çalışan kardeş(-ler)-iniz var mı?
4. Bakımınızdan sorumlu kişilerin eğitim durumu nedir?
5. Suriye’deki Eğitim durumunuz nedir?
6. Türkiye’deki Eğitim Durumunuz Nedir?
7. Okulunuza devam etmeme neden veya nedenleriniz nelerdir?

- Okula gidemiyorum; çünkü:

8. Türkiye’de, bakımınızdan sorumlu kişiler herhangi gelir getirici bir işte çalışıyor mu?

9. Suriye’de herhangi bir işte çalıştınız mı? Evet çalışmaya kaç yaşında ve hangi sektörde başladınız?

10. Şu anda yaptığınız işinizi nasıl buldunuz? Bu işi bulmada kimseden destek aldınız mı?

11. Ne kadar süredir bu işi yapıyorsunuz?

12. Çalışmaya nasıl karar verdiniz?

a. Çalışıyor olmanıza ailenizin tutumu nasıldır ?

i. Anne

ii. Baba

iii. kardeşlerin

13. Keşke Çalışmıyor olsaydım dediğiniz oluyor mu? Ne zamanlar?

14. Şu anda yaptığınız işi ne kadar sürede öğrendiniz? İş öğrenirken ne gibi zorluklar yaşadınız?

15. Yaptığımız iş karşılığında ne kadar ücret alıyorsunuz? Bu ücreti günlük/haftalık/aylık mı alıyorsunuz?

16. Kazandığımız ücreti ne şekilde harcıyorsunuz? (Kimseye veriyor musunuz? Ne kadarını kendiniz için harcıyorsunuz)

17. Şimdiki işiniz dışında Türkiye’de başka işlerde çalıştınız mı? Evet, hangi işlerde ne kadar süreyle çalıştınız?

18. İş yerine ne şekilde ulaşım sağlıyorsunuz? (Toplu taşıma, servis, yürüyerek, bisiklet vb.) İşe gidiş veya geliş sürecinde herhangi bir tehlike/risk yaşadınız mı?

19. Gün içinde kaç saat çalışıyorsunuz? İşinizde ne kadar dinlenme molası veriyorsunuz? Fazladan çalıştığınızda size fazladan ücret veriliyor mu?

20. Çalıştığımız yerde size yemek veriliyor mu? İşte yemek verilmiyorsa kendi sağladığımız yemeğinizi yemeniz için süre veriliyor mu? Verilen yemek sizi doyuruyor mu?

21. Haftalık tatil gününüz var mı? Evet bu gününüzü nasıl değerlendiriyorsunuz?

22. İş dışındaki vaktiniz nasıl değerlendiriyorsunuz? (Arkadaşlarınızla nasıl vakit geçiriyorsunuz? Kendinizi iyi hissetmek için neler yapıyorsunuz (Ne gibi oyunlar, ne tür oyunlar oynuyorsunuz)?

23. Bu işyerinde kaç kişi çalışmaktadır? Çalışanların kaç 18 yaşın altındadır? Çalışan çocukların kaç Suriye uyrukludur?

24. Suriyeli çocuk olmanızdan kaynaklı işyerinde herhangi bir sosyal dışlanmaya maruz kaldınız mı?

25. İş yerinde bir gününüz nasıl geçiyor?

26. Patronunuz size karşı davranışları nasıldır?

27. Şu anki işinizde herhangi bir iş kazası geçirdiniz mi ya da geçiren birine tanık oldunuz mu? Bir sorunla karşılaştığınız zaman kime anlatıyorsunuz, kimden destek alıyorsunuz?

28. Çalıştığınız yerde ne gibi tehlikelerle karşı karşıya kalmaktasınız? (Kaza, sağlık riski, ergonomi vb)

29. İş yerinde COVID 19'a yönelik ne tür riskler vardır?

30. COVID 19'dan korunmak için iş yerinde ne tür tedbirler alınmaktadır?

31. Yaptığınız işten kaynaklı fiziksel ya da psikolojik herhangi bir sağlık problemi yaşadınız mı? Evet bunu açıklayabilir misiniz?

32. Geleceğinize dair hayaliniz veya planınız nedir?

